

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ  
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

*М.М. Александрова  
О.М. Петрук  
К.К. Уллубієва*

# СТРАХУВАННЯ

Навчально-методичний посібник

*Рекомендовано до друку Вченою радою  
Житомирського державного  
технологічного університету  
(протокол № 7 від 31.01.2011 р.)*

ЖИТОМИР  
ЖДТУ  
2011

УДК 368(075)  
ББК 65.271 я75  
А 46

**Рецензенти**

Академік УААН, д.е.н., професор М.Я. Дем'яненко

**ННЦ “Інститут аграрної економіки”**

д.е.н., В.М. Жук

**ТДВ “Інститут обліку і фінансів”**

**А 46** **Александрова М.М. Страхування:** навчально-методичний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / М.М. Александрова, О.М. Петрук, К.К. Уллубієва. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 184 с.

Навчально-методичний посібник “Страхування” розкриває теоретичні засади страхування, розглядає страховий ринок України, питання регулювання страхової та фінансово-економічної діяльності страховика. В навчально-методичному посібнику приділена увага актуальним проблемам страхування та можливим напрямкам їх вирішення. Розглянуті теоретичні питання мають прикладний характер.

Навчально-методичний посібник розрахований для вивчення студентами економічних спеціальностей.

УДК 368(075)  
ББК 65.271 я75

# *Вступ*

## *Страховання – це...*

Життя людства є дуже ризикованим – як на рівні суспільства, держави, галузі, окремого підприємства, так і на рівні індивідуума. Намагаючись здійснити антиризикову діяльність людина застосовує певні методи та форми. Світовий досвід свідчить, що найбільш ефективним способом пом'якшення дії та наслідків настання ризику є його трансферт – передача – за допомогою страхування.

Дія страхових ризиків постійно проявляється через безліч страхових подій, які, в свою чергу, реалізуються через страхові випадки. І саме страхування забезпечує не тільки відшкодування матеріальних втрат за майновим інтересом щодо певного об'єкта, а в цілому забезпечує сталість економіки кожного суб'єкта суспільних відносин, держави; перетворює якість життя, і не зводиться тільки до утилітарних його якостей. Страхування – це новий якісний рівень організації людського буття, що ґрунтується на потребі мислити, приймати рішення та управляти, у тому числі й ризиком, непередбачуваними подіями.

Предмет “Страховання” є одним із профілюючих предметів в програмі підготовки фахівців за напрямом “Фінанси і кредит” та однією з професійно-орієнтовних дисциплін в програмі підготовки фахівців інших економічних спеціальностей у навчальних закладах 3 та 4 рівня акредитації.

Ціль навчально-методичного посібника – сформувати у студентів, фахівців в галузі економіки деякий системний образ в розумінні страхування, його організації на державному рівні, в фінансово-економічній діяльності страховика.

Навчальний матеріал розділений на два навчальних модулі – “Теоретичні основи страхування та організація страхової справи в Україні” та “Процес страхування та критерії вибору “своєї” страхової компанії” Логіка побудови кожної теми даного посібника полягає в тому, що після короткого теоретичного викладення матеріалу певної теми наводяться практичні завдання та задачі його застосування. Адже, як колись підкреслив визначний американський математик та філософ А.Н. Уайтхед, ми думаємо абстрактно, а діємо конкретно. Вивчення кожного модуля завершується виконанням модульного завдання, який містить тести, теоретичні питання, ситуації та задачу.

Філософію навчально-методичного посібника визначають два головних принципи:

1. Всі теоретичні питання зі страхування розглядаються у взаємозв'язку.

2. Страхування розглядається як засіб забезпечення сталості економіки в цілому (для держави, для господарюючого суб'єкта, для домогосподарства).

За змістом навчальний посібник є результатом досвіду викладання фінансових дисциплін викладачами кафедри “Фінансів” Житомирського державного технологічного університету.

# Розподіл навчального часу по темах

## Тематичний план складання модулів, розподілу часу на їх засвоєння, термін контролю, спеціальність 6.030509 “Облік і аудит”

Кредитні модулі	Змістовні модулі	Розподіл часу, годин			
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Всього
1	2	3	4	5	6
№1	<b>Теоретичні основи страхування та організація страхової справи в Україні</b>				
	1. Сутність страхування, його роль в господарському житті суспільства – поняття страхового ризику, його ознаки, види; – страховий захист, страховий фонд, їх форми та види; – поняття страхування та страхової діяльності, їх принципи та функції; – роль страхування в ринковій економіці	2	2	8	12
	2. Термінологія у страхуванні – зміст страхової термінології, її необхідність – класифікація понять і термінів по групах (за наступними ознаками: прояву специфічних страхових інтересів, формування страхового фонду, використання страхового фонду, функціонування міжнародного	–	1	8	9

1	2	3	4	5	6
	страхового ринку, відображення фінансово-економічних результатів діяльності страхових компаній); – основні міжнародні страхові терміни (загального вживання, полісу, обслуговування страхування, Інкотермс)				
	3. Класифікація у страхуванні – поняття та критерії класифікації у страхуванні; – форми, сфери та галузі страхування	–	1	10	11
	4. Страховий ринок України та регулювання страхової галузі – поняття страхового ринку, його види та будова; – регулятори та інструменти страхового ринку; – страхова організація як суб'єкт підприємництва та специфічна фінансова установа; – система регулювання страхової діяльності в Україні; – сучасний стан, напрямки розвитку страхової галузі в Україні та світові тенденції	2	3	8	14
	Разом	4	7	34	46
	<b>Теми для самостійного опрацювання</b>				
	1. Історія виникнення та зародження страхової справи			4	4
	2. Закордонний досвід розвитку страхових ринків			4	4
	Всього			8	8
	Підсумковий модульний контроль		1		1
	<b>Разом кредитний модуль №1</b>	<b>4</b>	<b>8</b>	<b>42</b>	<b>54</b>
<b>№2</b>	<b>Процес страхування та критерії вибору "своєї" страхової компанії</b>				
	1. Процес страхування, його етапи – поняття процесу страхування, основні терміни; – характеристика етапів процесу страхування, необхідні розрахунки	1	2	8	11
	2. Актуарні розрахунки у страхуванні. Страхова статистика – поняття актуарних розрахунків;	1	2	10	15

1	2	3	4	5	6
	<ul style="list-style-type: none"> <li>– страхова статика, її застосування</li> <li>– страховий тариф, його складові;</li> <li>– страхові премії, порядок їх розрахунку;</li> <li>– розрахунок страхового збитку та страхової виплати</li> </ul>				
	<p>3. Фінансово-господарська діяльність страховика. Фонди та резерви страховика.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– види діяльності страховика, їх загальна характеристика;</li> <li>– показники ефективності діяльності та надійності страховика;</li> <li>– критерії вибору “своєї” страхової компанії;</li> <li>– міжнародна діяльність вітчизняних страховиків;</li> <li>– поняття фондів та резервів, їх економічний зміст;</li> <li>– фонди страховика, їх види та порядок формування;</li> <li>– страхові резерви, їх види та порядок формування;</li> <li>– порядок розміщення страхових резервів</li> </ul>	2	3	18	28
	Разом	4	7	36	47
	<b>Теми для самостійного опрацювання</b>				
	1. Історія виникнення та розвитку актуарних розрахунків			2	2
	2. Глобалізація страхової індустрії			4	4
	Всього			6	6
	Підсумковий модульний контроль		1		1
	<b>Разом кредитний модуль № 2</b>	4	8	42	54
	<b>Разом по всім кредитним модулям</b>	<b>8</b>	<b>16</b>	<b>84</b>	<b>108</b>

**Модуль № 1.**

**Теоретичні основи страхування та  
організація страхової справи в  
Україні**

---

---

***Тема 1***

---

---

**Сутність страхування, його роль в  
господарському житті суспільства**

---

---

***План:***

1. Поняття ризику, його класифікація, місце в страхуванні.
2. Страховий захист, страховий фонд, їх характеристика.
3. Поняття страхування, його ознаки, передумови.
4. Функції та принципи страхування, їх зміст.
5. Роль страхування в господарському житті економіці.

***Після вивчення теми студенту  
необхідно:***

- 1) *знати:* – понятійний апарат та концептуальні засади страхового ризику, страхового захисту, страхового фонду;  
– особливості страхування як економічної категорії та як виду діяльності;  
– предмет, об'єкти, та суб'єкт страхування;  
– місце страхування в ринковій економіці;
- 2) *вміти:* – групувати функції страхування за сферами економіки;  
– визначати ефективність (чи збитковість) страхування в залежності від ймовірності настання страхового випадку.



## **Основні терміни і поняття:**

*Антиризикова діяльність, контрибуція, об'єкт страхування, предмет страхування, ризик, страхова діяльність, страхова подія, страхове поле, страховий випадок, страховий інтерес, страховий захист, страховий об'єкт, страховий портфель, страховий ризик, страховий фонд, страхування, суброгація, франшиза.*

## **Короткий виклад теми**

Людина живе та працює в певних умовах природного та соціального середовища. І в процесі своєї життєдіяльності постійно стикається з різними стихійними силами природи, із випадковими соціальними явищами. Тобто людство з моменту його появи щомиті супроводжує ризик: і на побутовому рівні, і в суспільно-господарській діяльності. Проте, в сучасній науці та практиці відсутній єдиний підхід до визначення терміну “ризик”. Найбільш популярними є наступні підходи, за яким ризик розглядається як усвідомлена можливість небезпеки виникнення непередбачуваних втрат, прибутку, майна, грошей у зв'язку з випадковими змінами в економічному й оточуючому середовищі, а також із несприятливими обставинами і який вимірюється частотою та ймовірністю виникнення. До того ж, для події, що відбулася, можливі три варіанти результату. А саме:

- 1) позитивний ( вигода, прибуток);
- 2) нульовий (результат не змінився);
- 3) від'ємний (збиток, втрата).

Окрім того, ризик розглядається як історична, філософська, соціальна, економічна, бізнесова категорії тощо. Таким чином, розроблено багато визначень ризику, які об'єднує наступне:

- ключова ідея невизначеності;
- можливість існування різних ступенів ризику;
- поняття результату, який є наслідком причин або однієї причини.

Зрозуміло, що ризик як економічна категорія виник з появою товарно-грошових відносин і відображає подію, яка може відбутися або ні.

Не всі ризики мають ймовірність реалізації, а тому їх необхідно проаналізувати та оцінити.

Для оцінки ризику здебільшого використовуються наступні методи: індивідуальних оцінок, середніх величин, процентів.

Ризик можливо обмежити наступними шляхами:

– перекладанням відповідальності на іншу особу чи партнера (наприклад, перекладання ризику при перевезенні вантажів на компанію – постачальника чи перевізника);

– розподіл ризику при здійсненні великих, масштабних проектів (наприклад, розподіл відповідальності між декількома виконавцями при великому будівництві);

– розсіювання (диверсифікація) – можливе у разі цілеспрямованого формуванні портфелю замовлень (наприклад, комерційний банк диверсифікує видачу кредитів на декілька фірм, знижуючи ризик їх неповернення).

Зазначені шляхи обмеження ризику дозволяють сформувати чотири основні групи методів впливу на ризик (рис. 1.1).

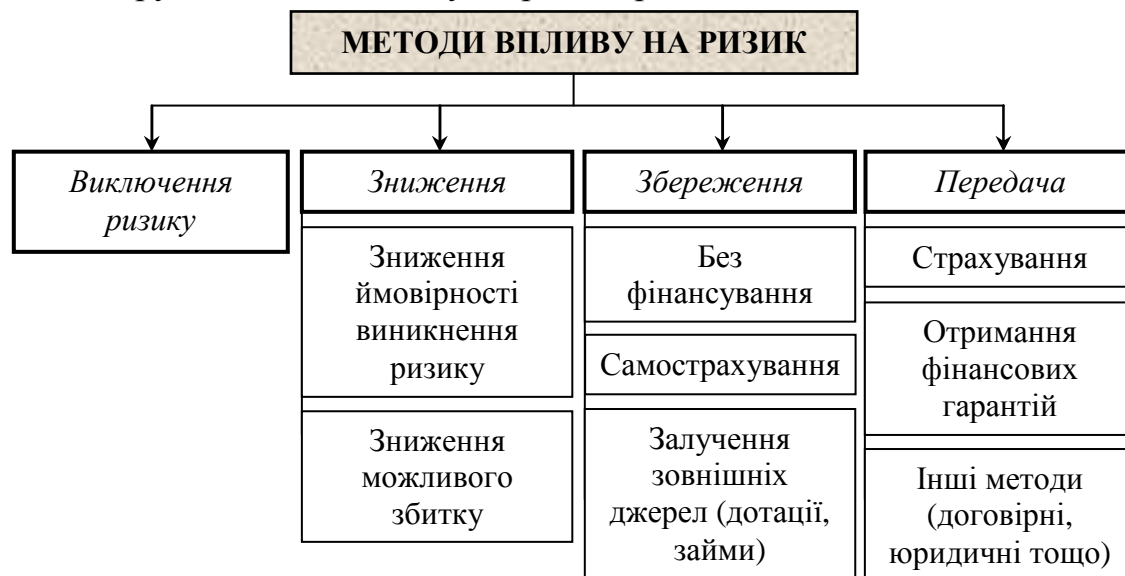


Рис. 1.1. Основні групи методів впливу на ризик\*

Процес управління ризиком включає:

1. Ідентифікацію ризику, що передбачає системне вивчення та виявлення ризику (фактори першого та другого порядку);
2. Вимірювання ризику (ступінь його ймовірності та величина збитку);
3. Контроль над ризиком (здійснюється у двох формах – фізичній та фінансовій).

\* На основі: Грищенко Н.Б. Основы страховой деятельности: Учебное пособие / Н.Б. Грищенко. – Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2001. – 274 с. – С. 26.

Окрім того, для покращання аналізу ризику здійснюється його класифікація.

В сучасних умовах в страхуванні не існує чітко розробленої класифікації ризиків. Найбільш повна класифікація на підставі вивчення наукових та практичних джерел наведена у табл. 1.1.

**Таблиця 1.1. Класифікаційна система ризиків\***

№ з/п	Класифікаційна ознака	Види ризиків	№ з/п	Класифікаційна ознака	Види ризиків		
1.	Сфера суспільних відносин	Економічний	11.	Джерело виникнення	Господарська діяльність		
		Політичний			Пов'язаний з інформаційним забезпеченням		
		Соціальний			3	Непередбачувані дії партнерів	
		Військовий					
2.	Ступінь правомірності	Виправданий	12.	Ступінь об'єктивності	Об'єктивний		
		Невиправданий			Суб'єктивний		
3.	Природа виникнення	Суб'єктивний	13.	Можливість страхування	Страховий		
		Об'єктивний			Не страховий		
4.	Коло економічних суб'єктів	Індивідуальний	14.	Часовий критерій	Минулий		
		Колективний			Поточний		
5.	Кінцевий результат	Чистий	15.	Джерело небезпеки	Непереборної сили (стихійні лиха, тощо)		
		Спекулятивний			Персональний (хвороба тощо)		
6.	Характер	Статистичний	16.	Організаційно-етичне середовище	Кримінальний		
		Динамічний			Організаційний (діловий)		
7.	Можливість диверсифікацій	Загальний	17.	Етапність вирішення проблема	Екологічний		
		Специфічний			Моральний		
		Зовнішній			На етапі прийняття рішення		
		Внутрішній			На етапі реалізації рішення		
8.	Сфера виникнення	Локальний	18.	За обсягом	Універсальний		
		Галузевий			Індивідуальний		
		Регіональний			19.	Ступінь доступності	Безризиковий
		Національний					Допустимий
Міжнародний	Критичний						
9.	Масштаб	Виробничий	19.	Ступінь доступності	Катастрофічний		
		Фінансовий					
		Комерційний					
		Юридичний					
		Інвестиційний					
		Інноваційний					
		Страховий					
		Технічний					
Маркетинговий							
10.	Види господарювання	Транспортний	19.	Ступінь доступності	Безризиковий		
		Спеціальний			Допустимий		
		Критичний					
		Катастрофічний					

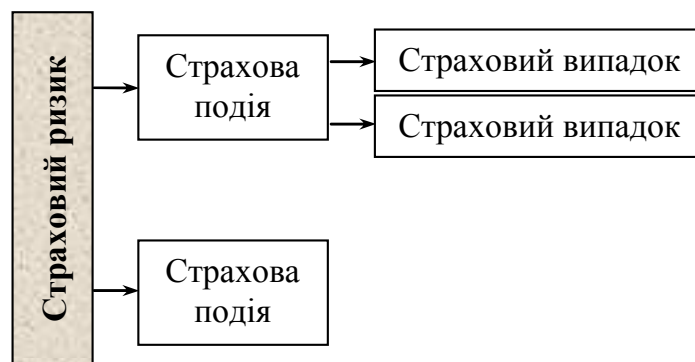
\* На основі Цуканова В.Я. Страхування: курс лекцій [2-е изд., испр. и доп.] / Цуканова В.Я. – Х.: Издательский дом “ИНЖЭК”, 2003. – 128 с. – С. 53-55.

Безумовно, що найбільш поширену групу складають ризики, які можливо застрахувати. Страховий ризик – це такий ризик, який піддається вимірюванню, оцінці з позиції ймовірності настання страхової події та кількісних характеристик можливого збитку. Отже, для страхового ризику характерні його оцінка, вимірювання, надання якісних характеристик.

Основними критеріями страхового ризику є:

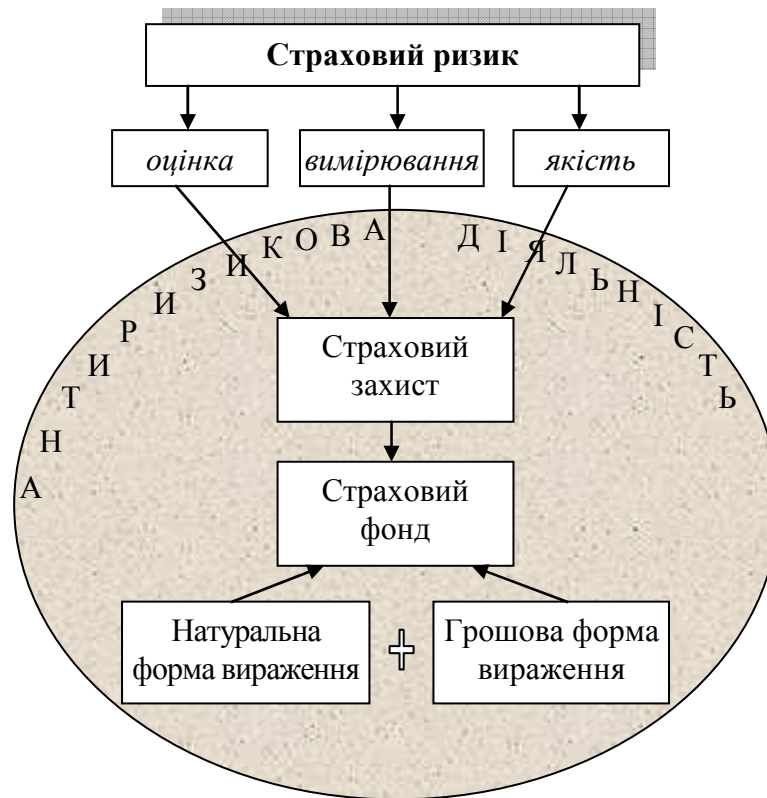
- 1) ризик повинен бути можливим;
- 2) ризик повинен мати випадковий характер;
- 3) випадковість ризику повинна співвідноситись з певною сукупністю споріднених об'єктів;
- 4) настання страхового випадку, як реалізація ризику, не повинно бути пов'язаним з волевиявленням страхувальника чи зацікавленої особи;
- 5) факт настання страхового випадку невідомий у часі та просторі;
- 6) страхова подія не повинна мати обсяги катастрофічного лиха;
- 7) наслідки реалізації ризику повинні бути об'єктивно виміряні й оцінені.

Страховий ризик реалізується через страхову подію, яка, у свою чергу, конкретизується через страховий випадок (рис 1.2).



**Рис. 1.2.** Співвідношення понять ризик, страхова подія, страховий випадок

Передумовою виникнення страхових відносин слугує ризик, його зміст, ступінь ймовірності й визначає рівень страхового захисту. Необхідність покриття збитку в результаті реалізації ризику викликає потребу у страховому захисті, тобто, у здійсненні антиризикової діяльності, яка реалізується у страховому захисті за допомогою створення та використання страхових фондів (рис. 1.3).



**Рис. 1.3.** *Взаємозв'язок страхового ризику з антиризиковою діяльністю*

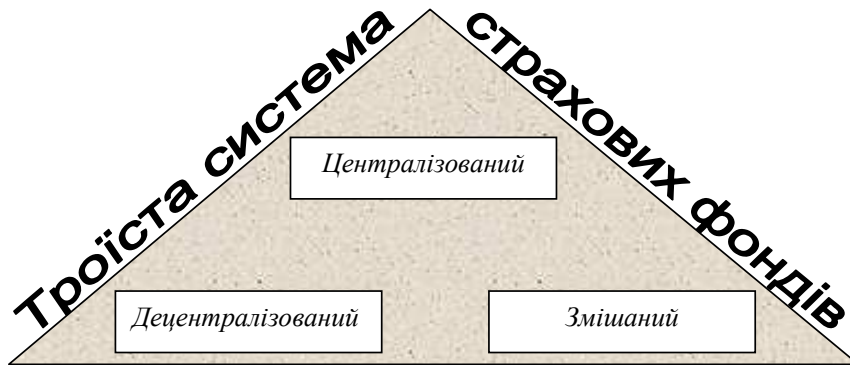
Економічні відносини, які пов'язані з організацією антиризикової діяльності, виражають поняття страхового захисту. Матеріальним втіленням страхового захисту є страховий фонд – сукупність виділених та зарезервованих запасів матеріальних благ, що призначенні для здійснення страхового захисту та реалізації економічних інтересів страховиків. Призначення страхового фонду не для нагромадження або споживання, а для відшкодування збитків в результаті реалізації ризику.

Страховий захист в суспільстві (в узагальненому вигляді) має три форми:

1. На рівні держави, регіону, корпорації тощо.
2. Індивідуальна.
3. На рівні страхової організації.

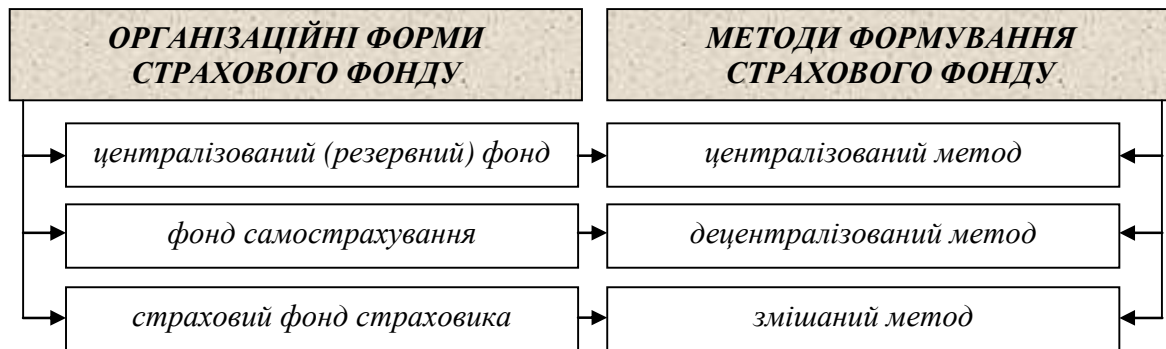
Кожній формі страхового захисту відповідає форма страхового фонду.

Наукова та суспільна практика розробила низку організаційних форм страхового фонду. Один із фундаторів страхування В. Райхер обґрунтував трієсту систему страхових фондів антиризикового спрямування (рис.1.4).



**Рис. 1.4.** Троїста система страхових фондів антиризикового спрямування

Щодо умов функціонування економіки в Україні, виділяють наступні організаційні форми страхового фонду та методи їх формування (рис. 1.5).



**Рис.1.5.** Організаційні форми страхового фонду та методи їх формування

Централізований (резервний) страховий фонд формується централізованим методом на рівні регіону або певної території, використовується у разі природних катаклізмів, природний дій, політичних колізій тощо. Формується у натуральній та грошовій формі.

Фонд самострахування формується децентралізованим методом та забезпечує безперервність відтворювального процесу. Формується у натуральній та грошовій формі.

Страховий фонд страховика формується змішаним методом і має тільки грошову форму вираження.

До основних принципів функціонування страхового фонду можна віднести:

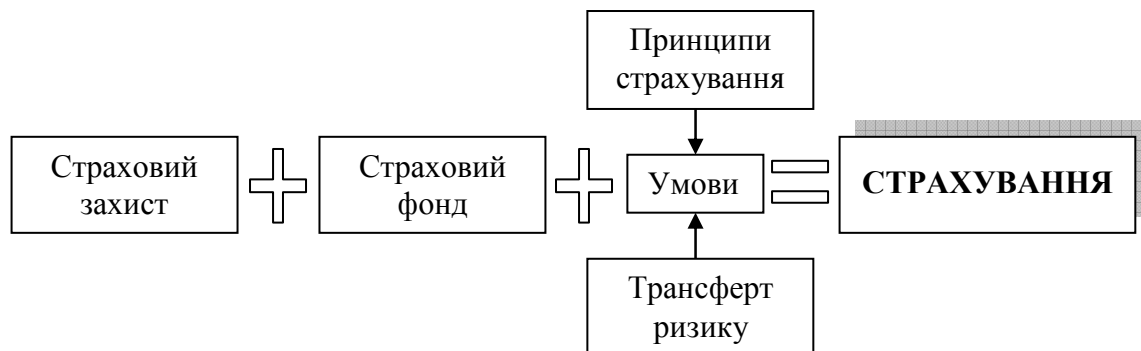
- 1) комплексність (оптимальність, достатність);
- 2) різноманітність організаційних форм;
- 3) врахування специфіки галузей економіки та суб'єктів власності;
- 4) державне регулювання.

Проте, організація страхового захисту за допомогою страхового фонду ще не є страхуванням. Необхідними умовами страхування є:

- наявність ризику та його випадковий характер;
- розуміння небезпечного характеру події;
- можливість статистичного обліку небезпек;
- реалізація принципів солідарної замкнутої розкладки страхового збитку;
- наявність та реалізація страхового інтересу у всіх учасників страхових відносин;
- наявність страхового фонду, який створюється за рахунок внесків страхувальників;
- існування страхових відносин тощо.

Існує декілька теорій страхового фонду, проте найбільшого поширення набули Марксова та амортизаційна теорії.

Отже, страхування як економічна категорія відображає економічні відносини з приводу формування і використання страхового фонду на принципі замкнутої солідарної розкладки збитку для організації страхового захисту з метою здійснення антиризикової діяльності (рис. 1.6).



**Рис. 1.6.** *Поняття страхування*

Економічна сутність страхування визначається двома потужними основними механізмами, що закладені в страхуванні, а саме:

1) ефектом рідкісних подій – коли страховий випадок протягом певного періоду часу відбувається не у всіх учасників формування страхового фонду;

2) ефектом нагромадження (накопичення) – коли страхова організація акумулює страхові внески страхувальників та страховий внесок завжди менший від страхової виплати, тому, що страхові виплати здійснюються не одночасно і не для всіх

страхувальників в ризиковій сфері, а в нагромаджувальному страхуванні враховується ще й дисконтуючий множник та інвестиційні прибутки страхової компанії.

Категорія “страхування” має характерні ознаки, зокрема такі, як:

- наявність розподільчих та перерозподільчих відносин;
- існування страхового ризику, тобто страхуванню властивий вірогідний характер відносин;
- формування страхового фонду за рахунок внесків його учасників;
- поєднання індивідуальних та групових страхових інтересів;
- солідарна відповідальність всіх страхувальників за втрати;
- замкнута розкладка суми страхового збитку;
- перерозподіл збитку в просторі та часі;
- повернення страхових платежів, що мобілізовані до страхового фонду;
- самоокупність страхової діяльності та отримання прибутку страховиком.

Зазначені ознаки підкреслюють, що страхування має риси економіки, фінансів, кредиту, підприємництва але й має і принципові відмінності, адже є одночасно засобом залучення страхових ресурсів і способом відшкодування страхових збитків.

В сучасних умовах розвитку ринкових відносин в державі при дослідженні поняття „страхування” особливу увагу звертають на його розуміння як виду бізнесу, тобто економічної діяльності, де основою економічних (страхових) відносин є еквівалентність та наявність економічного інтересу між учасниками цих відносин на ринку.

Страхова діяльність – це сфера людської діяльності, це сфера діяльності страховика по страхуванню, перестрахованню, взаємному страхуванню, а також страхових брокерів й агентів, страхових актуаріїв по розробці та наданню страхових послуг, пов’язаних із страхуванням та перестрахованням. Зазначена діяльність може здійснюватися за умов дотримання встановлених законодавством спеціальних економічних та юридичних нормативів (наприклад, мінімальний розмір статутного капіталу, резервного фонду, наявність достатніх страхових та вільних резервів, нормативи платоспроможності, наявність ліцензії), відповідних застережень (наприклад, збереження таємниці, здійснення фінансового



моніторингу), наявності фахового персоналу, технічних засобів, створення інфраструктури, постійного розширення та зростання страхових послуг.

Суб'єктами страхових відносин є страховик, страхувальник, вигодонабувач, застрахований, нащадки.

Предметом страхування є не страхова подія, а ризик, який може відбутися або ні.

Об'єктом страхування відповідно до чинного законодавства є майнові інтереси, пов'язані з:

- життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією особи;
- володінням, користуванням, розпорядженням майном;
- відповідальністю перед третіми особами.

Історично склалися два основоположних принципи страхування:

1. Страхування не може бути засобом збагачення;

2. Відшкодування збитків здійснюється в межах реально понесених втрат;

Проте в літературних джерелах розглядаються ще й наступні принципи страхування, враховуючи різні види економічних відносин в державі:

– вільний вибір страховика та виду добровільної форми страхування;

- страховий ризик;
- страховий інтерес;
- сумлінність (обов'язковість);
- франшиза;
- суброгація;
- контрибуція;
- диверсифікація;
- конкурентність;
- співстрахування і перестрахування;
- передача ризику;
- об'єднання ризику;
- солідарна розкладка збитку;
- фінансова еквівалентність відносин та інші.

Принципи у страхуванні проявляються досить специфічно. Одні із зазначених принципів відображають страхування, як економічну категорію, а інші – реалізують страхування, як вид людської діяльності. А тому з метою практичного застосування необхідно розрізнити страхування, як економічну категорію, і страхування, як вид діяльності, вид бізнесу.

Сутність економічної категорії чи поняття проявляється у їх функціях. В найбільш загальному вигляді вчені та практики визначають наступні функції страхування як економічної категорії та як виду діяльності:

- 1) ризикова, у тому числі й оцінка страхового ризику;
- 2) заощадження та нагромадження коштів;
- 3) створення та використання страхових фондів і резервів за рахунок отримання страхових премій та здійснення страхових виплат;
- 4) визначення страхових збитків;
- 5) компенсаційна;
- 6) репресивна;
- 7) превентивна;
- 8) інвестиційна тощо.

Роль економічної категорії відображає практичне її застосування в господарському житті суспільства. Що ж до страхування, то його роль полягає:

- в забезпеченні стабілізації відтворювального процесу та економічній сталості в суспільстві;
- в стимулюванні економічного зростання;
- в оптимізації ресурсів, що спрямовані на організацію економічної безпеки;
- в раціоналізації формування та використання коштів, призначених для здійснення соціальних програм, превенцій тощо;
- в створенні додаткових джерел ресурсів для інвестування в економіку країни;
- у вивільненні держави від додаткових витрат;
- в стимулюванні науково-технічного прогресу;
- в покращанні матеріального стану власників, працівників страхових компаній.

## **Завдання для самостійної роботи**

**Завдання 1.** Виконати реферат на тему:

1. Поняття страхового фонду, його теорії, види, методи формування.
2. Страховий захист: поняття, дефініції, місце в управлінні ризиками.
3. Шляхи фінансування антиризикової діяльності.
4. Історія розвитку страхової галузі.
5. Виникнення та еволюція страхування.
6. Становлення та розвиток страхування в Україні.
7. Напрямки розвитку страхової галузі в Україні.
8. Страхування в умовах глобалізації.

**Завдання 2.** Зробити анотований покажчик статей по страхуванню за останні три роки в журналах:

1. “Фінанси України”
2. “Регіональна економіка”
3. “Актуальні проблеми економіки”
4. “Економіка України”
5. “Бухгалтерський облік і аудит”

**Завдання 3.** Підготувати доповідь на тему:

1. Переваги страхування порівняно з фінансовими депозитарними послугами банків
2. Переваги та недоліки самострахування.
3. Переваги та недоліки страхування.
4. Ризик, його місце в страхуванні.
5. Дискусійні питання з приводу визначення функцій страхування.
6. Дискусійні питання з приводу визначення принципів страхування.
7. Фінансова корисність та економічна ефективність страхування.
8. Теорія “ідеального страхування”.

**Завдання 4.** Дослідити значення слова “ризик” та “страхування” в різних мовах. Зробити відповідні висновки.

**Завдання 5.** Навести прислів'я, приказки та афоризми, пов'язані з ризиком та страхуванням.

**Завдання 6.** Назвати синоніми слова “ризик”.

**Завдання 7.** Навести дефініції “ризик” та “страхування” в різних джерелах. Результат оформити у вигляді таблиці:

<i>№ з/п</i>	<i>Джерело</i>	<i>Зміст</i>

**Завдання 8.** Скласти таблицю відомих теорій ризику та зазначити їх зміст.

<i>№ з/п</i>	<i>Теорія ризику, її фундатори</i>	<i>Зміст теорії ризику</i>

**Завдання 9.** Вказати етапи процесу та методи управління ризиком, визначити місце страхування. Скласти схему процесу управління ризиком та схему методів управління ризиком.

**Завдання 10.** Надати порівняльну характеристику видам страхових фондів. Результати оформити в таблицю:

<i>№ з/п</i>	<i>Вид страхового фонду</i>	<i>Джерела утворення фонду</i>	<i>Методи утворення</i>	<i>Призначення фонду</i>	<i>Форма створення фонду</i>
1.					

**Завдання 11.** Розмежувати функції та принципи страхування й страхової діяльності. Зазначити їх зміст. Результати оформити в таблицю.

# Сутність страхування, його роль в господарському житті суспільства

## **Питання для роздумів та контрольного опитування:**

1. Передумови виникнення страхування
2. Зародження страхування в Київській Русі
3. Страхування в дореволюційній Росії та на території України
4. Становлення та розвиток страхування в СРСР
5. Поняття ризику, його характеристика
6. Теорії ризику, їх зміст
7. Методи впливу на ризик, їх значення у страхуванні
8. Класифікація ризиків за різними ознаками
9. Методи оцінки ризику, їх зміст, переваги та недоліки
10. Поняття страхового ризику, його ознаки. В чому полягає відмінність страхового і нестрахового ризиків?
11. Критерії класифікації ризиків, що використовуються в страховій практиці
12. Антиризикова діяльність, її форми, їх характеристика
13. Поняття страхового захисту, його форми, їх характеристика.
14. Сутність страхового фонду, його види, методи утворення, форми
15. Призначення страхового фонду за різними формами страхового захисту
16. В чому полягають переваги страхового фонду страховика порівняно з іншими формами страхового фонду?
17. Теорії страхового фонду, їх зміст
18. Які характеристики страхового фонду є пріоритетними для страховика, а які для страхувальника?
19. Як обрати оптимальну форму страхового фонду?
20. Страхування, як історична, філософська, соціальна, економічна, фінансова та юридична категорії
21. Сутність страхування як економічної категорії та як виду діяльності

22. Який розмір страхового покриття вважається найбільш прийнятним у страхуванні (у відповідності до теорії „ідеального страхування”)?

23. Принципи страхування та страхової діяльності в адміністративній, транзитивній та ринковій економіці, їх зміст

24. Функції страхування та страхової діяльності, їх зміст

25. Роль страхування в адміністративній, транзитивній та ринковій економіці

## **Тести**

### **1. Страхування, як економічна категорія – це:**

- а) економічні відносини з приводу організації страхового захисту;
- б) страховий фонд;
- в) суто грошові відносини у сфері товарно-грошового обігу;
- г) виробничі відносини в суспільстві.

### **2. Страхування:**

- а) створює нову вартість;                      в) створює додану вартість;
- б) не створює нової вартості;              г) створює добавлену вартість.

### **3. Страхування є формою:**

- а) страхового захисту;                      в) виробничих відносин;
- б) страхового забезпечення;              г) вартісних відносин.

### **4. Ризик – це:**

- а) фактор, що обумовлює виникнення страхових відносин;
- б) фактор здійснення страхових виплат;
- в) фактор здійснення страхового відшкодування;
- г) подія, що відбулася.

### **5. Ризик втрати (недоотримання) прибутку відноситься до:**

- а) спекулятивних ризиків;                      в) екологічних ризиків;
- б) виправданих ризиків;                      г) чистих ризиків.

### **6. Страховий ризик – це:**

- а) система відносин між страховиком і страхувальником;
- б) ступінь довіри сторін договору;
- в) певна подія, на випадок якої проводиться страхування;
- г) об'єкт страхування.

**7. До ознак страхового ризику відносять:**

- а) впевненість у настанні певної події;
- б) залежність від волевиявлення зацікавлених осіб;
- в) невідомість настання у просторі та часі;
- г) володіння, користування, розпорядження майном.

**8. Початкова сутність страхування пов'язана із:**

- а) ризиком;
- б) інформацією;
- в) безпечністю;
- г) вільним вибором страховика.

**9. Страхування охоплює:**

- а) всі ризики;
- б) страхові ризики;
- в) нестрахові ризики;
- г) ваш варіант відповіді.

**10. Економічна сутність страхування визначається механізмами:**

- а) ефектом рідкісних подій;
- б) ефектом доцільності;
- в) ефектом економічної ефективності;
- г) ваш варіант відповіді.

**11. Страхування як економічна категорія є:**

- а) економічними відносинами з проводу формування і використання страхового фонду з метою здійснення антиризикової діяльності;
- б) сукупністю страховиків і страхувальників, а також їх об'єднань;
- в) системою страхових послуг в державі;
- г) метою укладання страхового договору.

**12. Роль страхування полягає в забезпеченні:**

- а) ефективності фінансових відносин;
- б) виконання умов договорів;
- в) створення доданої вартості;
- г) стабільності відтворювального процесу.

**13. Який фактор насамперед зумовлює потребу у страхуванні:**

- а) нестача власних коштів для фінансування поточних потреб;
- б) необхідність оформлення банківських кредитів;
- в) зацікавленість в отриманні якомога більшого прибутку;
- г) можливість реалізації ризику;

**14. Предметом страхування є:**

- а) майно, відповідальність, життя;
- б) ризик;
- в) майновий інтерес;
- г) страховий випадок.

**15. Суб'єктами страхових відносин є:**

- а) страховики;
- б) акціонери страховика;
- в) Держфінпослуг;
- г) Міністерство Фінансів України

**16. Чи може страхова виплата бути здійснена страховиком у натуральній формі:**

- а) ні;
- б) так, якщо вона передбачена договором страхування;
- в) так, за певними видами страхування;
- г) ваш варіант відповіді.

**17. Чи може страхова премія бути внесена страхувальником у натуральній формі:**

- а) ні;
- б) так, якщо це передбачено договором страхування;
- в) так, за певними видами страхування;
- г) ваш варіант відповіді.

**18. Задача страхування полягає в забезпеченні:**

- а) покращення ситуації;
- б) відновлення ситуації;
- в) розвитку ситуації;
- г) ефективності діяльності.

**19. Франшиза – це:**

- а) прямиий інтерес держави;
- б) частина збитку, що не відшкодовується страховиком;
- в) спрямування частини страхових премій на фінансування превентивних заходів;
- г) страхова виплата.

**20. Страховий фонд страхової компанії створюється у:**

- а) грошовій формі;
- б) натуральній формі;
- в) речово-натуральній формі;
- г) ваш варіант відповіді.

**21. Мета створення страхового фонду:**

- а) покращення ситуації та стану об'єкта страхування;
- б) відновлення ситуації;
- в) отримання прибутку страховиком;
- г) інвестування в економіку держави.

**22. Призначення страхового фонду страховика полягає в його:**

- а) споживанні;
- б) формуванні грошових потоків;
- в) накопиченні;
- г) використанні у разі настання страхового випадку.



**23. У яких формах виникли перші страховики?**

- а) товариства взаємного страхування;
- б) страхового товариства з повною відповідальністю;
- в) акціонерного страхового товариства;
- г) державної страхової організації.

**24. Вказати, що не відноситься до принципів страхової діяльності:**

- а) максимальна сумлінність сторін страхового договору;
- б) суброгація;
- в) страховий інтерес;
- г) повна сплата страхових премій.

**25. Основним критерієм ефективності страхового захисту є:**

- а) його державне регулювання;
- б) його повнота;
- в) зменшення кількості зацікавлених осіб у страховому захисті;
- г) натуральна форма страхового фонду.

**26. Страхові компанії на інвестиційному ринку України виступають в якості:**

- а) фінансових посередників;
- б) споживачів капіталу;
- в) фінансових брокерів;
- г) постачальників капіталу.

**27. Систематичний ризик – це:**

- а) ринковий ризик;
- б) загальний ризик
- в) специфічний ризик;
- г) правильної відповіді немає.

**28. Валютний ризик – це:**

- а) соціальний ризик;
- б) політичний ризик;
- в) природний ризик;
- г) економічний ризик.

**29. Принцип диверсифікації в страховій діяльності означає:**

- а) право страховика звертатися до інших страховиків з пропозицією розділити витрати на відшкодування збитків за певним страховим випадком;
- б) право страховика на стягнення страхового відшкодування з винуватця реалізації ризику в межах здійснених страхових виплат;
- в) розширення діяльності страховика за межі основного бізнесу;
- г) розподіл ризиків та страхової відповідальності між страховиком та страхувальником.

**30. Співстрахування – це:**

- а) другорядне розміщення ризику;
- б) страхування об'єкта за одним спільним договором кількома страховиками;
- в) передача страхувальником одного ризику одному страховику;
- г) повторна передача ризику страхувальником іншому страховику.

**31. Превентивна функція страхування полягає у:**

- а) збільшенні інвестиційних можливостей держави;
- б) накопиченні страховиком певного капіталу, достатнього для забезпечення покриття збитків;
- в) переданні страховикові відповідальності за наслідки реалізації ризику;
- г) фінансуванні заходів для запобігання настанню страхового випадку.

**32. Найбільш поширеним страховим ризиком XVIII ст. був:**

- а) ризик нещасного випадку;
- б) ризик ДТП;
- в) ризик пожежі;
- г) ризик крадіжки.

**33. Узагальнюючим поняттям страхові внески та страхові премії є:**

- а) страхові тарифи;
- б) страхові ставки;
- в) страхові платежі;
- г) страхові виплати.

**34. Превентивна функція страхування полягає в:**

- а) частковому відшкодуванні збитків страхувальника;
- б) попередженні настання страхового випадку;
- в) повному відшкодуванні збитків страхувальника;
- г) пом'якшенні наслідків настання страхового випадку.

**35. До функцій страхування відносяться:**

- а) фіскальна;
- б) контрольна;
- в) ризикова;
- г) стимулююча.

## **Термінологічні вправи**

**Вправа 1.1.** Пов'язати наведені терміни з їх визначенням. Для цього проставити ліворуч від номеру терміну відповідну літеру.

<i>Термін</i>	<i>Характеристика</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
<b>1.</b> Страховий захист	<b>А.</b> Подія, передбачена договором страхування або законодавством, яка відбулась і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (страхового відшкодування) страхувальнику, застрахованій або іншій третій особі

<i>1</i>	<i>2</i>
__2. Франшиза	<b>Б.</b> Сукупність виділених та зарезервованих запасів матеріальних благ, що призначені для здійснення страхового захисту та реалізації економічних інтересів страховиків
__3. Страховий фонд	<b>В.</b> Частина збитків, що не відшкодовуються страховиком згідно з договором страхування
__4. Ризик	<b>Г.</b> Певна подія, на випадок якої проводиться страхування, яка ймовірно чи випадково може настати
__5. Страхова подія	<b>Д</b> Юридичні особи та дієздатні громадяни, які уклали із страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України
__6. Страховий випадок	<b>Е.</b> Подія, передбачена договором страхування або чинним законодавством, з настанням якої виникає обов'язок страховика відшкодувати задані цією подією збитки або виплатити страхове забезпечення страхувальникові (застрахованій особі, вигодонабувачеві)
__7. Страховий ризик	<b>Ж</b> Юридична особа, створена у формі акціонерного, повного, командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю, що одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності
__8. Страховик	<b>З</b> Подія, яка відбудеться або ні
__9. Страхувальник	<b>К</b> Сукупність зобов'язань страховика, спрямованих на забезпечення вимог страхового продукту
__10. Страховий інтерес	<b>Л.</b> Це ризик, під дію якого підпадає об'єкт, який страхується
__11. Страхова вартість	<b>М.</b> Кількість діючих угод страхування в даній страховій компанії
__12. Предмет страхування	<b>Н.</b> Максимальна кількість об'єктів, які можуть бути охоплені страхуванням
__13. Об'єкт страхування	<b>О.</b> Вартість, яку встановлює страхувальник, при оцінці об'єкта страхування
__14. Страховий портфель	<b>П.</b> Матеріальна зацікавленість страхувальника в страхуванні даного об'єкта
__15. Страхове поле	<b>Р.</b> Конкретний майновий інтерес страхувальника чи застрахованої особи, яким може бути завдано шкоди страховою подією

## **Завдання**

**Завдання 1.1.** Намалювати схему солідарної замкненої розкладки страхового збитку.

**Завдання 1.2.** Скласти таблицю етапів розвитку страхування в Європі, використовуючи наступну форму:

<i>Період</i>	<i>Подія</i>
...	...

**Завдання 1.3.** Розмежувати функції, які виконує страхування на макроекономічному та мікроекономічному рівнях.

**Завдання 1.4.** Визначити, які ознаки страхування наближають його до категорій “кредит” і “фінанси”.

**Завдання 1.5.** Назвати ризики, характерні для промислового підприємства, торговельного підприємства, комерційного банку. Систематизувати їх за ступенем актуальності та важкості можливих збитків. Надати даним ризикам класифікаційних ознак.

**Завдання 1.6.** Привести приклади страхових і нестрахових ризиків.

**Завдання 1.7.** Для даного переліку ризиків вказати їх види за класифікаційними ознаками:

<i>Вид ризику</i>	<i>За природою виникнення</i>	<i>За можливістю страхування</i>	<i>За джерелом небезпеки</i>	<i>За кінцевим результатом</i>
Зсув ґрунту				
Градобій				
Вогневий				
Невиконання договірних зобов'язань				
Неповернення кредиту				
Непередбачуваних судових витрат				
Зміни доходності цінних паперів				
Автотранспортні				
Пошкодження житлового будинку				
Інвалідність				
Цивільної відповідальності власника собак				
Професійної відповідальності аудитора				

**Завдання 1.8.** Привести приклади екзогенних, ендогенних, підприємницьких, інвестиційних, природних, змішаних, фінансових, промислових ризиків.

**Завдання 1.9.** Вказати заходи, спрямовані на: зниження ризику, збереження ризику, передачі ризику.

**Завдання 1.10.** Порівняти форми страхових фондів за наступними характеристиками:

<i>Ознаки порівняння</i>	<i>Централізований страховий фонд</i>	<i>Фонд самострахування</i>	<i>Страховий фонд страховика</i>
Метод утворення			
Форма утворення			
Призначення			
Ким визначаються правила та умови страхування			
Форма страхування			
Учасники страхового фонду			

**Завдання 1.11.** Назвати ознаки страхування як самостійної економічної категорії. Які ознаки страхування наближають його до категорій “фінанси”, ”кредит”? За якими ознаками страхування відрізняється від зазначених економічних категорій?

**Завдання 1.12.** Зазначити роль страхування в адміністративній та ринковій економіці. Результат оформити у таблицю:

<i>№ з/п</i>	<i>Адміністративна економіка</i>	<i>№ з/п</i>	<i>Ринкова економіка</i>
1		1	
...		...	

**Завдання 1.13.** Узагальнити зміст страхування в таблиці наступної форми:

<i>№ з/п</i>	<i>Сутність поняття страхування</i>	<i>Зміст</i>	
1	Призначення		
2	Джерела коштів		
3	Форми та методи організації страхових фондів	<i>форми</i>	<i>методи</i>
4	Принципи		
5	Функції		

**Завдання 1.14.** Вказати функції та роль страхування на макро- та мікрорівнях. Результати оформити в таблицю наступної форми:

<i>№ з/п</i>	<i>макрорівень</i>		<i>мікрорівень</i>	
	<i>функції</i>	<i>принципи</i>	<i>функції</i>	<i>принципи</i>
1				
2				
...				

**Завдання 1.15.** Розглянути поняття “псевдострахування”, вказати його виключні ознаки. Що означає “шахрайство у страхуванні”?

**Завдання 1.16.** Розглянути спільні та відмінні риси соціального та комерційного страхування. З'ясувати переваги та недоліки комерційного страхування порівняно з соціальним.

**Завдання 1.17.** Назвати ознаки страхування як самостійної економічної категорії. Які ознаки страхування наближають його до категорій “фінанси”, ”кредит”? За якими ознаками страхування відрізняється від зазначених економічних категорій?

**Завдання 1.18.** Економічна сутність страхування визначається двома основними потужними механізмами, закладеними у страхуванні: ефектом рідкісних подій та ефектом накопичення. Пояснити зазначені механізми, привести приклади.

**Завдання 1.19.** Сформувати перелік проявів позитивного впливу страхування на економіку держави, на підприємство, на домогосподарство.

**Завдання 1.20.** Навести графік внесків грошових коштів (наприклад, 5 тис.грн.) громадянами до банку (на строковий депозитний рахунок терміном на 2 роки) і до страхової компанії (придбавши поліс змішаного страхування життя із страховою сумою 15 тис.грн., сплативши за перші 2 роки частками ті ж самі 5 тис.грн.).

**Завдання 1.21.** Назвати передумови розвитку страхування в незалежній Україні.

**Завдання 1.22.** Пояснити привабливість страхування порівняно із внесками грошових коштів громадянами до банку.

## **Задачі**

**Задача 1.1.** Підприємство виготовляє 10 тис. телевізорів у рік, за якими укладено договори гарантійного обслуговування. Протягом року 125 із них вийшло з ладу. Розрахувати вірогідність настання страхового випадку.

**Задача 1.2.** В даному регіоні офіційно зареєстровано 14 850 легкових автомобілів. Протягом року з ними відбулося: 670 ДТП, 53 крадіжки, 13 пошкоджень в результаті дії стихійних лих. Визначити: 1) ймовірність настання ДТП, 2) ймовірність крадіжок, 3) ймовірність пошкоджень в результаті стихійного лиха.

**Задача 1.3.** В даній місцевості можливо охопити пожежним страхуванням 10 617 об'єктів. Протягом року в результаті пожежі постраждало 23 об'єкти. Визначити вірогідність настання страхового випадку.

**Задача 1.4.** В даному населеному пункті проживає 320 тис. громадян. За останні 5 років захворіло: 1) 1-й рік – 18 100 осіб; 2) 2-й рік – 16 250 осіб; 3) 3-й рік – 19 017 осіб; 4) 4-й рік – 17 160 осіб; 5) 5-й рік – 17 900 осіб. Розрахувати вірогідність настання страхового випадку в середньому за останні 5 років.

**Задача 1.5.** Розрахувати ймовірність настання страхового випадку, крадіжки, ДТП щодо транспортних засобів даного регіону на основі даних таблиці:

Показник	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4
Кількість транспортних засобів в регіоні	22431	47486	94570	170706
Крадіжки	2137	5314	6217	1620
Дорожньо-транспортні пригоди	1112	2435	3750	2000

Відповідь обґрунтувати.

**Задача 1.6.** Розрахувати ймовірність настання страхового випадку, крадіжки, пошкодження в ДТП та в результаті стихійного лиха при страхуванні вантажів на основі даних таблиці:

Показник	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4
Кількість вантажоперевезень даного підприємства за 1 рік	457	663	1259	2617
Крадіжки (раз)	4	9	13	15
Пошкодження в результаті ДТП (раз)	7	10	21	20
Пошкодження в результаті стихійного лиха (раз)	2	4	1	0

Відповідь пояснити.

**Задача 1.7.** В даній місцевості можливо охопити пожежним страхування 125 903 об'єкти. Протягом року в результаті пожежі постраждало 157 об'єктів. Визначити вірогідність настання страхового випадку.

**Задача 1.8.** В даному населеному пункті проживає 1620 тис. населення. За останні 5 років захворіло: 1) 1-й рік – 317 200 осіб; 2) 2-й рік – 216 360 осіб; 3) 3-й рік – 199 025 осіб; 4) 4-й рік – 217 196 осіб; 5) 5-й рік – 308 520 осіб. Розрахувати вірогідність настання страхового випадку в середньому за останні 5 років.

**Задача 1.9.** Розрахувати за даними таблиці смертності для осіб, чий вік 40 років ймовірність:

- прожити ще 1 ( ${}_1P_{40}$ ), 2 ( ${}_2P_{40}$ ), 3 ( ${}_3P_{40}$ ), 4 ( ${}_4P_{40}$ ), 5 ( ${}_5P_{40}$ ), років;
- вмерти протягом 1 ( ${}_1q_{40}$ ), 2 ( ${}_2q_{40}$ ), 3 ( ${}_3q_{40}$ ), 4 ( ${}_4q_{40}$ ), 5 ( ${}_5q_{40}$ ) років.

Таблиця смертності (данні умовні)

100 000 осіб

Вік ( $x$ ), років	Число осіб, які доживають до віку $x$ років, ( $l_x$ )	Число осіб, які помирають при переході від $x$ років до віку $x+1$ років ( $d_x$ )
...	...	...
40	88488	722
41	87766	?
42	86999	?
43	86182	?
44	85310	?
45	84379	994
...	...	...

**Задача 1.10.** Розрахувати за даними таблиці смертності для 45-річних осіб ймовірність:

- а) прожити ще один рік;
- б) померти протягом поточного року;
- в) прожити наступні п'ять років;
- г) померти протягом майбутніх п'яти років;
- д) померти на п'ятидесятому році життя.

Таблиця смертності (данні умовні)

100 000 осіб

Вік ( $x$ ), років	Число осіб, які доживають до віку $x$ років, ( $l_x$ )	Число осіб, які помирають при переході від $x$ років до віку $x+1$ років ( $d_x$ )
...	...	...
45	86805	400
46	86405	?
47	85982	?
48	85528	?
49	85035	?
50	84502	573
...	...	...

**Задача 1.11.** Розрахувати за даними таблиці смертності для 40-річних осіб ймовірність:

- а) прожити ще один рік;
- б) померти протягом поточного року;
- в) прожити наступні п'ять років;
- г) померти протягом майбутніх п'яти років;
- д) померти на 45-тому році життя.



Таблиця смертності (данні умовні)

100 000 осіб

Вік (x), років	Число осіб, які доживають до віку x років, ( $l_x$ )	Число осіб, які помирають при переході від x років до віку x+1 років ( $d_x$ )
...	...	...
40	88565	319
41	88246	?
42	87910	?
43	87558	?
44	87189	?
45	86805	400
...	...	...

**Задача 1.12.** В межах якої суми буде виплачене страхове відшкодування за даним страховим випадком, якщо оціночна (страхова вартість) застрахованого об'єкта визначена в розмірі 1,5 млн.грн., страхова сума (страхове покриття) встановлена на рівні 70 % його вартісної оцінки, а в результаті пожежі об'єкт було пошкоджено на 10 %, 50 %, 100 % його вартості. Які принципи страхування при цьому реалізуються?

**Задача 1.13.** Визначити розмір страхового відшкодування за договором страхування автівки, якщо страхова сума складає 60 тис.грн., а збиток – 950 грн., 65 тис.грн.? Які принципи страхування при цьому реалізуються? Чи можливе застосування принципу суброгації?

**Задача 1.14.** Розрахувати витрати й прибуток підприємства за умови створення власного резерву та при зверненні до послуг страхової компанії в разі наміру фірми зайнятись виробничою діяльністю на основі наступних вихідних даних:

№ з/п	Показник	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3
1	Капітал фірми, тис.грн	190,0	320,0	570,0
2	Придбання автомобіля вартістю, тис.грн.	90,0	250,0	400,0
3	Закупівля товару, тис.грн.	20,0	40,0	50,0
4	Формування резерву, тис.грн.	20,0	40,0	50,0
5	Вартість страхового захисту, у % до вартості авто	8,0	8,0	8,0
6	Середньоденний дохід, грн .протягом 260 днів	500,0	750,0	920,0

**Задача 1.15.** Розрахувати розмір страхової виплати, якщо майно вартістю 220 тис.грн. було застраховане на 50 % його вартості. Через пожежу вартість збитків визначено в розмірі 80 тис. грн..

**Задача 1.16.** Розрахувати розмір страхової виплати, якщо авто вартістю 110,6 тис.грн. було застраховане на 80 % його вартості. Через ДТП авто було повністю знищене.

**Задача 1.17.** Визначити ефект накопичення для 100 застрахованих одного віку, використовуючи таблиці смертності, якщо кошти страхової компанії інвестуються під 20 % річних, а страхова сума на випадок смерті на одного застрахованого складає 500 грн.

## ***Ситуації***

**Ситуація 1.1.** Визначити ефективність страхування для страховика і страхувальника, якщо ймовірність настання страхового випадку складає 5 %, 50 % та 100 %.

**Ситуація 1.2.** Внаслідок повені знищено посіви пшениці, що були застраховані на повну вартість. Визначити, що виступає в даній ситуації страховим ризиком, страховою подією і страховим випадком.

**Ситуація 1.3.** Під час урагану впало дерево і пошкодило автомобіль, який був розташований на стоянці та знаходився під повним страховим покриттям. Визначити, що виступає в даній ситуації страховим ризиком, страховою подією і страховим випадком.

**Ситуація 1.4.** Внаслідок вибуху природного газу виникла пожежа, яка знищила майно та пошкодила частину будівлі, які мали часткове страхове покриття. Визначити, що виступає в даній ситуації страховим ризиком, страховою подією і страховим випадком.

**Ситуація 1.5.** Під час епідемії грипу захворів, потрапив до лікарні та помер застрахований N. Визначити, що виступає в даній ситуації страховим ризиком, страховою подією і страховим випадком.

**Ситуація 1.6.** Під час засухи було втрачено 40 % врожаю картоплі. Визначити, що виступає в даній ситуації страховим ризиком, страховою подією і страховим випадком.

**Ситуація 1.7.** Під час ДТП в результаті перевищення водієм швидкості було пошкоджено 2 авто та нанесено тілесних ушкоджень 2-м особам. Визначити, що виступає в даній ситуації страховим ризиком, страховою подією і страховим випадком.

**Ситуація 1.8.** Внаслідок удару блискавки під час грози виникла пожежа в багатоповерховому будинку. Було знищено майно у 2-х квартирах, постраждали та були госпіталізовані з опіками 4-осіб, 1 особа загинула. Визначити, що виступає в даній ситуації страховим ризиком, страховою подією і страховим випадком.

**Ситуація 1.9.** За наслідками господарської діяльності в результаті падіння курсу долара відносно гривні за даним міжнародним контрактом підприємство недоотримало 110 тис. грн. прибутку. Визначити, що виступає в даній ситуації страховим ризиком, страховою подією і страховим випадком.

**Ситуація 1.10.** Одне фермерське господарство здійснює страхування врожаю озимої пшениці на площі 20 га із середньорічною врожайністю в даному регіоні за останні 5 років – 24 ц/га і середньою закупівельною ціною пшениці – 320 грн./т через механізм самострахування. Інше – страхує аналогічний врожай озимої пшениці звернувшись до страховика і сплативши страхову премію в розмірі 3 % від суми страхового покриття. Страхова відповідальність страховика складає 70 % від збитку. В результаті стихійного лиха врожай озимої пшениці у двох господарствах було повністю знищено. Довести вигідність звернення до страхової компанії порівняно із самострахуванням, зазначити недоліки самострахування.

---

---

## Тема 2

---

---

# Термінологія у страхуванні

---

---

### **План:**

1. Поняття та зміст страхової термінології
2. Класифікація страхових понять і термінів
3. Терміни, що обслуговують міжнародні договори

### **Після вивчення теми студенту необхідно:**

- 1) *знати*: – основні страхові терміни та поняття, які застосовуються в Україні та у міжнародній практиці;  
– класифікаційні ознаки групування страхових термінів;
- 2) *вміти*: – вживати страхову термінологію, котра застосовується у вітчизняній та міжнародній практиці;  
– вживати страхові терміни у відповідності до Правил Інкотермс.

### **Основні терміни і поняття:**

*АктUARні розрахунки, страхова сума, страхова вартість, страховий платіж (внесок, премія), збиток, страховий збиток, страховий тариф, страхова виплата (відшкодування), страхова подія, франшиза, перестраховання, співстраховання.*

### **Короткий виклад теми**

В умовах бурхливого інформаційного потоку наукових знань особливе значення набуває розробка єдиної виваженої термінології будь-якої галузі науки, в тому числі й страхування. Невизначеність і різноманітність термінології гальмує розвиток науки та здатність застосовувати її досягнення, призводить до непорозумінь.

Сукупність термінів та понять, що застосовуються в страхуванні, складають професійну страхову термінологію. А слово або сполучення слів, що означають поняття, які використовуються у страховій справі, називаються страховим терміном.

Різні вчені по-різному групують страхові терміни. Так, наприклад, А. Гвозденко терміни та поняття, що використовуються в страхуванні, умовно поділяє на дві групи:

- 1) терміни та поняття, що використовуються у вітчизняному страхуванні;
- 2) міжнародні терміни та поняття.

В свою чергу, відомий російський вчений В. Шахов виділяє чотири групи термінів страхування:

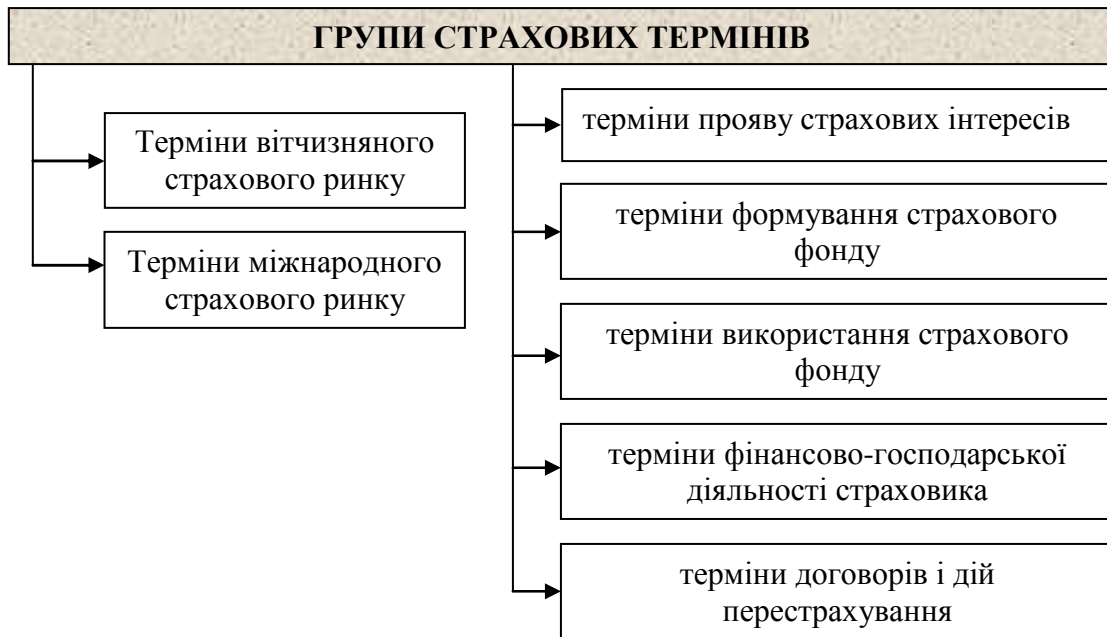
- терміни умов страхування;
- терміни формування страхового фонду;
- терміни використання страхового фонду;
- терміни міжнародного страхового ринку.

Проте, деякі вчені взагалі не вдаються до класифікації страхових термінів (К. В. Шелехов, В. Д. Бігдаш та ін.).

Зрозуміло, що кожний страховий термін чи поняття визначає зміст і характерні ознаки певної групи страхових відносин. В рамках національного вітчизняного страхового ринку використовують наступні групи страхових відносин, що пов'язані з: проявом специфічних страхових інтересів; формуванням страхового фонду; використанням страхового фонду; фінансово-господарською діяльністю страховика; терміни договорів і дій перестраховання.

Рекомендуємо поділяти страхові терміни та застосовувати їх на практиці (рис. 2.1) у відповідності до зазначених груп страхових відносин.

Терміни, що пов'язані з проявом страхових інтересів, виражають найбільш загальні умови страхування, закріплюють та охоплюють правову форму страхування. Зміст зазначених термінів, як правило, обмежується національним страховим ринком. До цієї групи входять наступні терміни: страхове покриття, страховий договір, страховий захист, страховий інтерес, страховий об'єкт, страховий поліс, страховий портфель, страхова сума, термін страхування.



**Рис. 2.1.** Групи страхових термінів

Терміни, що пов'язані з формуванням страхового фонду, відображають надходження страховика від страхової діяльності, а також доходи від інвестиційної діяльності, інших джерел, які визначені діючим законодавством. Зазначені терміни відображають також оперативне управління страховиком фінансовими ресурсами, що с. надані страхувальниками. До даної групи входять наступні терміни: актуарні розрахунки, страхова вартість, страхове забезпечення, страхова оцінка, страховий платіж, страховий тариф та інші.

Терміни, що пов'язані з використанням страхового фонду, виражають право страховика використовувати страховий фонд. Видатки страхового фонду мають цільове призначення і використовуються для виплати страхових сум та страхових відшкодувань. В зазначену групу входять такі терміни: страховий акт, страхова виплата, страхова виплата.

Терміни, що пов'язані з фінансово-господарською діяльністю страховика, охоплюють специфіку організації фінансів страхової компанії, її доходи та витрати, формування спеціальних та обов'язкових фондів, їх розміщення, систему оподаткування тощо. До цієї групи входять наступні терміни: математичні резерви, страховий фонд страховика, страховий портфель, страхові резерви, технічні резерви, резерви із страхування життя, вільні резерви, збитковість страхової суми, перестраховування, співстраховування тощо.

Окрему групу в термінології страхування складають терміни та поняття договорів і дій перестраховання.

Ряд вчених та практиків, наприклад, М. Мних, Н. Внукова, В. Борисова розглядають ще одну групу страхових термінів – терміни, що пов'язані з функціонуванням міжнародного страхового ринку, міжнародних Правил Інкотермс. Хоча, Україна лише з 1992 року почала активно залучатися до міжнародної інтеграції, в цьому напрямку зроблені певні кроки. Так, у 1997 році Україна стала асоційованим членом системи “Зелена картка”.

В міжнародних економічних взаємовідносинах страхові терміни використовуються безпосередньо в договорах страхування, перестраховання, в договорах зовнішньоекономічної діяльності в торгівлі, що укладаються у відповідності до Інкотермс (Міжнародних правил тлумачення торгових термінів).

Необхідно підкреслити, що міжнародна термінологія у страхуванні формувалась досить тривалий час, а тому має більш виважений та визначений характер.

Особливої уваги заслуговують міжнародні договори, при укладанні яких застосовуються базові умови поставки Інкотермс (у редакції 1990 року), в залежності від яких визначається момент переходу ризиків загибелі або пошкодження товару, наявність страхування та узгоджується страховальник – продавець чи покупець. Окрім того, типовий зовнішньоекономічний контракт містить певний перелік елементів, серед яких є пункт про страхування.

## ***Завдання для самостійної роботи***

**Завдання 1.** Виконати реферат на тему:

1. Тенденції розвитку страхового ринку України.
2. Терміни обслуговування договору страхування у відповідності до правил Інкотермс.
3. Застосування страхування за різними умовами договорів в системі правил Інкотермс.

**Завдання 2.** Скласти схему підходів до класифікації страхових термінів та понять.

**Завдання 3.** Скласти таблицю різних термінів у страхуванні, що мають однакове понятійне навантаження.

**Завдання 4.** Скласти таблицю однакових термінів у страхуванні, що мають різне понятійне навантаження.

**Завдання 5.** З'ясувати причини необхідності уніфікації страхової термінології та зазначити фактори впливу на даний процес.

**Завдання 6.** Скласти таблицю відображення страхування в правилах Інкотермс.

**Завдання 7.** Навести приклади термінів і понять (не менше 5-ти), що пов'язані:

- із загальними умовами страхування,
- з формуванням страхового фонду страховика,
- з використанням страхового фонду,
- з фінансово-господарською діяльністю страховика,
- з перестрахованням,
- із співстрахуванням,
- з міжнародними страховими угодами.



## *Тема 3*

# Класифікація у страхуванні

### **План:**

1. Сутність та критерії класифікації у страхуванні
2. Форми страхування, їх характеристика
3. Галузі, підгалузі та види страхування в Україні
4. Співстрахування та перестрахування

### **Після вивчення теми студенту необхідно:**

- 1) *знати*: – основи класифікації у страхуванні, значення та необхідність її застосування;  
– форми, види, галузі та підгалузі страхування;
- 2) *вміти*: – чітко визначати галузь страхування відповідного страхового продукту;  
– види страхування у відповідності до чинного законодавства в Україні.

### **Основні терміни і поняття:**

*Добровільне страхування, класифікація, майнове страхування, обов'язкові види страхування, особисте страхування, перестрахування, співстрахування, страхування відповідальності.*

### **Короткий виклад теми**

Під “класифікацією” розуміють ієрархічну систему взаємопов'язаних елементів (ланок), що дозволяє створити струнку картину єдиного цілого з виділенням його сукупних частин. Таким чином класифікацію у страхуванні можна визначити як ієрархічну систему поділу сукупності страхових відносин на сфери діяльності, галузі, підгалузі, класи, види, які представляють собою взаємозв'язані ланки цієї класифікації

Метою класифікації у страхуванні є розподіл всієї сукупності страхових відносин на ієрархічні взаємопов'язані ланки.

Основний принцип класифікації страхування полягає в тому, що кожна наступна ланка є складовою попередньої.

Узагальнюючи світовий досвід та вітчизняну практику можна визначити критерії та ознаки класифікації у страхуванні (рис. 3.1).



Рис. 3.1. Критерії та ознаки страхування

Вибір ознаки класифікації залежить від цілей самої класифікації.

Як стверджує Р.Т. Юлдашев, класифікація у страхуванні має принципове значення для:

- а) формування страхових резервів;
- б) формування адекватної статистики;
- в) формування структури ринку;
- г) здійснення нагляду та контролю за діяльністю страхових організацій тощо.

В залежності від сукупності обставин, з якими страхувальник пов'язує захист майнового інтересу, деякі дослідники виділяють галузеву та негалузеву класифікацію, проте між ними існує тісний взаємозв'язок (табл. 3.1). На практиці даний підхід є найбільш розповсюдженим.

Таблиця 3.1. Класифікація у страхуванні

Галузева класифікація	Негалузева класифікація	Види
1. Сфери	за спеціалізацією страховика, специфікою фінансово-економічного механізму, тривалістю дії договору страхування	Довгострокове страхування Ризикове страхування
2. Галузі	за майновим інтересом щодо страхового об'єкта	Особисте Майнове Страхування відповідальності
3. Підгалузі	за статусом страхувальника	Страхування фізичних осіб Страхування юридичних осіб
	за статусом страховика	Комерційне Взаємне Державне
	За об'єктом страхування	Основні засоби, готова продукція, транспортні засоби, врожай, життя, додаткової пенсії тощо
4. Види	за об'єктами (галузями) і родами небезпек	В особистому страхуванні: страхування на випадок дожиття, на випадок смерті, змішане страхування життя, від нещасних випадків, медичне страхування тощо
		В майновому страхуванні: страхування майна від вогню, страхування сільськогосподарської продукції від засухи та інших стихійних лих, страхування тварин від падежу та вимушеного забою, страхування транспортних засобів від аварій, викрадення та інших небезпек тощо
		В страхуванні відповідальності: страхування заборгованості та страхування на випадок заподіяної шкоди
5. Підвиди	за якісною характеристикою об'єкта страхування, родів небезпек та ризиків	Конкретна послуга, яка надається конкретній особі

На думку В.Г. Федоренко, найважливішим є поділ страхування залежно від спеціалізації страховача на дві великі сфери діяльності: страхування життя і загальні види страхування. Така класифікація має дуже велике значення з точки зору вибору страховика.

Страхування життя відображає довготривале страхування та реалізується за допомогою довгострокових договорів. Упродовж усього часу дії договору страхування страхувальники сплачують страхові премії з тим розрахунком, щоб загальна сума цих внесків у результаті

дорівнювала страховій сумі за договором. Відбувається “накопичення” страхувальниками коштів, які зберігаються у страховика на період дії договору страхування. За договорами страхування життя відповідальність страховика настає у разі смерті застрахованої особи, або в разі дожиття нею до обумовленої договором події, та за будь-яких обставин внесені кошти повернуться застрахованій особі або її правонаступникам (частіше за все з відсотками)\*.

Ризикове страхування увібрало всі ті види страхування, які не відповідають ознакам договорів страхування життя. Страхові премії за договорами загального страхування сплачуються одноразово у розмірі певного відсотка від страхової суми. Вони не накопичуються і не повертаються страхувальникам, якщо страхова подія не сталася. Договори загального страхування, таким чином, забезпечують лише компенсацію збитків. Ці договори укладаються на невеликий термін, як правило, на рік\*\*.

В основі поділу страхування на галузі покладено принципові відмінності в об’єктах страхування. Об’єкт страхування представляє собою носія всіх ознак та економічних інтересів страхування. Класифікація за об’єктами страхування передбачає виокремлення трьох галузей страхування: особистого, майнового і страхування відповідальності.

Особисте страхування є формою захисту від ризиків, що загрожують життю, здоров’ю та працездатності людини, а також однією із галузей страхування, що законодавчо закріплюються в Україні.

Особисте страхування відноситься до ризикової галузі, якщо мова йде, наприклад, про страхування від нещасних випадків, від захворювання та до накопичувального страхування, якщо мова йде про страхування життя, додаткової пенсій. Тобто особисте страхування поєднує ризикову та накопичувальну (заощаджувальну) функції страхування. При цьому тимчасово вільні кошти акумулюються у страховому фонді та є важливим джерелом інвестицій в економіку держави.

Об’єктом особистого страхування є майнові інтереси, пов’язані з життям, здоров’ям, працездатністю, додатковою пенсією страхувальника або застрахованої особи.

Предметом особистого страхування є наступні ризики: смерть, хвороба, каліцтво, травма, тривалість життя.

---

\* Страховий та інвестиційний менеджмент: Підручник / Під керівн. і наук. ред. В.Г. Федоренка, В.Б. Захожая / В.Г. Федоренко, В.Б. Захожай, О.Г. Чувардинський та ін. – К.: МАУП, 2002. – 344 с. – С. 13.

\*\* Там само.

До специфічних рис особистого страхування відносяться:

- 1) страхувальник чи застрахований повинен бути конкретною особою у вигляді об'єкту страхування;
- 2) здійснюється на випадок настання певних страхових випадків;
- 3) об'єкт страхування (особа) не має вартісної оцінки;
- 4) страхова сума не обмежується вартісною оцінкою (оскільки її неможливо визначити) об'єкта страхування, а залежить від матеріального стану страхувальника;
- 5) суб'єктів страхових відносин може бути більше двох: страховик, страхувальник, застрахований, вигодонабувач;
- б) деякі підвиди особистого страхування можуть бути виділені як особливо довготривалі (страхування пенсії, життя тощо).

Майнове страхування є формою захисту від ризиків, що загрожують майну чи групі речей від втрати (знищення) чи пошкодження, а також підприємницьких ризиків, однією із галузей страхування, закріпленої законодавчо. Але захист від зазначених ризиків здійснюється за умови, що вони не носять навмисний характер.

Об'єктом майнового страхування є майнові інтереси, пов'язані з володінням, користуванням, розпорядженням майна.

Предметом майнового страхування є: ризик втрати (знищення), нестачі або пошкодження певного майна та ризик збитків у підприємницькій діяльності.

До специфічних ознак майнового страхування відносять:

- 1) об'єкт страхування має вартісну оцінку;
- 2) страхуванню підлягає конкретна власність;
- 3) страхова сума не може перевищувати дійсної (залишкової) вартості майна на момент укладання договору страхування;
- 4) наявність факту пошкодження, крадіжки, знищення не є достатньою умовою для виплати відшкодування, необхідною умовою є наявність збитку;
- 5) страхове відшкодування не може бути джерелом необґрунтованого збагачення страхувальника;
- б) договір майнового страхування не укладається на тривалий час;
- 7) суб'єктів страхових відносин може бути три: страховик, страхувальник, вигодонабувач.

Страховання відповідальності є формою захисту від ризиків, що загрожують третій особі (її здоров'ю чи майну), однією з галузей страхування, що закріплена законодавчо. Зазначена галузь страхування поєднує в собі риси як майнового страхування, коли шкода завдається майну, так і особистого страхування, коли шкода завдана життю, здоров'ю громадян.

Об'єктом страхування відповідальності виступає відповідальність перед третіми особами, майнові інтереси, пов'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяної їм шкоди особі або її майну та шкоди, заподіяної юридичній особі.

Під майновим інтересом необхідно розуміти збиток, який поніс би страхувальник, якби його відповідальність не була застрахована.

Мета страхування відповідальності страховий захист економічних інтересів страхувальників здатних заподіяти шкоду третім особам.

Предметом страхування відповідальності є: ризики особистого страхування (життя, здоров'я, працездатність) – ті, що пов'язані з можливістю заподіяння шкоди; ризики майнового страхування (знищення, нестачі, пошкодження).

До специфічних ознак страхування відповідальності відносять:

1) суб'єктами страхових відносин є три сторони: страховик, страхувальник, третя сторона – застрахований, кому буде виплачуватись страхове відшкодування – наперед не визначений;

2) не визначена вартість об'єкта страхування;

3) забезпечує відшкодування збитку третій особі і одночасно виступає у якості охорони майнових інтересів самого страхувальника;

4) страхова сума встановлюється в договорі, як ліміт (межа) відповідальності страхувальника, яка може виникнути при заподіяні страхувальником шкоди, на весь термін дії договору страхування чи на один страховий випадок, а для обов'язкової форми – встановлюється Кабінетом Міністрів України і може змінюватись не пізніше, ніж за два місяці до початку нового календарного року за поданням Уповноваженого органу.

У відповідності до особливостей, які є характерними для страхування відповідальності, страховики вимушені створювати достатньо великі грошові резерви, щорічно відраховуючи їх у фонд майбутніх виплат.

Підгалузь страхування – це сукупність видів страхування близьких за змістом і за походженням майнових інтересів від характерних для них страхових ризиків (небезпек), керуючись характерними для них умовами і видами страхового захисту і формування страхових резервів\*. Підгалузь є уточненням галузі страхування, яке здійснюється шляхом її поділу за наступними ознаками:

1) Статус страхувальника – ця ознака використовується для поділу страхових послуг, що обслуговують інтереси громадян та інтереси юридичних осіб; стосується здебільшого майнового страхування та відповідальності. За цією ознакою страхування класифікується на страхування фізичних осіб (майна, здоров'я, життя, працездатності, відповідальності) та страхування юридичних осіб (майна, відповідальності);

2) Статус страховика – використовується для забезпечення державного регулювання страхової діяльності та передбачає поділ на комерційне страхування, що здійснюється страховими компаніями різних форм власності; взаємне – товариствами взаємного страхування, а також державне страхування, яке здійснюється державними компаніями.

У відповідності до особливостей класифікації страхування в Україні, галузі поділяються на види, а види – на підвиди.

Види страхування уточнюють об'єкти страхування (галузі) за родами небезпек.

В особистому страхуванні найбільш поширеним є його поділ на: страхування життя, страхування від нещасних випадків. За таким підходом, до уваги приймаються ознаки: обсяг страхової відповідальності й тривалість страхування. Однак, деякі вчені (Л. Рейтман, С. Осадець, О. Кашенко, В. Борисова), розглядаючи проблему класифікації особистого страхування, виділяють соціальне страхування (ознака – рівень життя), а в ньому – пенсійне страхування, медичне страхування. Хоча, ознаки, за якими будуються концепції класифікації – одні й ті ж самі.

Особливою ознакою в класифікації майнового страхування є виділення небезпек, які ієрархічно не пов'язані між собою: страхування майна від вогню; страхування сільськогосподарських культур від засухи

\* Страховий бізнес: Словарь-справочник [Електронний ресурс] / Р.Т.Юлдашев, М.: “Анкіл”, 2005 – 832 с. – Режим доступу: <http://www.insur-info.ru/dictionary/6357/?let=234> – Заголовок з екрану.

та інших стихійних лих; страхування тварин від падежу та вимушеного забою; страхування транспортних засобів від аварій, викрадення та інших небезпек.

Страхування відповідальності поділяється на види: страхування заборгованості та страхування на випадок відшкодування заподіяної шкоди.

В свою чергу, кожний із видів страхування має свою більш детальну класифікацію.

Наприклад, в особистому страхуванні життя виділяють: страхування дітей, страхування на випадок смерті, страхування рент, пенсійне страхування тощо. В особистому страхуванні від нещасних випадків виділяють: страхування дітей та школярів, обов'язкове страхування пасажирів, страхування працівників ризикових професій (військовослужбовців, митників, працівників податкових та контрольно-ревізійних служб і таке ін.), індивідуальне страхування тощо. В майновому страхуванні підприємства виділяють: страхування основних засобів, оборотних активів, фінансових ризиків тощо. В майновому страхуванні громадян виділяють: страхування майна першої категорії (пріоритетне майно – житло, тварини тощо), страхування майна другої категорії (майно, втрата якого зачіпає особисті інтереси). В страхуванні відповідальності заборгованості найчастіше виділяють: страхування кредитів, депозитів тощо, а в страхуванні відповідальності на випадок заподіяної шкоди – страхування професійної відповідальності, відповідальності власників транспортних засобів тощо.

Окремо ознакою поділу страхування, яке не включається до жодного критерію страхування є його поділ на: самострахування, пряме страхування, подвійне (множинне) страхування, співстрахування та перестрахування.

Самострахування представляє собою створення страхувальником власного страхового резерву на випадок реалізації страхового випадку.

Пряме страхування є формою захисту майнових інтересів страхувальників та здійснюється у межах правового поля та оформлюється відповідним договором.

Подвійне (множинне) страхування виявляється через страхування одного об'єкту у декількох страховиків за окремими договорами страхування.



Співстрахування, на відміну від подвійного страхування, передбачає страхування одного об'єкта у декількох страховиків але за одним договором страхування.

Перестрахування – це страхування страховиком ризиків виконання всіх або частини своїх зобов'язань перед страхувальником у іншого страховика. Тобто це процес передачі ризиків іншому страховику.

Окрім того, кожна країна має свої особливості в класифікації страхування. А в ЄС для всіх страхових компаній країн-учасниць встановлені 6 видів довгострокового та 17 видів загального страхування.(табл. 3.2).

**Таблиця 3.2. Класифікація страхування в країнах ЄС**

№ з/п	Довгострокове страхування	№ з/п	Загальні види страхування
1	Страхування життя та ануїтетів	1	Страхування від нещасних випадків
2	Шлюбне страхування та страхування до народження дитини	2	Страхування на випадок хвороби
		3	Страхування автомобілів
3	Змішане страхування	4	Страхування залізничного транспорту
		5	Страхування літаків
4	Безперервне страхування здоров'я	6	Страхування суден (каска)
		7	Транспортне страхування вантажів (карго)
5	Страхування повернення капіталів (фінансових втрат)	8	Страхування від пожеж та стихійних лих
		9	Страхування майна
6	Страхування пенсій	10	Страхування цивільної відповідальності водіїв транспорту
		11	Страхування цивільної відповідальності авіакомпаній
		12	Страхування цивільної відповідальності судновласників
		13	Страхування загальної відповідальності
		14	Страхування кредитів
		15	Страхування від фінансових втрат
		16	Страхування від фінансових втрат, пов'язаних із зловживаннями працюючих за наймом
		17	Страхування судових витрат

Отже, в класифікації страхування в сучасних умовах не розроблено єдиної концепції щодо його поділу. Проте, з огляду на практичне застосування, при класифікації страхування використовують критерії об'єкт страхування, роди небезпек та ризики.

## **Завдання для самостійної роботи**

**Завдання 1.** Виконати реферат на тему

1. Особливості протипожежного страхування
2. Питання медичного страхування в Україні
3. Спеціальні види страхування
4. Найбільш курйозні види страхування
5. Найбільш поширені види страхування в Україні
6. Найбільш поширені види страхування в Житомирському регіоні.

**Завдання 2.** Виписати види обов'язкового та добровільного страхування відповідно чинного законодавства.

**Завдання 3.** Скласти таблицю принципів різних форм страхування в Україні. Проаналізувати спільні та відмінні якості.

**Завдання 4.** Скласти схему класифікації особистого ризикового, особистого довгострокового, майнового страхування, страхування відповідальності.

**Завдання 5.** Скласти схему форм та методів перестраховання.

**Завдання 6.** Скласти схему здійснення процесу перестраховання.

**Завдання 7.** Скласти схему здійснення процесу співстрахування.

**Завдання 8.** Скласти схему надання страхової послуги з особистого страхування (власний приклад).

**Завдання 9.** Скласти схему надання страхової послуги з майнового страхування (власний приклад).

**Завдання 10.** Скласти схему надання страхової послуги із страхування відповідальності (власний приклад).

## **Термінологія у страхуванні. Класифікація у страхуванні**

### **Питання для контрольного опитування:**

1. Зміст страхової термінології, необхідність її класифікації та уніфікації.
2. Використання страхової термінології в сучасних правилах Інкотермс.
3. Необхідність та обґрунтованість гармонізації термінології національного та зовнішнього страхового ринку.
4. Класифікація у страхуванні. Критерії та ознаки класифікації.
7. Форми, сфери, галузі, види, підвиди страхування в Україні.
9. Види та форми страхування відповідно до Закону України “Про страхування”.
10. Особисте ризикове страхування в Україні (поняття, об’єкти, предмет, специфічні риси і класифікація).
11. Особисте довгострокове страхування в Україні (поняття, об’єкти, предмет, специфічні риси і класифікація).
12. Майнове страхування (поняття, об’єкти, предмет, специфічні риси і класифікація).
13. Страхування відповідальності (поняття, об’єкти, предмет, специфічні риси і класифікація).
14. Перестраховання, його зміст, суб’єкти, види та форми.
15. Співстраховання, його сутність, призначення, застосування в Україні.

### **Тести**

#### **1. Законодавство України виділяє види страхування:**

- |              |                      |
|--------------|----------------------|
| а) медичне;  | в) пожежне;          |
| б) ризикове; | г) відповідальності. |

#### **2. В основу поділу страхування на галузі покладено:**

- |                          |                         |
|--------------------------|-------------------------|
| а) ризики;               | в) об’єкти страхування; |
| б) суб’єкти страхування; | г) страхові випадки.    |

**3. Які види страхування згідно законодавства є обов'язковими:**

- а) страхування транспортних засобів;
- б) страхування заставного майна;
- в) страхування спортсменів вищих категорій;
- г) особисте страхування від нещасних випадків на транспорті.

**4. У якій формі може здійснюватись страхування:**

- а) добровільне;
- б) особисте;
- в) майнове;
- г) обов'язкове.

**5. Які з видів страхування не належать до майнового:**

- а) страхування наземного транспорту;
- б) страхування інвестицій;
- в) страхування кредитів;
- г) страхування відповідальності власників транспортних засобів.

**6. Особисте страхування забезпечує страховий захист:**

- а) інвестицій громадян;
- б) відповідальності роботодавця перед персоналом;
- в) працездатності громадян;
- г) кредитів громадян.

**7. Особисте страхування відноситься до:**

- а) ризикової галузі;
- б) накопичувального страхування;
- в) ризикової галузі та накопичувального страхування;
- г) правильної відповіді немає.

**8. Предметом особистого страхування є наступні групи ризиків:**

- а) смерть, хвороба, каліцтво, відповідальність за нанесення шкоди третій особі;
- б) хвороба, травма, тривалість життя, пошкодження майна;
- в) смерть, хвороба, каліцтво, травма, тривалість життя;
- г) життя, здоров'я, працездатність, пошкодження майна громадян.

**9. Специфічною рисою особистого страхування є:**

- а) об'єкт страхування не має вартісної оцінки;
- б) страхова сума не може перевищувати залишкової вартості майна на момент укладення договору;
- в) договір страхування не укладається на тривалий час;
- г) забезпечує відшкодування збитку третій особі й одночасно виступає у якості охорони майнових інтересів самого страхувальника.

**10. Майнове страхування забезпечує страховий захист майнового інтересу, пов'язаний із:**

- а) володінням та користуванням майном;
- б) життям та здоров'ям громадян;
- в) працездатністю громадян;
- г) відповідальністю перед третіми особами.

**11. Специфічною ознакою майнового страхування є:**

- а) суб'єктів страхових відносин може бути три: страховик, страхувальник, вигодонабувач;
- б) деякі підвиди страхування можуть бути виділені як особливо довготривалі;
- в) забезпечує відшкодування збитку третій особі і одночасно виступає у якості охорони майнових інтересів самого страхувальника;
- г) правильної відповіді немає.

**12. Який із видів відповідальності не страхується:**

- а) відповідальність товаровиробника за якість продукції;
- б) відповідальність за професійними ризиками;
- в) відповідальність за фінансовий збиток;
- г) відповідальність за нанесення моральної шкоди третій особі.

**13. Якими причинами зумовлюється обов'язковість страхування цивільної відповідальності автовласників:**

- а) причинами релігійного характеру;
- б) необхідністю додаткового залучення коштів для утримання доріг;
- в) тим, що автомобіль є джерелом підвищеної небезпеки;
- г) необхідністю створення ефективної системи захисту майнових інтересів потерпілих в ДТП.

**14. Специфічною рисою страхування відповідальності є:**

- а) наявність факту пошкодження, крадіжки, знищення не є достатньою умовою для здійснення відшкодування;
- б) забезпечує відшкодування збитку третій особі й одночасно виступає у якості охорони майнових інтересів самого страхувальника;
- в) страхова сума не обмежується вартісною оцінкою об'єкта страхування;
- г) усі відповіді вірні.

**15. Порядок добровільного страхування встановлюється:**

- а) нормативними документами Міністерства Фінансів України;
- б) правилами страхування страховика;
- в) Законами України;
- г) розпорядженнями Держфінпослуг.

**16. До якої галузі страхування відноситься медичне страхування:**

- а) майнового;
- б) особистого ;
- в) співстрахування;
- г) страхування відповідальності.

**17. Правила обов'язкового страхування встановлює:**

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Верховна рада;
- в) Страховик;
- г) Ліга страхових організацій України

**18. До якої галузі відноситься страхування автотранспортних засобів:**

- а) майнового;
- б) страхування відповідальності;
- в) особистого;
- г) перестрахування.

**19. За статусом страховика розрізняють страхування:**

- а) майнове, особисте, відповідальності;
- б) добровільне, обов'язкове;
- в) державне, взаємне, комерційне;
- г) фізичних та юридичних осіб.

**20. Класифікація страхування за об'єктами передбачає поділ його на:**

- а) сфери;
- б) галузі та види;
- в) форми;
- г) роди.

## **Термінологічні вправи**

**Вправа 2.1.** Пов'язати наведені терміни з їх визначенням. Для цього проставити ліворуч від номеру терміну відповідну літеру.

<i>Термін</i>	<i>Характеристика</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
__1. Страхувальний захист	А. Міра матеріальної зацікавленості фізичної або юридичної особи у страхуванні
__2. Страхова сума	Б. Надпис на страховому документі, що засвідчує виправлення помилки, припущеної при його оформленні
__3. Страхувальний платіж	В. Страхування об'єкта за одним спільним договором кількома страховиками відразу
__4. Страхова виплата	Г. Офіційний перелік ризиків, які прийняті на страхування та які підлягають перестрахуванню
__5. Страхувальний інтерес	Д. Плата страхувальника страховику за покриття ризику страхування
__6. Страхове покриття	Е. Страхування страховиком ризиків виконання всіх або частини своїх зобов'язань перед страхувальником у іншого страховика (процес передачі ризиків іншому страховику)

<i>1</i>	<i>2</i>
__ 7. Страхова вартість	Є. Сума, в межах якої страховик несе відповідальність згідно угоди страхування
__ 8. Спів-страхування	Ж. Сукупність специфічних економічних інтересів, пов'язаних з подоланням або відшкодуванням втрат від страхових ризиків
__ 9. Пере-страхування	З. Відмова страхувальника від своїх прав на застраховане майно на користь страховика з метою отримання від нього певної страхової суми
__ 10. Абандон	І. Зобов'язання страховика сплатити страхове відшкодування або страхову суму в разі настання обумовлених наслідків страхового випадку
__ 11. Шедула	К. Вартість, що її встановлює страхувальник, оцінюючи об'єкт страхування, критерій оцінки страхового ризику
__ 12. Клаузула	Л. Процес передачі ризику або його частини іншому страховикові
__ 13. Іррейта	М. Грошова сума, що виплачується страховиком відповідно до умов договору при настанні страхового випадку
__ 14. Бордеро	Н. Основний розділ полісу страхування повітряних суден
__ 15. Цесія	О. Застереження, що вносяться в договір страхування – “кожний та будь-який збиток”

**Вправа 2.2.** Пов'язати наведені терміни з їх визначенням. Для цього проставити ліворуч від номеру терміну відповідну літеру.

<i>Термін</i>	<i>Характеристика</i>
__ 1. Абандон	А. Тимчасова форма угоди між страхувальником і страховиком з приводу наступного укладання договору страхування
__ 2. Аддендум	Б. Відмова страхувальника від своїх прав на застраховане майно на користь страховика з метою отримання від нього повної страхової суми
__ 3. Біндер	В. Документально оформлений перелік ризиків, що прийняті на страхування, і які підлягають перестраховуванню; містить їх детальну характеристику
__ 4. Бордеро	Г. Письмове доповнення до укладеного договору страхування та перестраховування, яке містить узгодження змін між сторонами до раніше домовлених умов
__ 5. Іррейта	Д. Застереження, що вносяться в договір страхування – “кожний та будь-який збиток”
__ 6. Клаузула	Е. Надпис на страховому документі, що засвідчує виправлення незначної помилки, припущеної при його оформленні

**Вправа 2.3.** Пов'язати наведені терміни з їх визначенням. Для цього проставити ліворуч від номеру терміну відповідну літеру.

<i>Термін</i>	<i>Характеристика</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
__ 1. Аварійний комісар	А. Висококваліфікований спеціаліст, який має особливі повноваження від керівництва страхової компанії приймати на страхування запропоновані ризики, визначати тарифні ставки, конкретизувати умови договору страхування виходячи із норм страхового права та економічної доцільності
__ 2. Андер-райтер	Б. Зазвичай інспектор чи агент страховика, який здійснює огляд майна, що приймається на страхування, до моменту укладання договору страхування

1	2
__3. Диспашер	В. Уповноважена страховиком особа, що встановлює причини, характер, розмір збитків по застрахованому майну; за результатами проведеної роботи складає аварійний сертифікат
__4. Сюрвейер	Г. Спеціаліст в галузі міжнародного морського права; складає розрахунки по розподілу витрат по аварії між судном, вантажем і фрахтом; назначається судновласником

**Вправа 2.4.** Пов'язати наведені терміни з їх визначенням. Для цього проставити ліворуч від номеру терміну відповідну літеру.

Термін	Характеристика
__1. Відкритий ковер	А. Норма страхового права, у відповідності до якої страхувальник зобов'язаний негайно сповістити страховика про будь-які чинники, що можуть мати істотне значення стосовно ризику, який прийнятий на страхування
__2. Викупна вартість	Б. Норма автоматичного страхування вантажів на тривалий час без визначення будь-яких загальних лімітів чи обмежень
__3. Дисклауз	В. Сума, на яку може розраховувати власник полісу із страхування життя в разі припинення дії договору страхування
__4. Ріторно	Г. Основний розділ полісу страхування повітряних суден
__5. Шедула	Д. Страхування втрати прибутку та інших фінансових втрат, зумовлених призупиненням виробництва внаслідок настання страхового випадку
__6. Шомаж	Е. Частина страхової премії, що утримана страховиком у разі припинення (розірвання) дії договору без поважних причин

**Завдання 2.5.** Навести приклади термінів за відповідними групами класифікації страхових термінів:

Групи страхових термінів	Приклади термінів
I. Поняття, що характеризують специфіку страхових інтересів	
II. Поняття, що характеризують формування страхового фонду	
III. Поняття, що характеризують використання страхового фонду	
IV. Поняття, що характеризують фінансово-господарську діяльність страховика	

**Завдання 2.6.** Навести аналогічний страховий термін та сферу його використання в страхуванні до наведених нижче страхових термінів:

Страховий термін	Сфера застосування	Аналогічний страховий термін	Сфера застосування
Страхова відповідальність			
Страхові виплати			
Страховий поліс			
Страховий платіж			
Страхові резерви			
Страховий тариф			
Система страхування			



**Вправа 2.7.** Пов'язати наведені терміни з їх визначенням. Для цього проставити ліворуч від номеру терміну відповідну літеру.

<i>Термін</i>	<i>Характеристика</i>
__1. Класифікація у страхуванні	<b>А.</b> Види страхування, які встановлюються, регулюються законом і діють тільки у відповідності до закону, не залежать від волевиявлення фізичної або юридичної особи
__2. Обов'язкові види страхування	<b>Б.</b> Галузь страхування, яка передбачає, що в якості об'єкта страхування виступають майнові інтереси, пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією людини
__3. Добровільні види страхування	<b>В.</b> Галузь страхування, де об'єктом виступають майнові інтереси, пов'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяної їм шкоди особі або її майну, а також збитку, нанесеного юридичній особі
__4. Особисте страхування	<b>Г.</b> Види страхування, які встановлюються в межах закону загальних правил страхування, проте їх застосування, вибір страховика, встановлення конкретних умов страхування залежить від волевиявлення фізичних та юридичних осіб
__5. Майнове страхування	<b>Д.</b> Ієрархічна система поділу сукупності страхових відносин на сфери діяльності, галузі, підгалузі, класи, види, які представляють собою взаємозв'язані ланки цієї класифікації
__6. Страхування відповідальності	<b>Е.</b> Галузь страхування, яка передбачає, що в якості об'єкта страхування виступають майнові інтереси, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майна

## Завдання

**Завдання 2.1.** Намалювати схему: 1) самострахування; 2) прямого страхування; 3) подвійного (множинного) страхування; 4) співстрахування; 5) перестрахування.

**Завдання 2.2.** Схематично зобразити класифікацію страхування за сферами, галузями, підгалузями, видами та підвидами.

**Завдання 2.3.** Для даного переліку видів страхування вказати галузь страхування шляхом проставлення позначки “+” у відповідних колонках:

<i>Види страхування</i>	<i>Особисте страхування</i>	<i>Майнове страхування</i>	<i>Страхування відповідальності</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Екологічне страхування			
Медичне страхування			
Морське страхування			
Пенсійне страхування			
Страхування від вогню (пожежі) будівель та споруд			
Страхування від нещасних випадків			
Страхування відповідальності власників транспортних засобів			

1	2	3	4
Страховання відповідальності за заподіяння шкоди життю і здоров'ю пасажирів			
Страховання відповідальності за невиконання обов'язків			
Страховання депозитів			
Страховання електронних пристроїв			
Страховання життя			
Страховання засобів транспорту від аварій			
Страховання на випадок вимушеного забою тварини			
Страховання на випадок втрати доходу			
Страховання неповернення кредиту			
Страховання несвоєчасної сплати страхувальником процентів за кредит			
Страховання операцій з цінними паперами			
Страховання професійної відповідальності			
Страховання сільськогосподарських культур від стихійних явищ			
Страховання тварин на випадок загибелі в результаті хвороби і нещасних випадків			

**Завдання 2.4.** Провести відповідність видів наведеним підгалузям страхування:

<i>Підгалузі страхування</i>	<i>Види страхування</i>
1. Страхування життя	А. Страхування кредитів
2. Страхування від нещасних випадків	Б. Страхування майна 1-ї категорії
3. Страхування майна юридичних осіб	В. Страхування основних засобів
4. Страхування майна громадян	Г. Страхування дітей
5. Страхування заборгованості	Д. Страхування відповідальності власників транспортних засобів
6. Страхування на випадок відшкодування заподіяної шкоди	Е. Обов'язкове страхування пасажирів

**Завдання 2.5.** Провести класифікацію наступних страхових послуг:

- 1) страхування врожаю озимої пшениці у фермерському господарстві "Н" від стихійного лиха;
- 2) Страхування до вступу в шлюб Іванова І.А. з 10 років;
- 3) Страхування додаткової пенсії Сідорової С.А.

- 4) Делькредерне страхування\* ТзОВ “М”;  
 5) Страхування будівель ПАТ “К” від вогню та стихійних лих.

Результат оформити у наступній таблиці:

Форма	Сфера	Галузь	Підгалузь	Вид	Підвид

**Завдання 2.6.** Вказати про які сфери, галузі та види страхування може йти мова:

Страхування

- це жити з легким серцем
- це дозволяти їй керувати своїм авто
- це приготувати коханій ванну
- це танцювати вальс на милицях
- це їхати у відпустку з легким серцем
- це купувати будинок, що їй сподобався
- це впевнено обігнати джип
- це грітися біля каміна зимовими вечорами
- це голосно хропіти в окремій палаті в лікарні
- це подорожувати на повітряній кулі
- це вчасно діагностувати і вилікувати хворобу
- це мило поспілкуватись з байкером
- це захопитися дайвінгом

**Завдання 2.5.** Знайти відповідності у вітчизняній класифікації страхування і в країнах ЄС. Результати оформити в таблицю.

## Задачі

**Задача 2.1.** Портфель цедента складається з трьох груп однорідних ризиків з відповідними страховими сумами: 500, 750, 1000 тис. грн. На підставі укладеного квотного договору цедент зобов’язаний передати цесіонарію 20% від страхової суми усіх груп ризиків. В той же час максимальний рівень власного утримання цедента може становити 600 тис. грн. Визначити фактичний рівень власного утримання цедента в покритті ризику та зробити висновки про необхідність використання квотного перестрахування.

**Задача 2.2.** Власне утримання цедента за договором ексцедента становить 20 тис. грн. Ексцентний договір складається з чотирьох ліній (часток). Клієнт має намір укласти договір страхування на суму 200 тис.грн. Який розмір ризику може прийняти цедент?

\* Делькредерне страхування – страхування кредитів.

## Ситуації

### **Ситуація 2.1.**

В договорі страхування власного будинку зазначено, що страховий захист налається від всіх ризиків із повним покриттям. Про які ризики та роди небезпек йдеться мова?

### **Ситуація 2.2.**

В договорі медичного страхування вказано, що страхова сума складає 50 тис. грн. Який максимальний розмір страхової виплати може отримати страхувальник? А його вигодонабувач?

### **Ситуація 2.3.**

В договорі страхування відповідальності зазначено, що страхування здійснюється в розмірі 15 тис.грн. із розрахунку на один страховий випадок та загальна межа відповідальності страховика становить 75 тис.грн. Хто і в якому розмірі може отримати страхову виплату?

### **Ситуація 2.4.**

Фізична особа має страховий поліс, страхове свідоцтво, страховий сертифікат. Про які галузі та види страхування може йти мова?

### **Ситуація 2.5.**

В білеті на проїзд в автотранспорті міжміського сполучення вказано оплату за страхування – страхування пасажирів на транспорті. Надати всі класифікаційні ознаки даній страховій послугі.

### **Ситуація 2.6.**

Страховик має ліцензію на здійснення особистого страхування від нещасних випадків. Зазначте, в якій сфері страхування він працює та ще на які види страхування він може мати ліцензію? Чи може дана страхова компанія укладати договори змішаного страхування життя? Відповідь обґрунтувати.

---

---

## *Тема 4*

---

---

# Страховий ринок України та регулювання страхової галузі

---

---

### ***План:***

1. Поняття страхового ринку, його види та будова.
2. Регулятори та інструменти страхового ринку.
3. Страхова організація як суб'єкт підприємництва та специфічна фінансова установа.
4. Система регулювання страхової діяльності в Україні.
5. Сучасний стан, напрямки розвитку страхової галузі в Україні та світові тенденції.

### ***Після вивчення теми студенту необхідно:***

- 1) *знати:* – структурну будову страхового ринку України, її особливості;
  - страхові продукти, закономірності та особливості їх продажу;
  - організаційні форми страховиків, що діють на страховому ринку України;
  - правове, методичне та наукове забезпечення здійснення страхової діяльності;
  - документи, що регламентують страхову діяльність в Україні;
- 2) *вміти:* – аналізувати показники моніторингу страхового ринку;
  - орієнтуватись в рейтинговій оцінці страховиків;
  - визначати пріоритетні напрямки розвитку страхового ринку України;
  - користуватися законодавчими та нормативними актами при регулюванні взаємозв'язків між учасниками страхових відносин;
  - укладати договір між страховиком і страхувальником.

## Основні терміни і поняття:

Система регулювання страхової діяльності, ліцензія, ліберальний тип, авторитарний тип, змішаний тип, Ліга страховиків України, Асоціація страхувальників України, страховий продукт, страхова угода, страхова послуга, страховий ринок.

## Короткий виклад теми

Поняття “страховий ринок” поєднує в собі дві неоднозначні категорії, а саме – “ринок” та “страхування”. Використовуючи ці два поняття можна сформулювати підходи до визначення страхового ринку:

- це сфера економічних відносин, де об’єктом купівлі-продажу є страховий захист;
- це форма організації економічних відносин у сфері грошового обігу по формуванню та використанню страхового фонду й інших фондів та ресурсів страховика за допомогою купівлі-продажу страхових продуктів;
- це сукупність страховиків, страхувальників, посередників, що приймають участь в реалізації відповідних послуг;
- це середовище, в якому функціонують страхові компанії;
- це механізм перерозподілу фінансових ресурсів страхувальників та страховиків.

Головні умови функціонування страхового ринку наведені на рис. 4.1.



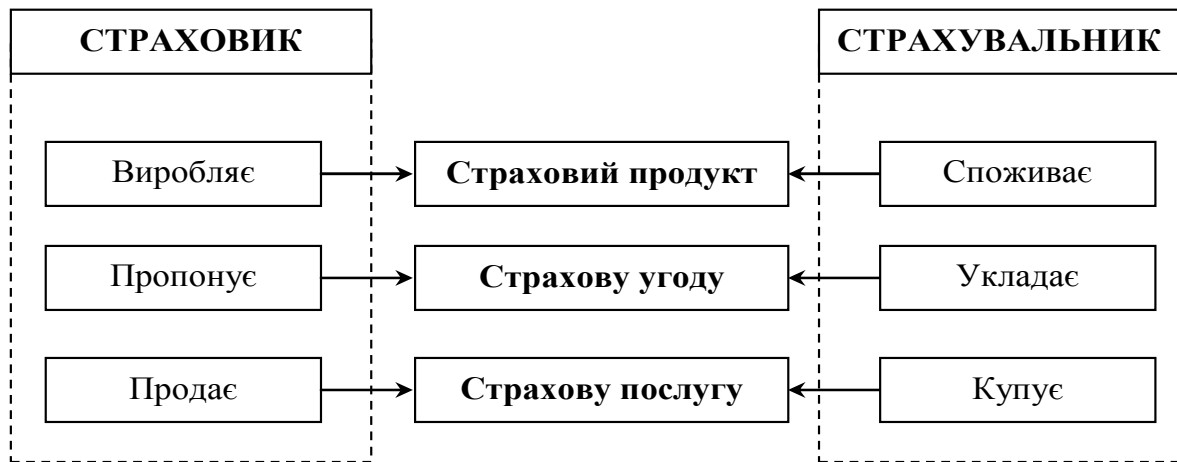
Рис. 4.1. Умови функціонування страхового ринку

Страховий ринок виконує низку функцій (рис. 4.2).

Функції страхового ринку		
організація страхового захисту за допомогою продажу страхових полісів, сертифікатів, свідоцтв, укладання договору страхування	акумуляція значних фінансових ресурсів з їх подальшим інвестуванням за певними напрямками	забезпечення “зустрічі” страхувальника та страховика

Рис. 4.2. Функції страхового ринку

На сьогодні не існує єдиного підходу до розмежування понять страховий продукт, страхова послуга, страхова угода. Найбільш точним вважаємо таке розмежування (рис. 4.3).



**Рис. 4.3.** Взаємозв'язок понять “страховий продукт”, “страхова угода” та “страхова послуга”

Заслуговує на увагу й підхід А. Прядки\*, яка, розглянувши всі запропоновані підходи, зробила висновок, що у більшості випадків саме комплекс зобов'язань страховика, передумови та обставини виконання цих зобов'язань формують поняття страхового продукту. І лише у разі настання страхового випадку страховий продукт перетворюється в страхову послугу, тобто конкретизується в ній. Момент виникнення страхового продукту співпадає з моментом першого страхового внеску страхувальником або з моментом підписання договору страхування, тоді як страхова послуга виникає та реалізується тільки у разі настання страхового випадку. Якщо ж страховий випадок не відбувся – страхова послуга не зможе реалізуватися. А без реалізації страхових послуг неможливе саме страхування. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що поняття “страховий продукт” є значно ширшим, ніж поняття “страхова послуга”.

Існує декілька концепцій страхового продукту:

1) компенсаційна, основою страхового продукту є ризикова компенсація з боку страховика, яка ґрунтується на ймовірності настання ризику погіршення матеріального стану страхувальника, яка компенсується можливістю здійснення страхової виплати;

\* Прядка А. Загальне та відмінне “страхового продукту” та “страхової послуги” [Електронний ресурс] / Анастасія Прядка // “Страхова справа” – 2007. – №1(25). – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/08/06/27/3521>

2) інформаційна (фундатор – В. Мюллер) – надається страхувальнику не продукт, не послуга, а гарантія, яка забезпечується певним обсягом інформації – страховий продукт є матеріальним, а страхова послуга – інформацією;

3) трирівневого страхового продукту (фундатор Халлер) – базовим рівнем страхового продукту є очікування, що ризик не реалізується, оскільки він є наслідком існування динамічного середовища та процесів, в який входять соціальна, технічна та фінансова підсистеми;

4) концепція Д. Фарні – страховий продукт, як система, включає ризикову, накопичувальну, забезпечувальну підсистеми.

Виділяють наступні ознаки страхової послуги:

- 1) нематеріальність послуги у більшості випадків;
- 2) змінність послуги з часом;
- 3) неможливість заощадження послуги;
- 4) матеріалізація послуги за певних обставин;
- 5) неможливість передачі послуги як власності;
- 6) неможливість відокремлення послуги від її постачальника.

На сучасному страховому ринку будь-якої країни діє система об'єктивних та суб'єктивних законів економічного розвитку. Окрім того, на страховому ринку діє безліч суб'єктивних економічних законів, які створюють правове поле держави, міжнародний правовий режим.

З метою наукового дослідження, практичного застосування в умовах глобалізації економіки важливим є створення певної класифікації страхового ринку. Сьогодні науковці та практики не розробили єдиної класифікації чи єдиних підходів до класифікації страхового ринку. Вона може бути здійснена за різними ознаками, в залежності від цілі дослідження чи спостереження, вивчення умов функціонування, напрямків розвитку, потреби аналізу з метою виявлення певних тенденцій тощо. Найбільш загальні ознаки, за якими можна поділити страховий ринок, представлені на рис. 4.4.

Страховий ринок представляє собою досить складне явище, має свою внутрішню структурну будову та зовнішнє оточення (рис. 4.5).



**Рис. 4.5.** Особливості побудови страхового ринку



### КЛАСИФІКАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ

<i>за територіальною ознакою</i>	<i>за місцем споживання страхового продукту</i>
місцевий національний світовий	внутрішній зовнішній міжнародний
<i>за формами страхування</i>	<i>за сферами страхування</i>
обов'язкове добровільне	ризикове довгострокове
<i>за галузями страхування</i>	<i>за типом державного регулювання</i>
майнове особисте відповідальності	авторитарний ліберальний змішаний
<i>за напрямком розвитку</i>	<i>за станом попиту</i>
екстенсивний інтенсивний	насичений ненасичений

**Рис. 4.4.** *Ознаки класифікації страхового ринку*

Його внутрішня будова, з одного боку, представлена суб'єктами страхового ринку, з іншого – страховими продуктами, що реалізуються. Зовнішнє оточення представлено ланками фінансової системи держави та сферою міжнародних фінансів, зв'язок з якими визначається за напрямками руху грошових потоків.

Внутрішня структурна будова страхового ринку за суб'єктами страхових відносин представлена трьома основними секторами:

- 1-й сектор – сектор нагляду за страховою діяльністю;
- 2-й сектор – організаційна структурна будова страхового ринку;
- 3-й сектор – елементи інфраструктури.

До сектору нагляду за страховою діяльністю входять наступні контролюючі органи: Міністерство фінансів, Державна податкова адміністрація, Антимонопольний комітет, Національний банк, Пенсійний фонд, Фонди соціального страхування тощо. Проте безпосереднім органом нагляду за страховою діяльністю є Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, до складу якої входять п'ять департаментів (рис. 4.6).

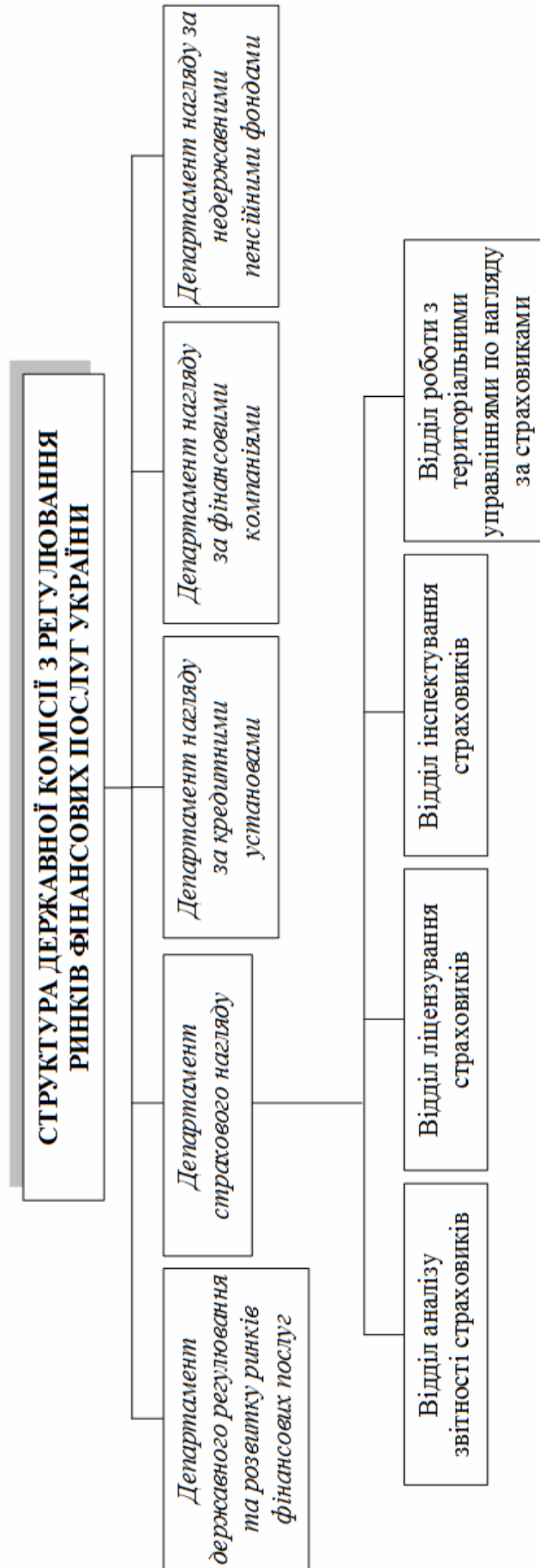


Рис. 4.6. Структура Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України

Структурні елементи страхового ринку представлені страховиками, страхувальниками та об'єднанням страховиків (рис. 4.7).



**Рис.4.7.** Структурні елементи страхового ринку України

Третій сектор страхового ринку представлений елементами інфраструктури, тобто посередниками (рис. 4.8).



**Рис. 4.8.** Інфраструктура страхового ринку

На страховому ринку України діють певні його регулятори, а процес страхування здійснюється за допомогою відповідних інструментів.

Головними ринковими регуляторами, які впливають на всі його структурні елементи, на формування ціни страхової послуги є: податки, інші обов'язкові платежі (збори, внески, відрахування) та біржова страхова діяльність.

Основним інструментом страхового ринку є договір страхування, який повинен відповідати вимогам, що закладені в ст. 16 Закону України “Про страхування”. А саме: повинен укладатись відповідно до правил страхування, повинен містити чітко зазначені вимоги щодо назви документу, назви та адреси страховика й страхувальника, зазначенню об'єкта страхування, розміру страхової суми та страхових виплат, переліку страхових випадків, розміру страхових внесків, величини страхового тарифу, терміну дії договору та порядку припинення його дії, умов здійснення страхових виплат, переліку причин відмови у страховій виплаті, прав та обов'язків сторін, тощо.

Страхові послуги, здебільшого, реалізуються у такий спосіб: прямий продаж та продаж за допомогою посередників.

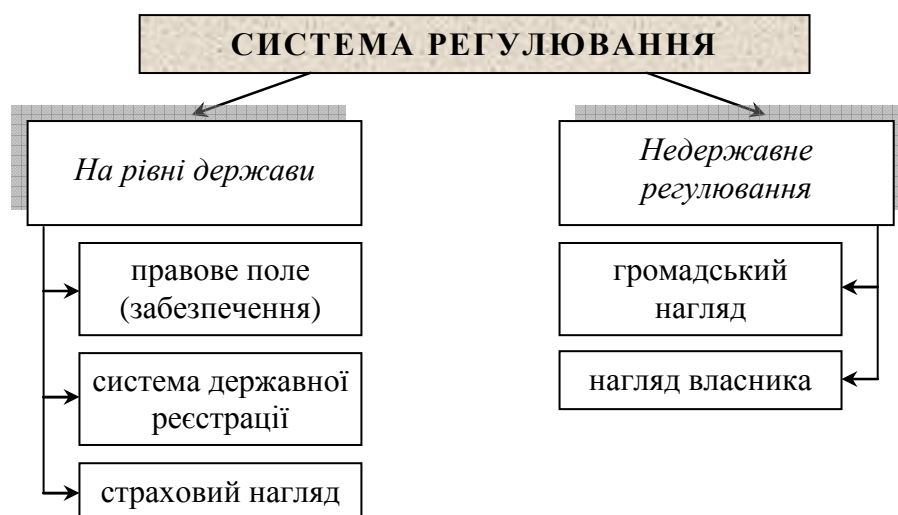
Прямий продаж здійснюється:

- в офісі страхової компанії;
- спеціально найманими працівниками – аквізитами;
- за адресами у довідниках;
- поштовими відправленнями;
- по мережі Інтернет.

Продаж за допомогою посередників відбувається через агентів, брокерів, інших посередників – банки, туристичні агенції тощо.

В Україні найбільшого поширення набули такі способи реалізації страхових продуктів, як в офісі страхової компанії, за допомогою страхових агентів. Нещодавно з'явилась нова форма реалізації страхових послуг – через мережу Інтернет.

Система регулювання страхової діяльності (рис. 4.9) передбачає самозахист суспільного ладу від тенденцій господарства, які його саморуйнують.



**Рис. 4.9.** Система регулювання страхової діяльності

Правове поле – це ієрархічна система нормативно-законодавчих актів (Конституція; Міжнародні договори, що ратифіковані ВРУ; Кодекси; Закони України; інші підзаконні акти, зокрема, укази, акти, постанови тощо).

Система державної реєстрації здійснюється: в державному реєстрі фінансових установ; за місцем розташування; в органах статистики, соціального страхування, постановка підприємства на податковий облік тощо. Характеристика організаційних форм страховика наведена у табл. 4.1.

**Таблиця 4.1.** Організаційні форми страховиків

Акціонерна форма СК	Товариства	Державні СК
створюється за допомогою централізації грошових коштів за допомогою продажу акцій. Бувають відкриті, закриті, кептивні акціонерні страхові компанії	створюються за рахунок внесків засновників. Різняться межею майнової відповідальності засновників за зобов'язаннями організації. створення страхових компаній у формі товариства з обмеженою відповідальності в Україні заборонено	формується на підставі заснування державою або націоналізацією акціонерних страхових компаній, функціонують в конкретному сегменті ринку (страхування експортних кредитів, медичне страхування іноземних громадян, які заїжджають в Україну, обов'язкове страхування від нещасних випадків на залізничному транспорті)

Страховий нагляд полягає в контролі за діяльністю страхових установ, який здійснюється у наступних формах: 1) ліцензійна; 2) контрольна; 3) статистична.

Мета ліцензійної форми нагляду полягає у формуванні інституту страховиків, який відповідає встановленому законодавством України стандарту підприємницької діяльності. При цьому сфери ліцензування діяльності страховика розмежовуються.

Контрольна форма передбачає державний нагляд за дотриманням інтересів суб'єктів страхових відносин. Предметом контрольної форми державного страхового нагляду є ведення страховиками фінансових операцій, пов'язаних із формуванням і розміщенням активів і страхових резервів, формуванням фондів і резервів у розмірах не менших встановленого законодавством нормативу, а також контроль за відповідністю діяльності виданій ліцензії.

Статистична форма державного нагляду здійснюється на основі перевірки фінансової звітності, що надається страховиком. Склад і форми бухгалтерської звітності, принципи бухгалтерського обліку та план рахунків затверджується відповідними нормативними документами. Страховики зобов'язані оприлюднювати річну звітність про свою діяльність, бухгалтерський баланс та фінансові результати діяльності за підсумком фінансового року.

В Україні є два безпосередніх органи нагляду за страховою діяльністю: Міністерство фінансів України та Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України.

Основними функціями Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України є:

1) ведення єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) та державного реєстру страхових та перестрахових брокерів;

2) видача ліцензій страховикам на здійснення страхової діяльності та проведення перевірок їхньої відповідності виданій ліцензії;

3) видача свідоцтв про включення страхових та перестрахових брокерів до державного реєстру страхових та перестрахових брокерів та проведення перевірки додержання ними законодавства про посередницьку діяльність у страхуванні та перестрахованні й достовірності їхньої звітності;

4) проведення перевірок щодо правильності застосування страховиками (перестраховиками) та страховими посередниками законодавства про страхову діяльність і достовірності їхньої звітності;

5) розроблення нормативних та методичних документів з питань страхової діяльності, що віднесена до компетенції Уповноваженого органу;

6) узагальнення практики страхової діяльності і посередницької діяльності на страховому ринку, розроблення і подання в установленому порядку пропозицій щодо розвитку та вдосконалення законодавства України про страхову і посередницьку діяльність у страхуванні та перестрахованні;

7) прийняття у межах своєї компетенції нормативно-правових актів із питань страхової та посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні;

8) проведення аналізу додержання законодавства об'єднаннями страховиків і страхових посередників;

9) здійснення контролю за платоспроможністю страховиків відповідно до взятих ними страхових зобов'язань перед страхувальниками;

10) забезпечення проведення дослідницько-методологічної роботи з питань страхової і посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні, підвищення ефективності державного нагляду за страховою діяльністю;

11) встановлення правил формування, обліку і розміщення страхових резервів та показників звітності;

12) проведення й координація у визначеному законодавством порядку навчання, підготовки і перепідготовки кадрів та встановлення кваліфікаційних вимог до осіб, які проводять діяльність на страховому ринку, організація нарад, семінарів, конференцій з питань страхової діяльності;

13) участь у міжнародному співробітництві в сфері страхування та перестраховання, вивчення, узагальнення, поширення світового досвіду, організація виконання міжнародних договорів України з цих питань;

14) здійснення організаційно-методичного забезпечення проведення актуарних розрахунків.

Окрім того, за діяльністю страхової компанії здійснюють опосередкований нагляд й інші органи, зокрема, Державний комітет статистики, органи соціального страхування, Пенсійний фонд тощо.

Недержавний нагляд здійснюється у двох основних формах: громадський та власника.

Громадський нагляд здійснюють Ліга страховиків України (ЛСА) та Асоціація страхувальників України (АСУ).

Нагляд власника здійснюється шляхом аудиторського контролю та контролю власника, який полягає у дотриманні розпоряджень керівництва та вимог засновницьких документів.

Сьогодні у світі існує три типи державного регулювання страхової діяльності (табл. 4.2).

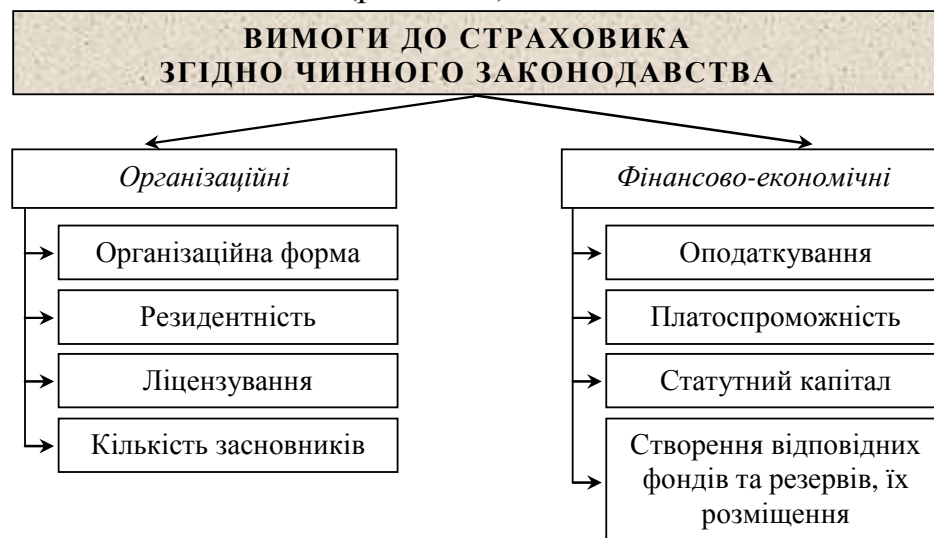
**Таблиця 4.2.** Характеристика типів державного регулювання

№ з/п	Тип державного регулювання	Характеристика
1.	Ліберальний (м'який)	Операції зі страхування хоча і підлягають ліцензуванню, проте детальний нагляд за страховиком не здійснюється
2.	Авторитарний (жорсткий)	Ліцензуванню підлягає кожен вид страхування, а не страхової діяльності, держава затверджує правила страхування, вимоги щодо фінансово-господарської діяльності страховика, а конкуренція між страховиками чітко регулюється
3.	Змішаний	Поєднує риси ліберального та авторитарного типу: держава регламентує діяльність страховика, але не втручається у конкуренцію між страховиками

В ринкових умовах діють наступні принципи регулювання страхової діяльності:

- обмеження дії принципу відмови;
- принцип матеріальної відповідальності;
- вирівнювання зовнішніх ефектів (суспільного і приватного інтересу);
- необхідність існування державного сектору в страхуванні;
- існування компромісу між основними економічними інтересами суспільства (тобто економічний механізм поєднує інтереси всіх суб'єктів страхових відносин).

Страхова діяльність в Україні здійснюється виключно страховиками-резидентами. Існує ще низка вимог до страховика. Зокрема, до порядку формування статутного капіталу та інших фондів страхової компанії, вимоги до розміщення страхових резервів, вимоги щодо здійснення діяльності (рис. 4.10).



**Рис. 4.10.** Основні вимоги до страховика згідно чинного законодавства



## **Завдання для самостійної роботи**

**Завдання 1.** Виконати реферат на тему:

1. Поняття страхового ринку та його дефініції в різних наукових джерелах.
2. Страховий ринок України, його характеристика.
3. Організаційні форми страхових компаній в Україні.
4. Державний нагляд за страховою діяльністю в Україні.

**Завдання 2.** Прочитати Закон України “Про страхування” та законспектувати його структуру (розділи, їх назва, що регулюють).

**Завдання 3.** Охарактеризувати моделі нагляду за діяльністю фінансової установи у наступній таблиці:

<i>Модель</i>	<i>Характеристика</i>
...	...

# Страховий ринок України та регулювання страхової галузі. Підсумковий модульний контроль № 1

## **Питання для контрольного опитування:**

1. Поняття страхового ринку, необхідні умови його існування.
2. Об'єкти та суб'єкти страхового ринку.
3. Структурна будова страхового ринку та елементи страхового ринку.
4. Охарактеризувати інструменти та регулятори страхового ринку.
5. Поняття страхового продукту, страхової угоди та страхової послуги.
6. Способи реалізації страхових продуктів. Їх переваги та недоліки.
7. Охарактеризувати сучасний стан страхового ринку, основні проблеми та напрямки його розвитку.
8. Система регулювання страхової діяльності в Україні.
9. Структура та основні поняття Закону України "Про страхування".
10. Типи державного регулювання страхової галузі. Їх переваги та недоліки.
11. Перелік документів, умови та терміни їх подання для отримання ліцензії для здійснення страхової діяльності.
12. Особливості бухгалтерського обліку в страхових компаніях (нормативні акти, спеціальні рахунки, звітність).
13. Основні вимоги та елементи договору страхування/
14. Особливості регулювання страхової діяльності в зарубіжних країнах.
15. Сучасний стан, проблеми та напрямки розвитку страхової галузі в Україні.

## Тести

### 1. Страховий ринок можна визначити як:

- а) сферу економічних відносин, де об'єктом купівлі-продажу є страховий захист;
- б) сукупність страховиків, страхувальників, посередників, що приймають участь в реалізації відповідних послуг;
- в) середовище, у якому функціонують страхові компанії;
- г) усі відповіді вірні.

### 2. Обов'язковим умовами функціонування страхового ринку є наявність:

- а) об'єктів та суб'єктів страхування;
- б) потреби у страхових продуктах, а також суб'єктів страхування;
- в) об'єктів та суб'єктів страхування, потреби у страхових продуктах, а також можливість прийняття рішення про участь у страховій угоді;
- г) об'єктів та суб'єктів страхування, а також потреби у страхових продуктах.

### 3. До основних функцій страхового ринку можна віднести:

- а) організація страхового захисту за допомогою продажу страхових полісів;
- б) акумулювання значних фінансових ресурсів з їх подальшим інвестуванням за певними напрямками
- в) усі вище перелічені;
- г) правильна відповідь відсутня.

### 4. В якій організаційній формі не може бути створений страховик:

- а) товариство з повною відповідальністю;
- б) командитне товариство;
- в) товариство з обмеженою відповідальністю;
- г) товариство з додатковою відповідальністю.

### 5. Страховиком в Україні може бути:

- а) резидент;
- б) нерезидент;
- в) сукупність резидентів та нерезидентів;
- г) ваш варіант відповіді.

### 6. До страхових посередників відносяться:

- а) аудитор;
- б) страховий агент;
- в) банківська установа;
- г) орган державного нагляду за страховою діяльністю.



**16. Страховики в Україні отримують ліцензію на проведення:**

- а) страхової діяльності;
- б) інвестиційної діяльності;
- в) перестраховальних операцій;
- г) конкретних видів страхування.

**17. Страховими агентами можуть бути:**

- а) фізичні особи;
- б) юридичні особи;
- в) працівники страхової компанії;
- г) все вище зазначене.

**18. Зміст договору страхування:**

- а) регламентується законодавчо;
- б) визначається страхувальником;
- в) встановлюється за згодою сторін;
- г) визначається страховиком.

**19. Філія страхової компанії має право:**

- а) займатися рекламною діяльністю щодо реалізації страхових продуктів;
- б) укладати та обслуговувати договори страхування;
- в) проводити ревізії та перевірки інших філій;
- г) приймати рішення про розширення переліку страхових продуктів.

**20. Яким законодавчим актом регламентується діяльність страховика:**

- а) Законом України “Про страхування”;
- б) Постановами КМУ щодо проведення страхових операцій;
- в) Положеннями “Про Моторне бюро”; “Про Авіаційне бюро”;
- г) все вище зазначене.

**21. Договір страхування майна набирає чинності:**

- а) з дня укладання договору;
- б) з моменту внесення першого страхового платежу;
- в) з моменту внесення останнього страхового платежу;
- г) ваш варіант відповіді.

**22. Яке із зазначеного майна не приймається на страхування:**

- а) готівкові кошти;
- б) готова продукція;
- в) сировина;
- г) будівлі.

**23. Страховий ринок за типом державного регулювання буває:**

- а) насичений;
- б) авторитарний;
- в) інтенсивний;
- г) міжнародний.

**24. Основним регулятором страхового ринку є:**

- а) податки та обов'язкові платежі;
- б) договір страхування;
- в) аварійний комісар;
- г) страховий брокер.

**25. Страхова послуга у відповідності до національного законодавства відноситься до:**

- а) фінансових послуг;
- б) матеріальних послуг;
- в) виробничих послуг;
- г) невідчутних послуг.

**26. За чинним вітчизняним законодавством ліцензія страховика буває:**

- а) щорічна;
- б) строкова;
- в) умовна;
- г) єдина.

**27. Дія Закону України “Про страхування” не поширюється на:**

- а) державне соціальне страхування;
- б) приватне майнове страхування;
- в) колективне страхування відповідальності;
- г) правильна відповідь відсутня.

**28. Учасників страховика повинно бути не менше:**

- а) двох;
- б) трьох;
- в) чотирьох;
- г) п'яти.

**29. Загальний розмір внесків страховика до статутних фондів інших страховиків України не може перевищувати:**

- а) 30 % його власного статутного фонду;
- б) 15 % статутного фонду окремого страховика;
- в) 15 % його власного страхового фонду;
- г) 30 % статутного фонду окремого страховика.

**30. При створенні страховика статутний фонд повинен бути сплачений:**

- а) у грошовій формі;
- б) в натуральній формі;
- в) нематеріальними активами;
- г) усі відповіді вірні.

**31. Предметом договору страхування можуть бути:**

- а) відповідальність;
- б) майнові інтереси;
- в) немайнові інтереси;
- г) страхові ризики.

**32. Мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя встановлюється у сумі, еквівалентній:**

- а) 1 млн. дол.;
- б) 1 млн. євро;
- в) 1,5 млн. дол.;
- г) 1,5 млн. євро.

**33. Якщо страхова сума за окремим предметом договору страхування перевищує 10 % суми сплаченого статутного фонду і спрямованих вільних резервів та страхових резервів, страховик зобов'язаний:**

- а) збільшити розмір статутного капіталу на 20 %;
- б) здійснити співстрахування об'єкту;
- в) укласти договір перестраховування;
- г) правильна відповідь відсутня.

**34. Ліцензування страхової діяльності здійснюється:**

- а) на рік;
- б) безстроково;
- в) на конкретний вид страхування;
- г) на конкретну форму страхування.

**35. До гарантійного фонду страховика належить:**

- а) додатковий капітал;
- б) резервний капітал;
- в) нерозподілений прибуток;
- г) усі відповіді вірні.

## **Термінологічні вправи**

**Вправа 3-4.1.** Пов'язати наведені терміни з їх визначенням. Для цього проставити ліворуч від номеру терміну відповідну літеру.

<i>Термін</i>	<i>Характеристика</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
__1. Страховий ринок	<b>А.</b> Оцінювач страхових збитків, який діє від імені страховика при вирішенні та врегулюванні заявлених претензій страхувальників
__2. Зовнішнє оточення	<b>Б.</b> Особа, що призвела до виникнення збитків, повинна цей збиток компенсувати
__3. Моторне (транспортне) бюро	<b>В.</b> Наявність комплексу господарюючих суб'єктів, що належать центральним або місцевим органами влади з метою здійснення альтернативної діяльності
__4. Авіаційне бюро	<b>Г.</b> Юридичні особи, які діють від імені страхової компанії
__5. Товариства взаємного страхування	<b>Д.</b> Інспектор чи агент страховика здійснює огляд майна, яке приймається на оцінку, визначає ймовірність реалізації страхового ризику
__6. Страхові брокери	<b>Е.</b> Об'єднанням страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам

1	2
__7. Страхові агенти	<b>Ж.</b> Об'єднання страховиків, які приймають на страхування авіаційні ризики
__8. Андеррайтер	<b>И.</b> Виважена система регламентації діяльності страхових компаній поєднується з досить гнучкими підходами, які дають можливість забезпечити достатній рівень конкуренції
__9. Сюрвеєр	<b>К.</b> Ланки фінансової системи держави та сферою міжнародних фінансів, зв'язок з якими визначається за напрямками руху грошових потоків
__10. Аварійний комісар	<b>Л.</b> Об'єднання громадян та юридичних осіб з метою захисту своїх майнових інтересів
__11. Аджастер	<b>М.</b> Оцінювач страхових ризиків, який діє від імені страховика та має право брати на страхування запропоновані ризики, визначати тарифні ставки та умови договорів страхування на основі норм страхового права
__12. Диспашер	<b>Н.</b> Необхідно вирівнювати різниці між суспільними та приватними вигодами й витратами
__13. Нестрахові посередники	<b>П.</b> Оцінювач страхових збитків, який встановлює причини настання страхового випадку, характер та розмір збитків, як правило, займається дорожньо-транспортними пригодами
__14. Ліберальний тип регулювання	<b>Р.</b> Держава в інтересах всього суспільства виключає суспільні блага із сфери дії ринкових відносин
__15. Авторитарний тип регулювання	<b>С.</b> Юридичні особи, громадяни-підприємці, які діють від свого імені на підставі угоди зі страхувальником
__16. Змішаний тип регулювання	<b>Т.</b> Операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній відносно слабкий
__17. Принцип матеріальної відповідальності	<b>У.</b> Спеціаліст у галузі морського права, який здійснює розрахунки при загальній аварії, розподіляє збитки між судном, вантажем та фрахтом
__18. Принцип необхідності вирівнювання зовнішніх ефектів	<b>Ф.</b> Юридичні та фізичні особи, які здійснюють консультаційні, інформаційні, рекламні, кредитно-банківські, фінансові, аудиторські, нотаріальні, біржові та інші послуги
__19. Принцип необхідності існування державного сектору	<b>Х.</b> Кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії; конкуренція між страховиками чітко регламентується
__20. Обмеження дії принципу відмови	<b>Ч.</b> Механізм перерозподілу фінансових ресурсів страхувальників та страховиків

## Завдання

**Завдання 3-4.1.** Скласти якомога детальнішу схему структурної будови страхового ринку.

**Завдання 3-4.2.** Визначити та законспектувати ознаки страхової послуги.



**Завдання 3-4.3.** Порівняти між собою Програму розвитку страхового ринку України на 2001-2004 роки та Концепцію розвитку страхового ринку України до 2010 р. Оцінити досягнуті результати за даними нормативними документами. Чи визначені на сьогодні напрями розвитку страхового ринку?

**Завдання 3-4.4.** Перерахувати якомога більше органів, які здійснюють нагляд за страховою діяльністю в Україні. Результати оформити у наступну таблицю:

№ з/п	Орган	Що регулює (контролює)
...	...	...

**Завдання 3-4.5.** Визначити переваги та недоліки організаційно-правових форм страховика. Результати оформити у наступну таблицю:

Організаційно-правова форма	Переваги	Недоліки
...	...	...

**Завдання 3-4.6.** Охарактеризувати страхові об'єднання, що діють в Україні. Результати оформити у наступну таблицю:

№ з/п	Страхове об'єднання	Характеристика та функції, що покладені на страхове об'єднання
...	...	...

**Завдання 3-4.7.** Порівняйте основні елементами договору страхування, які передбачені правилами страхування (ст. 17 Закону України “Про страхування”) із обов’язковими умовами договору страхування (ст. 16 Закону України “Про страхування”). Зробіть відповідні висновки, заповнивши наступну таблицю:

Елемент договору страхування	Передбачений у	
	загальних правилах страхування (ст. 17) (+/-)	обов’язкових умовах договору страхування (ст. 16) (+/-)
...	...	...

**Завдання 3-4.8.** Охарактеризувати моделі нагляду держави за діяльністю фінансових установ, заповнивши таблицю:

Модель	Характеристика
Традиційна секторна	...
Мегарегулятора	...
Перехресного регулювання	...
Регулювання за функціями фінансового ринку	...

**Завдання 3-4.9** Навести визначення „договору” та „страхового договору” в законодавчо-нормативних актах і довідниковій літературі

№ з/п	Джерело	Зміст визначення
1		
...		

**Завдання 3-4.10.** Ознайомившись з відповідними нормативно-правовими документами сформулювати відповіді на такі запитання:

1. На вимогу яких нормативних актів було створено Державний реєстр фінансових установ України?
2. Чи вносяться до цього реєстру страховики?
3. З якою метою творено державний реєстр фінансових установ?
4. Хто є власником інформації, що вноситься до даного реєстру та хто на неї має право?
5. Що є підставою для виключення фінансової установи з даного реєстру?
6. Який встановлено порядок користування інформацією з даного реєстру?

## Ситуації

**Ситуація 3-4.1.** Чи має право студент Іванов І.В. експлуатувати автомобіль батька-пенсіонера (власника авто), якщо ім'я студента не вписане в страховий поліс ОЦВ\*, а вписане тільки ім'я його батька? Відповідь обґрунтувати, ознайомившись попередньо із Законом України “Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів”.

**Ситуація 3-4.2.** Власник стареньких “Жигулів” Сідоров С.В. через власну неухважність “вдарив” новенький джип “Lexus”. Які будуть дії Сідорова С.В., якщо він:

- а) не має страхового полісу ОЦВ;
- б) власник страхового полісу ОЦВ?

**Ситуація 3-4.3.** Власник стареньких “Жигулів” Сідоров С.В. через власну неухважність “вдарив” новенький джип “Lexus” Петрова П.А. Проте Сідоров С.В. не має грошей оплатити ремонт джипу і

- а) не має страхового полісу ОЦВ;
- б) є власником страхового полісу ОЦВ.

Які мають бути дії Петрова П.А.?

**Ситуація 3-4.4.** Іванов І.В. уклав договір добровільного страхування цивільної відповідальності. Чи необхідно в такому випадку йому оформляти договір обов’язкового страхування? Відповідь

---

\* Поліс ОЦВ – це скорочена назва полісу обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

обґрунтувати, ознайомившись попередньо із Законом України “Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів”.

**Ситуація 3-4.5.** Ви – головний директор страхової компанії. Домовласник Петров П.В. уклав договір страхування відповідальності квартиро-, домовласників перед третіми особами (див. додаток) із вашою компанією. Через місяць, а саме 20.03.ц.р. у застрахованому будинку стався вибух газу, що використовується для побутових потреб. Для отримання страхового відшкодування Петров П.В. 30.03.ц.р. подав наступні документи:

- рішення суду, що набрало законної сили про відшкодування шкоди завданої третім особам при використанні приміщення;
- копію договору страхування;
- документ від газової служби, де вказані причини та наслідки вибуху.

Чи приймете ви рішення про виплату страхового відшкодування Петрову П.В. Відповідь обґрунтуйте.

**Ситуація 3-4.6.** Внаслідок настання страхового випадку пошкоджено автомобіль Сідорова С.В, який був застрахований. Страхувальник, зібравши усі необхідні документи, на п’ятий робочий день звернувся до страховика з метою отримання страхового відшкодування, не порушуючи при цьому жодних положень укладеного договору. Проте страховик відмовився виплачувати страхове відшкодування Сідорову С.В., обґрунтовуючи це тим, що у правилах страхування визначено, що усі необхідні документи страхувальник мав подати протягом трьох робочих днів. Чи правомірні дії страховика і що ви порадите робити Сідорову С.В.?

**Ситуація 3-4.7.** Іванов І.В., не довіряючи вітчизняним страховим компаніям, вирішив застрахуватися шляхом придбання страхового полісу через Інтернет у страховій компанії “А”, що знаходиться у Польщі. Чи не суперечать дії Іванова І.В. чинному законодавству України? Відповідь обґрунтувати, ознайомившись попередньо із Листом Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 15.04.2004 р. №397/08-11 “Щодо укладання договорів страхування зі страховиками-нерезидентами через Інтернет і здійснення розрахунків з використанням системи платежів “електронних грошей”.

**Ситуація 3-4.8.** Публічне товариство “А”, яке займається виробничою діяльністю, вирішило реорганізуватися у страхову компанію шляхом внесення відповідних змін до статуту та інших установчих документах. Чи дозволять публічному товариству “А” реорганізуватися у страхову компанію? Відповідь обґрунтувати.

**Ситуація 3-4.9.** Прийнято рішення про створення страхової компанії у формі публічного акціонерного товариства, яка буде функціонувати в сфері довгострокового страхування. Визначити чи виконали засновники вимоги чинного законодавства.

1. Засновники оголосили про формування статутного фонду в розмірі 1,3 млн. ЄВРО в еквіваленті.

2. В оплату частини статутного капіталу було передано устаткування на 50 тис. грн., цінні папери на суму 250 тис. грн., а решту суми внесли грошовими коштами.

3. Страхова компанія подала заяву на отримання ліцензій на здійснення страхування життя та страхування додаткової пенсії.

# *Теми для самостійного опрацювання*

## ***Тема 1. Історія виникнення та зародження страхової справи:***

1. Передумови виникнення страхування.
2. Чи існувало страхування у первісному суспільстві. Якщо так, то у якій формі?
3. Дайте характеристику страхування Стародавньої Греції і Стародавнього Риму.
4. У якій країні та коли вперше виникло страхування, наближене для сучасного розуміння.
5. Зародження страхування у Київській Русі.
6. Страхування у дореволюційній Росії.
7. Страхування у СРСР та його роль.

## ***Тема 2. Закордонний досвід розвитку страхових ринків:***

1. Страховий ринок Ллойд.
2. Страховий ринок Західної Європи.
3. Страховий ринок Японії.
4. Страховий ринок Польщі та Чехії.
5. Страховий ринок Росії

# Тематичне завдання № 1

## Перелік тематичних завдань

№ з/п	Завдання
1	Описати основні елементи договору страхування. Зробити висновки
2	Охарактеризувати основні критерії вибору страхової компанії. Зробити висновки
3	Проаналізувати вимоги до страховика відповідно до вітчизняного законодавства. Зробити висновки
4	Охарактеризувати рахунки, які призначені виключно для обліку страхових та перестрахових операцій. Визначити, яку звітність та до яких органів подає страхова компанія. Зробити висновки
5	Скласти схему (рисунок) організаційної структури страхової компанії із зазначенням підпорядкування підрозділів, відділів або окремих посадових осіб та описати її. Зробити висновки
6	Проаналізувати страховий ринок авіаційного страхування
7	Проаналізувати страховий ринок сільськогосподарського страхування
8	Проаналізувати страховий ринок екологічного страхування
9	Проаналізувати страховий ринок страхування відповідальності юридичних осіб
10	Проаналізувати страховий ринок страхування відповідальності фізичних осіб
11	Проаналізувати страховий ринок особистого ризикового страхування
12	Проаналізувати страховий ринок особистого накопичувального страхування
13	Проаналізувати страховий ринок за страховими компаніями
14	Проаналізувати страховий ринок за посередниками

## *Модуль № 2.*

# Процес страхування та критерії вибору “своєї” страхової компанії

---

---

## *Тема 5*

---

---

### Процес страхування, його етапи

---

---

#### **План:**

1. Поняття процесу страхування, його етапи.
2. Характеристика етапів процесу страхування.
3. Методи та системи страхування.

#### ***Після вивчення теми студенту необхідно:***

- 1) *знати:* – організаційно-правовий механізм здійснення процесу страхування  
– фінансово-економічний механізм здійснення процесу страхування  
– методи та системи страхування
- 2) *вміти:* – здійснювати розрахунки в процесі страхування

#### ***Основні терміни і поняття:***

*Процес страхування, ризик, ймовірність настання страхового випадку, вартісна оцінка об'єкта, страхова сума, страховий тариф, тариф бруто, збиток, страхова виплата, страхове відшкодування, страховий платіж, страхова премія, страховий внесок*

## **Короткий виклад теми**

Процес страхування – це сукупність послідовних дій щодо організації страхового захисту на комерційних засадах або на основі солідарної замкненої розкладки. Його можна розглядати з організаційної, правової, управлінської точок зору.

Організація страхового захисту на принципі солідарної замкненої розкладки збитку та процес страхування пов'язані з такими поняттями: ризик, страховий ризик, страхова вартість, страхова сума, страховий тариф, страхова премія, збиток, страховий збиток, страхова витрата.

Сучасна науково-практична думка не має єдиного підходу щодо кількості етапів, з яких складається процес страхування. Більшість науковців погоджуються з наступними етапами (рис. 5.1).

Першим етапом процесу страхування є реєстрація ризику. На даному етапі визначається перелік ризиків, які стосуються об'єкту страхування, надається їх якісна характеристика та кількісна оцінка, а також визначаються наслідки настання страхового випадку і приймаються рішення щодо доцільності страхування даного об'єкту.

Другий етап прийнято поділяти на підетапи: вартісна оцінка об'єкта, узгодження страхової суми, узгодження ціни страхової послуги та розрахунок страхової премії. При цьому необхідно враховувати особливості кожної галузі страхування.

Так, об'єкти особистого страхування не мають абсолютного критерію вартості, а страхова сума встановлюється страхувальником за згодою із страховиком. Сформований страховий фонд є важливим джерелом інвестицій в економіку держави.

Тарифні ставки в майновому страхуванні диференційовані за галузевою належністю, за видами підприємств та організацій, за категоріями страхувальників, за ступенем ризику окремих видів транспорту, за групами тварин тощо. Знижки застосовуються, якщо страхується цілісний майновий комплекс, якщо страхувальник за даними об'єктами є постійним клієнтом страхової компанії та не отримував страхового відшкодування. Націнки призначені для страхування транспортних засобів та майна при проведенні випробувань та експериментів. Пільгами користуються підприємства сільської місцевості та громадяни певних категорій (інваліди, постійні клієнти). Використання франшизи також впливає на зменшення розміру тарифної ставки.



## ЕТАПИ ПРОЦЕСУ СТРАХУВАННЯ

<b>1. РЕЄСТРАЦІЯ РИЗИКІВ</b>			
а) перелік ризиків	б) оцінка ризиків	в) оцінка наслідків	г) прийняття рішень
<b>2. УКЛАДАННЯ І ОБСЛУГОВУВАННЯ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ</b>			
<b>а) вартісна оцінка об'єкта страхування (W)</b>			
<i>майнове страхування</i>	<i>особисте страхування</i>	<i>страхування відповідальності</i>	
майно юридичної особи: – основні засоби оцінюються за залишковою вартістю; – оборотні активи оцінюються за вартістю придбання або виготовлення; – незавершене виробництво оцінюється за вартістю понесених витрат майно фізичної особи: – майно I категорії – нерухоме майно; – майно II категорії – рухоме майно	–	–	
<b>б) узгодження страхової суми (S)</b>			
<i>майнове страхування</i>	<i>особисте страхування</i>	<i>страхування відповідальності</i>	
$S \leq W$	S залежить від матеріального стану та правил страхування	S залежить від правил страхування	
<b>в) узгодження ціни страхової послуги (Tb)</b>			
<b>г) розрахунок страхової премії (SP)</b>			
$SP = Tb \times S - \text{знижка} + \text{надбавка}$			
<b>3. ДІЯ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ (ОЧІКУВАННЯ)</b>			
<i>ризикова сфера</i>	<i>довгострокова сфера</i>		
страховик вкладає тимчасово вільні кошти з метою отримання прибутку	страховик вкладає кошти з метою отримання прибутку і виконання зобов'язань перед страхувальниками; страхувальник – нарощення вартості грошей (розрахунки здійснюються на основі теорій вартості грошей у часі)		
<b>4. СТРАХОВА ВИПЛАТА</b>			
<i>ризикова сфера</i>	<i>довгострокова сфера</i>		
настає тоді, коли страховий випадок	настає тоді, коли настав страховий випадок або закінчується термін дії договору страхування		

**Рис. 5.1.** Етапи процесу страхування

В Україні в січні 2001 р. прийнято обов'язкове страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень для державних сільськогосподарських підприємств, а стосовно врожаю зернових культур та цукрових буряків – сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності. Страхові платежі по обов'язковому страхуванню врожаю компенсуються у розмірі, не менш як 50 % витрат, понесених підприємствами.

У страхуванні відповідальності не визначена вартість об'єкта страхування, а страхова сума встановлюється в договорі як ліміт (межа) відповідальності страхувальника, яка може виникнути при заподіянні страхувальником шкоди, на весь термін дії договору страхування чи на один страховий випадок.

Третім етапом процесу страхування є дія договору страхування. У ризиковій сфері страховик укладає короткострокові договори страхування, а при особистому страхуванні – як короткострокові, так і довгострокові договори страхування.

Особливістю страхування життя є також те, що страховик, який акумулює страхові внески протягом дії укладених договорів, включає до розрахунку страхового тарифу і гарантований страхувальнику рівень доходності, джерелом якої є прибуток від інвестиційної діяльності страховика. Окрім того, страхувальник має право на отримання викупної суми при достроковому припиненні договору страхування або перерахунок страхової суми, як редукованої, у разі зміни розміру страхової суми за бажанням самого страхувальника.

З метою захисту інтересів страхувальників держава висуває певні законодавчі вимоги до страховиків які здійснюють нагромаджене страхування щодо розміру статутного капіталу, встановлення порядку формування страхових резервів, напрямків інвестування тимчасово вільних та власних коштів тощо.

Останній етап процесу страхування пов'язаний з реалізацією страхового ризику і виплатою страхового відшкодування. Страхове відшкодування виплачується в залежності від розміру страхового збитку, страхового покриття та системи (методу) страхування.

Ризик страхування життя оцінюється відповідно за таблицями смертності яка будується на підставі статистичних даних перепису населення або зібраних статистичних даних страхових компаній. Окрім таблиць смертності при оцінці ризику страхування життя страховики враховують вік, професію, стать та місце проживання страхувальника.

В особистому страхуванні розмір страхового відшкодування при настанні страхового випадку (дожиття до повного віку або смерть) як правило дорівнює страховій сумі. Розмір страхової суми та анuitету визначаються за домовленістю між страховиком та страхувальником. Окрім того, обов'язково передбачається щорічне збільшення розміру страхової суми на розмір бонусів, які визначаються страховиком до вимог чинного законодавства України.

Проте страховик може встановлювати певні обмеження при короткостроковому особистому страхуванні. Зокрема, якщо при настанні страхового випадку застрахованому присвоєно I групу інвалідності страхова виплата встановлюється у розмірі 100% страхової суми; за II групу інвалідності – до 80% страхової суми; за III групу інвалідності – до 60% страхової суми; при настанні інвалідності у дитини у віці до 16 років, страхова виплата складає 100% від страхової суми; у разі тимчасової втрати працездатності – в середньому 0,5 відсотка страхової суми за кожну добу\*.

Збитком при страхуванні майна вважається:

– у разі його знищення чи крадіжки – його дійсна вартість з урахуванням зносу на момент настання страхового випадку або дійсна вартість виходячи із ринкових цін;

– у разі пошкодження – різниця між заявленою (вказаною, визначеною) дійсною вартістю і вартістю цього майна з урахування знецінення в результаті страхового випадку.

Страховий збиток при страхуванні основних і оборотних активів включає:

– вартість знищеного майна за страховою оцінкою; вартість пошкодженого майна з урахуванням його знецінення;

– витрати, пов'язані із рятуванням майна, запобіганням та зменшенням збитків (переміщення майна в безпечне місце, відкачка води тощо);

– вартість робіт по приведенню застрахованого майна в належний вигляд (прибирання, сушіння, сортування тощо).

Із розміру страхового збитку вираховуються:

– вартість придатних для використання частин майна;

– вартість придатних для використання, але знецінених частин майна (дошки, цегла, запчастини, інструменти тощо).

---

\* Умови страхового відшкодування зазначаються у договорі відповідно до правил страхування.

Страховий збиток при страхуванні транспортних засобів визначається:

– при крадіжці – за його вартістю з урахуванням зносу на момент настання страхового випадку;

– при знищенні – за його вартістю з урахуванням зносу за вирахуванням вартості залишків (можливо і знецінених), придатних для подальшого використання;

– при пошкодженні – за вартістю ремонту у наступному порядку: до вартості нових деталей, зменшеної відповідно відсотку зносу, який вказується в договорі страхування, додається вартість ремонтних робіт, далі віднімається вартість залишків, придатних для подальшого використання та переоцінених у відповідності до відсотку зносу і ступеню їх знецінення, що викликані страховим випадком; включаються також витрати на рятування транспортного засобу (у тому числі й додатковий збиток, викликаний рятуванням людей) під час страхового випадку, на приведення в належний вигляд та транспортування до найближчого ремонтного пункту чи постійного місця проживання (але не далше найближчого ремонтного пункту); окремо страховик оплачує вартість робіт по складанню кошторису витрат на ремонт, але оплачує збиток втрати товарного виду автотransпортного засобу.

Страховий збиток при знищенні чи пошкодженні сільськогосподарських культур визначається виходячи із вартості кількісних втрат врожаю основної продукції культури (групи культур) на своїй площі посіву (посадки), розрахованій за різницею між вартістю врожаю з 1 га в середньому за останні 5 років і даного року діючих державних закупівельних цін. У разі підсіву чи пересіву сільськогосподарських культур враховується середня вартість витрат на пересів чи підсів і середня вартість врожаю заново посіяних чи підсіяних культур.

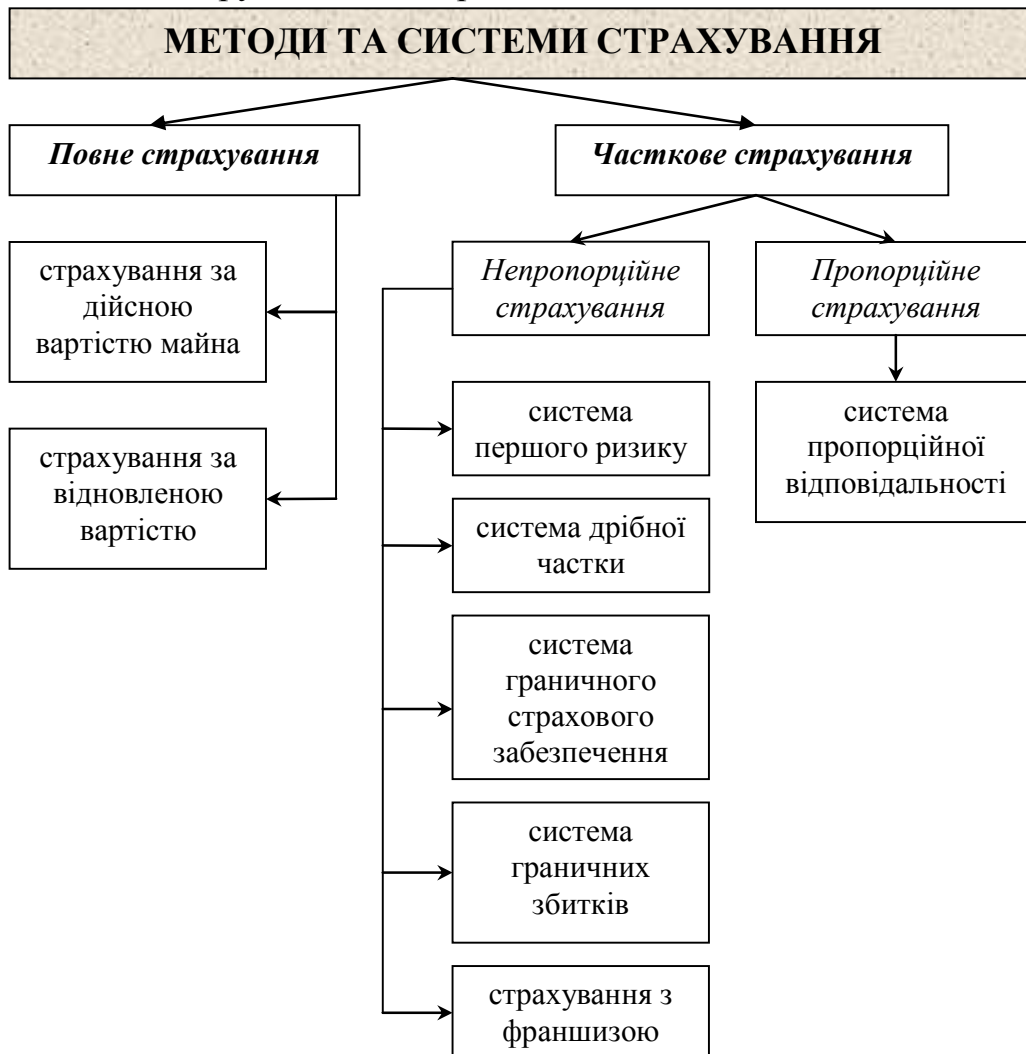
Страховий збиток при страхуванні сільськогосподарських тварин визначається:

– при їх загибелі – за балансовою (інвентарною, вказаною при договорі страхування) вартістю робочої худоби (з урахуванням амортизації) на день загибелі;

– у разі вимушеного забою – із суми збитку вираховується вартість м'яса, придатного для використання, вартість шкури, відходів, що використовуються.

За цим видом страхування відшкодовується тільки прямий збиток – загибель (падіж, вимушений забій) тварини. Втрати продукції, що є непрямим збитком, по страхуванню не відшкодовуються.

Методи та системи страхування, які можуть бути обрані під час укладання договору наведені на рис. 4.2.



**Рис.5.2.** Методи та системи страхування

Одним із методів страхування є повне страхування, яке забезпечує повний страховий захист інтересів страхувальника. За цим методом покривається максимально можливий збиток обраного класу страхових подій. Для цього використовують дві основні системи страхування:

- за дійсною вартістю майна;
- за відновленою вартістю майна.

В практиці майнового страхування найбільш поширеною є система страхування за дійсною вартістю майна, яка визначається як фактична на день підписання договору страхування. Зазначена система страхування враховує знос майна на день укладання договору страхування. В страхуванні майна підприємств прийняті наступні межі оцінки його вартості:

- для необоротних активів – балансова вартість майна, не більше відновленої вартості на день їх знищення;
- для оборотних активів – фактична собівартість за середніми ринковими цінами, відпускними цінами, цінами власного виробництва;
- для незавершеного будівництва – розмір фактично здійснених витрат матеріальних та трудових ресурсів на момент настання страхового випадку.

У відповідності до системи страхування за дійсною вартістю майна страхове відшкодування дорівнює розміру збитків. Тобто має місце повне покриття збитків страхувальника за рахунок фінансових ресурсів страховика.

Система страхування за відновленою (відновною) вартістю майна передбачає, що відшкодування збитків за знищений об'єкт буде здійснено в розмірі, що дорівнює вартості нового аналогічного майна відповідного виду. Знос майна при цьому не враховується. Ця система також забезпечує повний страховий захист інтересів страхувальника.

Часткове страхування обмежує відповідальність страховика, залишаючи частину ризику страхувальнику. Зрозуміло, що часткове страхування дешевше, ніж повне.

В свою чергу, часткове страхування поділяється на дві групи методів:

- пропорційне страхування;
- непропорційне страхування.

Пропорційне страхування передбачає використання системи пропорційної страхової відповідальності. В основі цієї системи лежить математична ознака – пропорція: страхове відшкодування так відноситься до збитку страхувальника, як страхова сума – до вартості застрахованого майна. Особливістю пропорційної системи страхування є те, що розподіл збитку між страховиком та страхувальником не залежить від його розміру. Отже, як для великих, так і для малих збитків система розподілу залишається незмінною. А це може створювати певні незручності для обох учасників страхової операції. Для того, щоб усунути зазначений недолік, використовують методи непропорційного страхування.

При страхуванні за системою першого ризику (система страхування перших збитків) збиток при настанні страхового випадку відшкодовується повністю тільки в межах страхової суми, що зазначена в договорі страхування. Збиток в межах страхової суми називається в страховій практиці “першим ризиком”. Якщо збиток перевищує

страхову суму, то витрати по його компенсації та ліквідації наслідків несе сам страхувальник. Різниця між страховою вартістю і страховою сумою називається “другим ризиком”.

Страховання за системою дрібної частки (дробової частини) передбачає встановлення двох страхових сум, одна з яких називається показаною вартістю.

Можливі два варіанти встановлення показаної вартості:

- показана вартість дорівнює дійсній вартості об’єкта;
- показана вартість менша від дійсної вартості об’єкта.

Якщо показана вартість застрахованого об’єкта дорівнює його дійсній вартості, то система страхування дрібної частки тотожна страхуванню за системою першого ризику. Якщо показана вартість об’єкта менша за його дійсну вартість, то страхове відшкодування розраховується аналогічно як за системою пропорційної відповідальності.

Страховання за системою граничного страхового забезпечення передбачає встановлення завчасно певної межі відповідальності страховика у сумі страхового відшкодування у вигляді коефіцієнта (чи відсотка) покриття збитку. Розмір страхового відшкодування визначається множенням встановленої межі (коефіцієнта чи відсотку) на різницю між заздалегідь встановленим рівнем та реально отриманим страхувальником доходом. Система граничного страхового забезпечення (граничної страхової відповідальності) використовується при страхуванні сільськогосподарських ризиків, фінансових, кредитних, інвестиційних тощо.

Франшиза – частина збитків страхувальника, які не відшкодовуються страховиком.

Франшиза, як правило, розміщується в сфері незначних збитків, які відносно часті та передбачувані, а їх страхування є не вигідним для страховика. Вона може бути встановлена в абсолютних (грошовому виразі) або відносних (у відсотках від страхової суми) величинах до страхової суми і оцінки об’єкту страхування. Можлива також франшиза, виражена у відсотках до збитку.

Застосування франшизи покликане:

– з одного боку, звільнити страховика від витрат, пов’язаних з ліквідацією дрібних збитків, оскільки у багатьох випадках такі витрати перевищують суму збитку;

- з іншого боку, зацікавити страхувальника у вживанні заходів щодо збереження об'єкту страхування, обмежити випадки страхового шахрайства.

Виділяють умовну (інтегральну або неврахововану) та безумовну (ексцеденту або вирахововану) франшизи. В особливих випадках в договорі страхування може бути передбачена сукупна франшиза (це коли всі понесені збитки за певний період часу додаються, а із сумарного збитку вираховується франшиза).

За умовної франшизи страховик звільняється від відповідальності за збиток, який не перевищує встановленої суми (відсотку) франшизи. Проте, якщо розмір збитку більше розміру франшизи, то страхове відшкодування здійснюється в повному обсязі. Умовна франшиза може встановлюватися до страхової суми та вартісної оцінки об'єкта. Її умови прописуються у страховому полісі у формі обмовки “вільно від  $x$  відсотків”.

Безумовна франшиза передбачає, що страховик звільняється від відповідальності за збиток за вирахуванням встановленого розміру франшизи у безумовному порядку. Безумовна франшиза може встановлюватися до страхової суми та збитку. Спеціальна обмовка в страховому полісі містить запис “вільно від перших  $x$  відсотків”.

На практиці також можлива ситуація, коли страхування здійснюється на випадок настання граничних збитків. Тобто можливе настання великих збитків, що перевищують певну величину, зафіксовану в договорі страхування. Страхування граничних збитків будується за таким же принципом, що й використання франшизи. Тільки франшиза розташовується в сфері невеликих та середніх ризиків, а страхування граничних збитків відбувається в сфері великих, масштабних ризиків.

## ***Завдання для самостійної роботи***

**Завдання 1.** Виконати реферат на тему:

1. Світовий досвід застосування систем та методів страхування.
2. Методи страхування, що застосовуються в майновому страхуванні.
3. Методи страхування, що застосовуються в страхуванні відповідальності.

**Завдання 2.**

1. Скласти схему організаційно-правового та фінансово-економічного механізму страхування.
2. Скласти анотований покажчик статей щодо процесу страхування в провідних фахових виданнях за останні 5 років.



## Процес страхування

### **Питання для контрольного опитування:**

1. Пояснити процес страхування як організаційно-правовий та фінансово-економічний механізм.
2. У чому полягає зміст кожного етапу процесу страхування?
3. Чим обумовлюються відмінності в етапах страхування за різними галузями та сферами?
4. Особливості кожного етапу процесу страхування у сферах та галузях страхування.

### **Тести**

**1. Страхова сума під час укладання договору страхування життя визначається:**

- а) тільки страховиком;
- б) тільки страхувальником;
- в) за погодженням сторін договору страхування;
- г) ваш варіант відповіді.

**2. Страхова сума за договором майнового страхування встановлюється:**

- а) за бажанням страховика;
- б) в залежності від вартісної оцінки об'єкта страхування;
- в) за бажанням страхувальника;
- г) за погодженням сторін договору страхування.

**3. Виплата страхових сум за особистим страхуванням проводиться:**

- а) в день настання страхового випадку;
- б) в термін, визначений компетентним органом;
- в) негайно – після отримання страховиком всіх необхідних документів;
- г) ваш варіант відповіді.

**4. Яке майно підприємства не приймається на страхування:**

- а) готова продукція;
- б) сировина;
- в) цінні папери;
- г) незавершене виробництво;

**5. В Україні за договором страхування будівель страхова оцінка відповідає:**

- а) будь-якій вартості;
- б) первісній вартості;
- в) дійсній вартості;
- г) ваш варіант відповіді.

**6. Які дії страхувальника після настання страхового випадку:**

- а) вжити заходи щодо зменшення збитків;
- б) одразу після настання страхового випадку почати відновлювальні роботи;
- в) обчислити суму страхового відшкодування;
- г) ваш варіант відповіді.

**7. Договір страхування майна можна укласти на майно, яке знаходиться:**

- а) у будь-якій будівлі;
- б) у квартирі страхувальника;
- в) поряд із страхувальником, де б він не знаходився;
- г) ваш варіант відповіді.

**8. Страхова сума в майновому страхуванні встановлюється:**

- а) за бажанням страхувальника;
- б) в межах вартості майна;
- в) залежить від майнового стану страхувальника;
- г) залежить від майнового стану страховика.

**9. Страхова сума (або мінімальне її значення) встановлюється законодавчими актами:**

- а) за обов'язковими видами страхування;
- б) за добровільними видами страхування;
- в) при перестрахованні;
- г) при співстрахованні.

**10. В особистому страхуванні розмір страхової суми законодавчо:**

- а) обмежується;
- б) не обмежується;
- в) точно встановлюється;
- г) ваш варіант відповіді.

**11. Розмір страхової суми в особистому страхуванні залежить від:**

- а) здатності страхувальника сплачувати страхові премії;
- б) фінансового стану страховика;
- в) правил страхування, що встановлені страховиком;
- г) ваш варіант відповіді.



**Завдання 5.4.** Скласти кросворд за термінами процесу страхування (10x10).

## Задачі

**Задача 5.1.** Розрахувати страхову суму, якщо майно застраховано в повній вартості, первісна вартість його становила 124 569 грн., а знос на момент укладання договору страхування склав 20 %.

**Задача 5.2.** Визначити страхову суму, якщо майно застраховано на 80 % його залишкової вартості. Первісна вартість майна 1 896 000 грн., знос на момент укладання договору страхування становив 35 %.

**Задача 5.3.** Визначити вартісну оцінку об'єкта страхування та можливу страхову суму, якщо купівельна вартість майна 759 620 грн., норма амортизації за квартал 2 %. Майно було в експлуатації до моменту укладання договору страхування повних 9 місяців.

**Задача 5.4.** В результаті ДТП було пошкоджено авто, купівельна вартість якого 72 000 грн. Знос на момент укладання договору страхування склав 30 %. Визначити страхову суму, якщо авто було застраховано:

- а) в повній вартості;
- б) на 90 % його вартості;
- в) на 70 % його вартості.

**Задача 5.5.** Визначити страхову суму, якщо кредит в сумі 300 000 грн. було застраховано з межею відповідальності страховика 80 %.

**Задача 5.6.** Розрахувати суму страхового відшкодування у разі настання страхового випадку, якщо даний об'єкт застрахований за системою першого ризику за наступними даними:

№ з/п	Показники	Один. вимір.	1-й варіант	2-й варіант	3-й варіант	4-й варіант
1	Залишкова вартість об'єкта	грн.	12 600	16 380	21 420	26 460
2	Страхова сума	грн.	10 000	13 000	17 000	21 000
3	Страховий збиток	грн.	9 200	11 960	15 640	19 320

Скласти алгоритм розрахунку. Відповідь обґрунтувати.

**Задача 5.7.** Розрахувати суму страхового відшкодування у разі настання страхового випадку, якщо даний об'єкт застрахований за системою першого ризику за наступними даними:

№ з/п	Показники	Один. вимір.	1-й варіант	2-й варіант	3-й варіант	4-й варіант
1	Оцінка застрахованого об'єкта	грн.	9 300	12 090	13 950	15 810
2	Страхова сума	грн.	5 000	6 500	7 500	8 500
3	Страховий збиток	грн.	8 000	10 400	12 000	13 600

Скласти алгоритм розрахунку. Відповідь обґрунтувати.

**Задача 5.8.** Розрахувати суму страхового відшкодування у разі настання страхового випадку, якщо даний об'єкт застрахований за системою першого ризику, а страхова сума на 15% нижче оцінки об'єкта, за наступними даними:

№ з/п	Показники	Один. вимір.	1-й варіант	2-й варіант	3-й варіант	4-й варіант
1	Оцінка застрахованого об'єкта	грн.	27 900	36 270	41 850	47 430
2	Страховий збиток	грн.	24 250	31 525	36 375	41 225

Скласти алгоритм розрахунку. Відповідь обґрунтувати.

**Задача 5.9.** Визначити, в яких сумах розподілиться збиток між страховиком і страхувальником, якщо даний об'єкт застрахований за системою першого ризику за наступними даними:

№ з/п	Показники	Один. вимір.	1-й варіант	2-й варіант	3-й варіант	4-й варіант
1	Оцінка об'єкта	грн.	960 000	1 248 000	1 440 000	1 632 000
2	Страхова сума нижче вартісної оцінки об'єкта	%	на 20	на 26	на 30	на 34
3	Страховий збиток	грн.	128 000	166 400	192 000	217 600

Скласти алгоритм розрахунку. Відповідь обґрунтувати.

**Задача 5.10.** Розрахувати суму страхового відшкодування у разі настання страхового випадку за наступними даними:

№ з/п	Показники	Один. вимір.	1-й варіант	2-й варіант	3-й варіант	4-й варіант
1	Оцінка об'єкта	грн.	280 000	364 000	420 000	476 000
2	Страхова сума	грн.	210 900	274 170	316 350	358 530
3	Страховий збиток	грн.	193 400	251 420	290 100	328 780
4	Франшиза вільно від х %	%	20	26	30	34

Скласти алгоритм розрахунку. Відповідь обґрунтувати.

**Задача 5.11.** Розрахувати суму страхового відшкодування у разі настання страхового випадку за наступними даними:

№ з/п	Показники	Один. вимір.	1-й варіант	2-й варіант	3-й варіант	4-й варіант
1	Оцінка об'єкта	грн.	19 800	25 000	27 500	32 000
2	Страхова сума нижче вартісної оцінки об'єкта	%	на 10	на 15	на 17	на 32
3	Страховий збиток	грн.	19 600	17 200	25 000	31 900
4	Франшиза вільно від перших x %	%	20	12	10	6

Скласти алгоритм розрахунку. Відповідь обґрунтувати.

**Задача 5.12.** Розрахувати суму страхового відшкодування у разі настання страхового випадку за наступними даними:

№ з/п	Показники	Один. вимір.	1-й варіант	2-й варіант	3-й варіант	4-й варіант
1	Оцінка об'єкта	грн.	18 000	17 350	19 200	14 100
2	Страхова сума	грн.	15 100	13 240	16 000	13 500
3	Страховий збиток	грн.	16 800	15 000	15 900	12 000
4	Франшиза вільно від перших x %	%	15	20	17	19

Скласти алгоритм розрахунку. Відповідь обґрунтувати.

**Задача 5.13.** Розрахувати суму страхового відшкодування у разі настання страхового випадку за наступними даними:

№ з/п	Показники	Один. вимір.	1-й варіант	2-й варіант	3-й варіант	4-й варіант
1	Вартість об'єкта	грн.	45 000	57 000	62 000	90 000
2	Страхова сума складає % від вартості об'єкта	%	90	85	95	97
3	Страховий збиток	грн.	44 500	56 900	61 000	85 000
4	Франшиза вільно від x %	%	20	16	15	12

Скласти алгоритм розрахунку. Відповідь обґрунтувати.

**Задача 5.14.** Розрахувати суму страхового відшкодування, яку отримає страховальник за повністю знищений майновий об'єкт, якщо відомі наступні данні:

№ з/п	Показники	Один. вимір.	1-й варіант	2-й варіант	3-й варіант	4-й варіант
1	Оцінка об'єкта	грн.	30 200	25 000	32 000	42 000
2	Страхова сума	грн.	26 800	24 320	31 500	41 000
3	Франшиза вільно від перших x %	%	15	18	19	20

Скласти алгоритм розрахунку. Відповідь обґрунтувати.

**Задача 5.15.** Об'єкт оцінено в 32 000 грн. та застраховано за системою першого ризику в розмірі 100 % його оцінки. Розрахувати страхове відшкодування, якщо збиток страхувальника від стихійного лиха визначено в розмірі 25 000 грн., а умовна франшиза за даним договором страхування становить 10 %.

**Задача 5.16.** Вартість застрахованого об'єкта складає 42 000 грн. Страхова сума – 29 400 грн. Збиток страхувальника від стихійного лиха становить 24 520 грн. Розрахувати страхове відшкодування за системою пропорційної відповідальності.

**Задача 5.17.** Об'єкт застрахований за системою пропорційної відповідальності на суму 136 000 грн., збиток страхувальника від стихійного лиха визначено в сумі 73 420 грн. Розрахувати страхове відшкодування, якщо страхова сума на 20 % нижче оцінки об'єкта.

**Задача 5.18.** Визначити страхове відшкодування за пошкоджений об'єкт, що застрахований за системою пропорційної відповідальності, якщо збиток страхувальника склав 6 800 грн., страхова сума – 5 100 грн. а оцінка об'єкта – 10 200 грн. Яка сума була б виплачена при страхуванні за системою першого ризику?

**Задача 5.19.** Вартість застрахованого майна складає 15 600 грн., страхова сума – 13 000 грн., збиток страхувальника – 9 750 грн. Визначити страхове відшкодування за системою першого ризику і системою пропорційної відповідальності.

**Задача 5.20.** Вартість застрахованого обладнання складає 18 200 грн., страхова сума – 13000 грн., збиток страхувальника при настанні страхового випадку – 11 050 грн. Визначити страхове відшкодування за системою пропорційної відповідальності і системою першого ризику.

**Задача 5.21.** Майно застраховане за системою пропорційної відповідальності на суму 11 795 грн. Оцінка – 12 600 грн. При якій сумі збитку страхове відшкодування буде дорівнювати 10 395 грн.

**Задача 5.22.** Вартість застрахованого об'єкта складає 6 300 грн., страхова сума – 4 410 грн., збиток страхувальника від стихійного лиха – 3 678 грн. Визначити страхове відшкодування за системою пропорційної відповідальності і системою першого ризику.

**Задача 5.23.** Визначити страхове відшкодування за пошкоджений об'єкт, що застрахований за пропорційною системою, якщо збиток страхувальника склав 8 840 грн., страхова сума – 6 630 грн., а оцінка об'єкта – 13 260 грн. Яка сума була б виплачена при страхуванні за системою першого ризику?

**Задача 5.24.** Вирахувати страхове відшкодування за системою пропорційної відповідальності при наступних даних: оцінка об'єкта – 33 800 грн., страхова сума – 13 520 грн., збиток страхувальника від стихійного лиха визначено в розмірі 20 280 грн.

**Задача 5.25.** Об'єкт застраховано за системою пропорційної відповідальності на суму 176 800 грн., збиток страхувальника від стихійного лиха визначено в розмірі 95 446 грн. Вирахувати страхове відшкодування за умови, що страхова сума на 20% нижче оцінки об'єкта.

**Задача 5.26.** Збиток страхувальника від стихійного лиха склав 16 640 грн. Як розподілиться збиток між страхувальником і страховиком, якщо об'єкт застраховано за пропорційною системою, його оцінка – 124 800 грн., а страхова сума – 93 600 грн.?

**Задача 5.27.** Об'єкт оцінено на суму 41 600 грн. і застраховано в розмірі 90 % від його оцінки. Вирахувати страхове відшкодування за системою пропорційної відповідальності, якщо збиток страхувальника від стихійного лиха дорівнює 32 500 грн.

**Задача 5.28.** Об'єкт застраховано за пропорційною системою на суму 5 720 грн., оцінка його – 7 150 грн., При якій сумі збитку страхове відшкодування буде дорівнювати 4 680 грн.?

**Задача 5.29.** Вирахувати страхову суму за пропорційною системою страхування виходячи з таких даних: оцінка об'єкта – 10 920 грн., збиток страхувальника від стихійного лиха – 8 540 грн., страхове відшкодування – 8 113 грн.

**Задача 5.30.** Оцінка об'єкта – 16640 грн. Страхова сума – 11700 грн. Збиток страхувальника від стихійного лиха – 9880 грн. В яких сумах має бути виплачено страхове відшкодування за системою пропорційної відповідальності і системою першого ризику?

**Задача 5.31.** Оцінка об'єкта – 25090 грн. Страхова сума – 19500 грн. Збиток страхувальника від стихійного лиха – 23400 грн. В яких сумах має бути виплачено страхове відшкодування за системою першого ризику і системою пропорційної відповідальності?

**Задача 5.32.** Страхова сума – 27300 грн. Оцінка об'єкта – 36400 грн. Збиток страхувальника від стихійного лиха визначено в розмірі 9100 грн. Визначити різницю між сумами страхового відшкодування при страхуванні за системою першого ризику і системою пропорційної відповідальності.



**Задача 5.33.** Оцінка об'єкта – 72800 грн. Страхова сума – 47320 грн. Збиток страхувальника від стихійного лиха визначено в розмірі 54600 грн. Визначити різницю між сумами страхового відшкодування при страхуванні за системою першого ризику і системою пропорційної відповідальності.

**Задача 5.34.** Осима пшениця застрахована за системою граничної відповідальності виходячи із середнього показника врожайності за останні 5-ть років, що дорівнює 18 ц з 1 га. Після стихійного лиха фактична врожайність склала 12 ц з 1 га. Визначити збиток страхувальника і розмір страхового відшкодування на 1 га, якщо закупівельну ціну на пшеницю було встановлено на рівні 12 грн. за 1 ц, а страхове відшкодування виплачується у розмірі 50 % збитку.

**Задача 5.35.** Бавовна потерпіла від раннього осіннього заморозку. Фактична її врожайність склала 33 ц, а застраховано її з розрахунку середньої врожайності за останні 5-ть років, що дорівнює 31,5 ц з 1 га. Чи виникають у даному випадку фінансові зобов'язання страховика?

**Задача 5.36.** Льон пошкоджено засухою. Вартість фактичного врожаю після стихійного лиха визначено в сумі 390 грн. з 1 га при граничній страховій сумі в 455 грн. на 1 га. Вирахувати збиток страхувальника і страхове відшкодування на 1 га за умови, що страховик несе відповідальність в розмірі 50 % від розміру збитку.

**Задача 5.37.** Громадянка Сідорова С.А. застрахувала автомобіль, первісною вартістю 70 тис. грн., знос якого складає 20 %. Майно застраховано на 80 %. В результаті ДТП авто було повністю знищено: витрати на транспортування уламків склали 150 грн., залишилися деталі на суму 3 тис. грн. Витрати на приведення деталей в порядок склали 800 грн.

**Задача 5.38.** АТП-123 вирішило застрахувати своє майно на випадок пожежі (необоротні та оборотні активи). Балансова вартість об'єктів необоротних активів складає 14 000,00 грн., об'єктів оборотних активів – 4 500,00 грн., знос об'єктів на підприємстві в середньому складає 25 %. Згідно умов страхування страхове забезпечення складає 65 %, франшиза вільно від перших 20 % від страхової суми.

**Задача 5.39.** ПП Іванов І.В. застрахував власний автомобіль на випадок крадіжки первісною вартістю 60 тис. грн., знос машини склав 40 %. Згідно договору, франшиза вільно від 5 %. Визначити розмір страхового відшкодування внаслідок настання страхового випадку.

**Задача 5.40.** Первісна вартість об'єкта страхування становить 35 000,00 грн. Знос складає 30 %. Внаслідок настання страхового випадку об'єкт пошкоджено на суму 20 000,00 грн. Розрахувати суму страхового відшкодування за системою дійсної вартості.

**Задача 5.41.** Первісна вартість об'єкта страхування становить 30 000,00 грн. Знос складає 15 %. Внаслідок настання страхового випадку об'єкт пошкоджено на суму 15 000,00 грн. Розрахувати суму страхового відшкодування за системою відновної вартості.

**Задача 5.42.** Сідоров С.В. застрахував свій автомобіль, вартість якого 100 000 грн. у страховій компанії:

- 1) “Альфа-Гарнат” – на 25 %;
- 2) “АИС-Поліс” – на 40 %;
- 3) “АХА” – на 35 %.

Відповідно до договору страхування СК “Альфа-Гарнат” передбачила франшизу “вільно від 5 % збитку, СК “АИС-Поліс” – “вільно від перших 8 % страхової суми”, СК “АХА” – вільно від перших 7 % збитку”.

В результаті ДТП авто було повністю знищене. Визначити розмір страхового відшкодування, якщо в усіх договорах передбачено страхування за системою пропорційної відповідальності.

**Задача 5.43.** Банк застрахувався від неповернення кредиту у сумі 7 500,00 грн., які видані під 40 % річних боржнику та термін 6 міс. Перші 2 міс. боржник справно сплачував кредит і відсотки по ньому. Однак потім його фінансовий стан погіршився і боржник не зміг погасити свій борг. Згідно умов страхування страхове забезпечення складає 95 %. Визначити розмір страхового відшкодування.

**Задача 5.44.** Петров П.В. застрахував майно за системою “дробової частки” вартістю 50 000,00 грн. Показна вартість встановлена у сумі 45 000,00 грн. За умовами договору передбачена франшиза вільно від перших 700 грн. Внаслідок настання страхового випадку збиток П.В. Петрова було оцінено у сумі 30 000 грн. Розрахувати суму страхового відшкодування.

**Задача 5.45.** Господар – фермер – уклав договір майнового страхування із страховою компанією “Кредо-Класік” на страхування 45 кролів на загальну суму 1575 грн. терміном на 1 рік. Вартість одного кроля складає 35 грн. Під час дії даного договору страхування кількість кроликів у господарстві страхувальника збільшилось на 15 од., а 6 кролів загинуло внаслідок хвороби. Визначити розмір збитку за страховим випадком та розмір страхового відшкодування.

## Ситуації

**Ситуація 5.1.** До страхової компанії звернулося молоде подружжя, яке не погоджується з розміром страхового відшкодування, яке складає усього 300,00 грн. Їх автомобіль (джип іноземного виробництва) постраждав унаслідок крадіжки: злочинці розбили бокове скло та вкрали магнітолу. За страховку було сплачено 800 доларів США в еквіваленті. Роботи із заміни скла та нова аналогічна магнітола коштують близько 700 доларів США. За умовами страхування в договорі обумовлена франшиза “вільно від перших 1 %, встановлених до страхової суми”. Остання відповідає купівельній вартості придбаного нового джипу.

Визначити, чи діє страхова компанія в межах законодавчого поля при визначенні розміру страхового відшкодування, чи все ж таки, страховик – звичайний шахрай. Відповідь обґрунтувати.

**Ситуація 5.2.** Перед складною операцією громадянин *N* придбав поліс медичного страхування у страховій компанії “А”. У результаті лікарської помилки громадянин *N* став інвалідом II групи та отримав відшкодування від страхової компанії “А”, яка вирішила звернутися до суду з приводу стягнення компенсації із лікаря, відповідальність якого також була застрахована, але у страховика “Б”. Чи може бути відшкодований збиток страховій компанії “А” та хто здійснюватиме відшкодування (лікар чи страхова компанія “Б”)?

**Ситуація 5.3.** Страхувальник застрахував власне майно, дійсна вартість якого складає 14 млн. грн. в страховій компанії “А” із страховим покриттям 9 млн. грн. Після прийняття рішення дострахувати своє майно до повної вартості страхувальник уклав договір страхування із страховою компанією “В” на суму 5 млн. грн. Після настання страхового випадку один із страховиків відмовив у виплаті страхового відшкодування, мотивуючи це тим, що ризик застрахований в іншій страховій компанії і що вона уже виплатила страхове відшкодування. Чи правомірні дії страховика? Чому? Який принцип страхування повинний застосовуватися в даному випадку? Обґрунтуйте свою відповідь.

**Ситуація 5.4.** Працівник державної виконавчої служби придбав квиток на проїзд залізничним транспортом з м. Житомир до м. Одеса вартістю 56 грн. Під час поїздки вагон зійшов з рейок, в результаті чого пасажира було травмовано. Лікування тривало 54 дні. Постраждалому встановили I групу інвалідності. Назвати вид страхування, за яким пасажир може отримати страхову виплату та які документи він повинен для цього надати страховику.

---

---

## *Тема 6*

---

---

# Актуарні розрахунки

---

---

### ***План:***

1. Поняття актуарних розрахунків, їх застосування в страхуванні.
2. Поняття страхового тарифу, його економічний зміст.
3. Складові елементи страхового тарифу, їх призначення та розрахунок.
4. Методи розрахунку страхових тарифів.
5. Тарифна політика страховика, напрямки її удосконалення.

### ***Після вивчення теми студенту необхідно:***

- 1) *знати*: – елементи страхового тарифу, їх призначення;
  - порядок формування собівартості страхової послуги;
  - методи розрахунку страхових тарифів;
  - принципи тарифної політики страховика;
- 2) *вміти*: – розраховувати страховий тариф та його елементи за різними видами страхування;
  - визначати напрямки удосконалення тарифної політики страховика.

### ***Основні терміни і поняття:***

*Актуарій, актуарні розрахунки, актуарна калькуляція, тариф-нетто, тариф-брутто, страховий тариф, навантаження, ризикова надбавка, страховий тариф*

## Короткий виклад теми

Будь-який вид страхування вимагає здійснення розрахунків страхових тарифів та страхових премій, в ході яких визначаються витрати на здійснення страхування відповідного об'єкта. Такі розрахунки в практиці страхування називаються актуарними, коли за допомогою них визначається собівартість та вартість страхової послуги, які надає страховик страхувальнику.

Актуарні розрахунки представляють собою систему математичних та статистичних закономірностей у страхуванні, які визначають взаємовідносини між сторонами страхового процесу. Актуарні розрахунки страхових тарифів за даним видом страхування та по даному об'єкту для визначення суми необхідних витрат для здійснення страхової діяльності, тобто для складання собівартості й ціни страхової послуги називаються актуарною калькуляцією. Актуарна калькуляція дозволяє визначити суму страхового платежу за певним договором страхування.

Особливості та задачі актуарних розрахунків у страхуванні наведені на рис. 6.1.

ОСОБЛИВОСТІ АКТУАРНИХ РОЗРАХУНКІВ	ЗАДАЧІ АКТУАРНИХ РОЗРАХУНКІВ
оцінюються та вимірюються страхові ризики, які мають вірогідний характер, тому для розрахунків залучаються методи теорії ймовірності	досліджують, групують, класифікують ризики
оцінка ризиків відбувається на досить значній сукупності фактів, що вимагає для з'ясування певних закономірностей застосування у розрахунках методів теорії великих чисел	розраховують математичну ймовірність настання страхового випадку, визначають частоту та рівень серйозності наслідків настання страхового випадку
в окремі періоди можливі відхилення від визначених середніх значень сукупності, що викликає коливання у страхових платежах, тому є необхідним створення достатніх відповідних резервів та оптимізація їх розміру	математичне обґрунтування величини необхідних витрат для здійснення страхових виплат та на ведення страхової справи, прогнозування тенденцій їх розвитку
розрахунок собівартості страхової послуги здійснюється не до одного об'єкта, а до всієї страхової сукупності	математичне обґрунтування необхідних розмірів резервних фондів страховика та інші задачі
дослідження норми проценту для застосування в розрахунках по накопичувальному страхуванню	
необхідно дотримуватися принципу еквівалентності через встановлення певної рівноваги між страховими платежами, що виражаються через страхову суму, та рівнем страхового забезпечення, яке надає страхова компанія	
необхідність вимірювання величини збитку та його розподілу у часі та просторі за допомогою спеціальних методів та спеціальних таблиць тощо	

Рис. 6.1. Особливості та задачі актуарних розрахунків

Термін “страховий тариф” означає встановлений розмір плати за послуги страхування, за використання страхового продукту, за передачу ризику чи його частини страховику.

Поняття страховий тариф в страховій термінології відповідає термінам: тариф-брутто, тарифна ставка, брутто-ставка і означає ставку платежу за страхування з одиниці страхової суми, відображає ціну страхового ризику та інших витрат страховика з організації страхового захисту за укладеним договором страхування. Окрім того, страховий тариф визначає фінансову стійкість ведення страхової справи. Від страхових тарифів залежить ефективність страхових відносин між страховиком і страхувальником, а також весь економічний добробут страхової компанії. Адже саме він формує страховий фонд для здійснення страхових виплат, який має обмежені джерела свого створення. Саме він забезпечує відшкодування витрат на фінансування превентивних заходів, на ведення страхової справи та отримання прибутку страховиком.

Встановлення та розрахунок оптимального страхового тарифу досить складна та кропітка праця, яка вимагає використання теорії ймовірності та теорії великих чисел, високого рівня професіоналізму та значного інформаційного забезпечення. Тарифні ставки визначаються за допомогою актуарних розрахунків та встановлюються на 100 грн. страхової суми або у відсотках до всієї страхової суми.

Страховий тариф має свою структурну будову, певний порядок розрахунку та будується окремо для загальних (ризикових) галузей страхування і накопичувального страхування (страхування життя).

В практиці ризикових видів страхування страховий тариф представляє собою тариф-брутто ( $T_b$ ), до складу якого входить тариф-нетто ( $T_n$ ) і навантаження ( $N$ ), а тариф-нетто у свою чергу складається із тарифа-нетто основного ( $T_{no}$ ) та ризикової надбавки ( $\Delta r$ ) (рис. 6.2.).

$$\begin{array}{l}
 \mathbf{T_b} = \mathbf{T_n} + \mathbf{N} \\
 \downarrow \qquad \nearrow \mathbf{N_1} \text{ витрати на ведення страхової справи} \\
 \qquad \qquad \qquad \rightarrow \mathbf{N_2} \text{ фінансування превентивних заходів} \\
 \qquad \qquad \qquad \qquad \qquad \text{(зазначені в договорі страхування)} \\
 \qquad \qquad \qquad \searrow \mathbf{N_3} \text{ норма прибутку} \\
 \mathbf{T_{no}} + \Delta r
 \end{array}$$

Рис. 6.2. Структура тарифа-брутто

Тариф-нетто основний (вимірюється в грн.) забезпечує виплати за звичайними умовами страхування, а ризикова надбавка (є розрахунковим коефіцієнтом) – формує запасний фонд для забезпечення виплат при значних коливаннях ризиків, коли є відхилення кількості страхових подій від середнього значення, при можливості підвищених збитків при реалізації ризиків.

При побудові тарифа-нетто основного враховується ймовірність настання страхового випадку ( $P(a)$ ), коефіцієнт відношення середньої виплати на один договір страхування до середньої страхової суми на один договір ( $k$ ), тобто,  $T_{no} = p(a) \times k \times 100$  грн.\*

При розрахунку *ризикової надбавки* застосовують формулу:

$$\Delta r = 1,2 \times T_{no} \times t_{\gamma} \sqrt{\frac{1 - p(a)}{n' \times p(a)}}, \text{ де}$$

$1,2$  – сталий коефіцієнт;

$T_{no}$  – тариф-нетто основний;

$t_{\gamma}$  – квантіль рівня  $\gamma$  нормального розподілу;

$p(a)$  – ймовірність настання страхової події за визначеним ризиком;

$n'$  – кількість договорів страхування за визначеним ризиком.

Значення квантиля  $t_{\gamma}$  залежить від рівня гарантії безпеки\*\*  $\gamma$ :

$\gamma$	0,84	0,90	0,95	0,98	0,9986
$t_{\gamma}$	1,0	1,3	1,645	2,0	3,0

Проте, вказану вище формулу розрахунку ризикової надбавки  $\Delta r$  можна застосовувати тоді, коли ризик реалізується рівномірно протягом періоду. Але на практиці так буває не завжди: як правило, протягом кожного року ризик реалізується по-різному. Тому резервний фонд розраховується на основі середньоквадратичного відхилення ( $\sigma$ ):

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum(q - \bar{q})^2}{n - 1}}, \text{ де}$$

$\sigma$  – середньоквадратичне відхилення;

$q$  – число страхових подій кожного періоду;

$\bar{q}$  – середня кількість страхових подій;

$n$  – кількість обраних для спостереження періодів.

\* Оскільки тариф відповідно до законодавства розраховується на 100 грн. страхової суми.

\*\* Гарантія безпеки – це показник, що відображає ймовірність достатності зібраних страхових премій для здійснення страхових відшкодувань.

При цьому, аналогом до тарифу-нетто основного виступає середня кількість страхових подій, яка розраховується наступним чином:

$$T_{no} = \bar{q} = \frac{\sum q}{n}.$$

Якщо  $\bar{q}$  задано у грн., а не у відсотках, то тариф нетто-основний необхідно поділити на 100.

Розрахунок ризикової надбавки при цьому також видозмінюється:

$$\Delta r = k \times \sigma, \text{ де}$$

$k$  – коефіцієнт.

Статистично встановлено, що між коефіцієнтом та впевненістю в тому, що витрати не вийдуть за межі тарифу існує взаємозалежність:

Рівень впевненості	0,6827	0,8664	0,9545	0,9876	0,9990
$k$	1,0	1,5	2,0*	2,5	3,0

У випадку, якщо ризик реалізується в різні періоди з занадто великою різницею (тобто, коли нестійкий варіаційний ряд), здійснюють його перестраховування.

Для того, щоб визначити суттєвість відхилення реалізації ризиків у різні періоди використовують медіану\*\* ( $M_e$ ), яка розраховується як півсума двох членів, що знаходяться всередині ряду, у випадку, якщо середину ряду неможливо визначити візуально, проранжувавши його.

Якщо значення медіани наближено дорівнює середньому значенню ( $\bar{q}$ ), то ряд вважається стійким, якщо значно відрізняється – нестійким.

Навантаження ( $N$ ) покриває витрати страховика на ведення страхової справи ( $N_s$ ), витрати на фінансування превентивних заходів ( $N_{pr}$ ) та забезпечує заплановану норму прибутковості ( $N_r$ ).

Якщо зазначені елементи (статті) навантаження встановлені в абсолютному розмірі, то використовуємо формулу:

$$N = N_s + N_{pr} + N_r.$$

Якщо одна частина статей навантаження визначаються в абсолютних числах, а інша – у відносних – відсотках до тарифа-брутто, то застосовуємо формулу:

$$T_b = \frac{T_n + N}{1 - [N(\%) \div 100]}.$$

Якщо всі статті навантаження представлені у відсотках до тарифа-брутто, то застосовуємо формулу:

\* Це значення є найбільш вживане у розрахунках і використовується за замовчуванням.

\*\* Медіана – значення варіанти, розташованої в середині варіаційного ряду.



$$T_b = \frac{T_n \times 100}{100 - N(\%)}$$

Тариф-брутто за особистим довгостроковим страхуванням життя визначається аналогічно як і у ризиковій сфері, проте обрахунок одноразової нетто-ставки (аналог тарифа-нетто у ризиковій сфері) здійснюється інакше, виходячи від виду страхування (табл. 6.1).

**Таблиця 6.1. Розрізи особистого довгострокового страхування**

Розріз	Характеристика
1. Змішане страхування (страхування капіталу)	Виплата страхової суми здійснюється лише при настанні страхового випадку (дожиття до певного віку або смерті)
2. Пенсійне страхування (страхування рент, анuitетів)	Виплата страхової суми здійснюється періодично до закінчення строку страхування або довічно. При цьому виплата може здійснюватись або на початку кожного періоду (пренумерандо), або у кінці (постнумерандо)

Якщо страхування здійснюється на випадок дожиття до певного терміну, то застосовується наступна формула:

$${}_n E_x = \frac{l_{x+n}}{l_x} \times V^n \times 100, \text{ де}$$

${}_n E_x$  – одноразова нетто-ставка на дожиття;

$V^n$  – дисконтуючий множник;

$l_{x+n}$  – кількість осіб, які доживають до віку  $x+n$  років;

$l_x$  – кількість осіб, які доживають до віку  $x$  років.

У випадку здійснення страхування на випадок смерті застосовують наступний порядок обрахунку одноразової нетто-ставки:

$${}_n A_x = \frac{d_x V^1 + d_{x+1} V^2 + \dots + d_{x+n-1} V^n}{l_x} \times 100, \text{ де}$$

${}_n A_x$  – одноразова нетто-ставка на випадок смерті;

$d_x$  – кількість осіб, які помирають при переході від віку  $x$  років до віку  $x+1$ ;

$d_{x+n}$  – кількість осіб, які помирають при переході від віку  $x$  років до віку  $x+n$ .

При змішаному страхуванні життя одноразова нетто-ставка обчислюється як сума одноразових нетто-ставок на дожиття і на випадок смерті.

Кожна страхова компанія здійснює свою тарифну політику, як і будь-яке підприємство – свою цінову політику.

Тарифна політика представляє собою процес розробки, обґрунтування та визначення порядку застосування страхового тарифу. Зазначений процес є цілеспрямованою діяльністю страховика по встановленню, уточненню, упорядкуванню страхових тарифів з метою забезпечення поєднання інтересів учасників страхових відносин: успішного та безбиткового розвитку страховика та встановлення раціональної ціни на страхові послуги для страхувальників.

Тарифна політика здійснюється за наступними принципами, що представлені на рис.6.3.

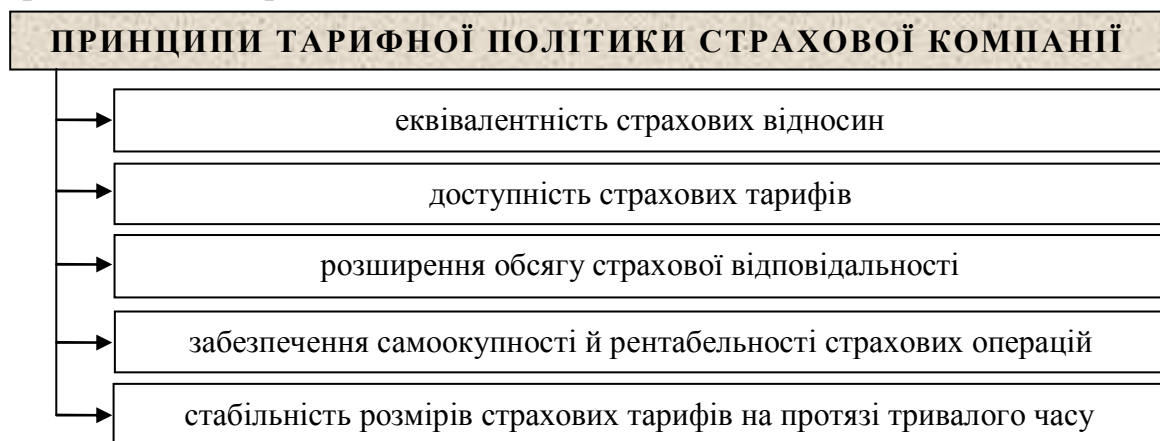


Рис.6.3. Принципи тарифної політики

Зазначені принципи вимагають свого організаційного удосконалення, оптимізації проведення розрахунків, їх раціоналізації, інформаційного забезпечення, підвищення професійного рівня працівників.

Досить суттєвим для ефективного використання визначених страхових тарифів є їх диференціація в залежності від видів та форм страхування, ступеню ризику, територіального місцезнаходження об'єктів страхування тощо.

## ***Завдання для самостійної роботи***

**Завдання 1.** Виконати реферат на тему:

1. Актуарні розрахунки страхування життя.
2. Особливості актуарних розрахунків ризикового страхування.
3. Поняття, призначення та принципи тарифної політики страховика.

## **Актуарні розрахунки**

### **Питання для контрольного опитування:**

1. Роль та значення актуарних розрахунків у страхуванні.
2. Види актуарних розрахунків, їх застосування.
3. Структура страхового тарифу.
4. Призначення складових страхового тарифу.
5. Порядок визначення собівартості страхової послуги.
6. Особливості розрахунку страхових тарифів у довгостроковому страхуванні.
7. Особливості побудови страхових тарифів у ризиковому страхуванні.
8. Що є спільного при визначенні страхових тарифів ризикової та нагромаджувальної сфери?
9. Що таке таблиці смертності? Як вони виникли?
10. Тарифна політика страховика, її принципи.

### **Тести**

**1. Слово “актуарій” походить від латинського слова:**

- |               |                |
|---------------|----------------|
| а) математик; | в) бухгалтер;  |
| б) страховик; | г) реєстратор. |

**2. Перша актуарна фірма виникла у:**

- |                                |                           |
|--------------------------------|---------------------------|
| а) Великобританії в 1762 році; | в) Франції в 1875 році;   |
| б) США в 1903 році;            | г) Німеччині в 1654 році. |

**3. До обов’язків актуарія належить:**

- а) визначення тарифних ставок;
- б) визначення фінансового результату діяльності страховика;
- в) визначення розмірів резервів;
- г) нарахування дивідендів.

#### **4. Особливістю актуарних розрахунків є:**

а) оцінка ризиків відбувається на досить значній сукупності фактів, що вимагає для з'ясування певних закономірностей застосування у розрахунках методів теорії великих чисел;

б) розраховують математичну ймовірність настання страхового випадку, визначають частоту та рівень серйозності наслідків настання страхового випадку;

в) для розрахунків тарифів не залучаються методи теорії ймовірності;

г) не застосовується норма проценту в розрахунках по накопичувальному страхуванню.

#### **5. Задачею актуарних розрахунків є:**

а) створення достатніх відповідних резервів та оптимізація їх розміру;

б) дотримання принципу еквівалентності через встановлення певної рівноваги між страховими платежами, що виражаються через страхову суму, та рівнем страхового забезпечення, яке надає страхова компанія;

в) математичне обґрунтування величини необхідних витрат для здійснення страхових виплат та на ведення страхової справи, прогнозування тенденцій їх розвитку;

г) використання теорії ймовірності та теорії великих чисел, високого рівня професіоналізму та значного інформаційного забезпечення.

#### **6. Страховий тариф – це:**

а) плата з одиниці страхової суми;

б) навантаження до тарифу-нетто;

в) страховий платіж;

г) кінцевий результат операційної діяльності страховика.

#### **7. Нетто-ставка призначена для:**

а) формування прибутку;

б) фінансування витрат;

в) формування страхового фонду;

г) цілей оподаткування.

#### **8. До навантаження включають:**

а) витрати на фінансування превентивних заходів;

б) витрати на інвестиційну діяльність;

в) доходи від фінансових інвестицій;

г) вартість оборотних активів.

**9. Ризикова надбавка у складі тарифа-брутто призначена для формування:**

- а) страхового фонду;
- б) статутного фонду;
- в) запасного фонду;
- г) резервного фонду.

**10. В основу розрахунку тарифа-брутто за довгостроковим страхуванням покладено:**

- а) ймовірність дожити чи вмерти під час дії договору страхування;
- б) ймовірність інфляції;
- в) ймовірність отримання травми внаслідок нещасного випадку;
- г) ймовірність постійної втрати працездатності.

**11. Навантаження у складі тарифа-брутто формує**

- а) страховий фонд страховика;
- б) запасний фонд страховика;
- в) прибуток страховика;
- г) статутний фонд страховика.

**12. Тариф-брутто – це:**

- а) вартісна оцінка об'єкту страхування;
- б) страхова премія;
- в) плата за страховку;
- г) ціна страхової послуги з одиниці страхової суми.

**13. Тариф-нетто основний формує**

- а) запасний фонд;
- б) резервний фонд;
- в) статутний фонд;
- г) страховий фонд.

**14. Умовою встановлення раціонального страхового тарифу є:**

а) математичне обґрунтування необхідних розмірів резервних фондів страховика;

б) розрахунок собівартості страхової послуги не до одного об'єкту, а до всієї страхової сукупності;

в) облік відхилень від визначених середніх значень сукупності, що викликає коливання у страхових платежах;

г) підтримання еквівалентності інтересів страхових партнерів, що відповідає замкнутому розподілу збитку одного застрахованого на всіх учасників страхового портфелю.

**15. Страховий тариф визначає:**

- а) фінансову стійкість ведення страхової справи;
- б) правила оподаткування страхової діяльності;
- в) рівень забезпеченості страховика необоротними активами;
- г) оптимальну кількість клієнтів страховика.

**16. В собівартість страхової послуги не включається:**

- а) тариф-нетто;
- б) витрати на фінансування превентивних заходів;
- в) доход;
- г) витрати на ведення страхової справи.

**17. Витрати на фінансування превентивних заходів формують:**

- а) резервний фонд;
- б) гарантійний фонд;
- в) фонд превентивних заходів страховика;
- г) вільні резерви.

**18. В основі ціни страхового продукту лежить:**

- а) нетто-тариф;
- б) брутто-тариф;
- в) навантаження;
- г) правильної відповіді немає.

**19. Страхові тарифи з обов'язкового страхування**

**обчислюються:**

- а) страхувальником;
- б) страховиком;
- в) Кабінетом Міністрів;
- г) постраждалим.

**20. Страховий тариф є основою для розрахунку:**

- а) страхової суми;
- б) страхової премії;
- в) страхового збитку;
- г) страхового відшкодування.

## **Термінологічні вправи**

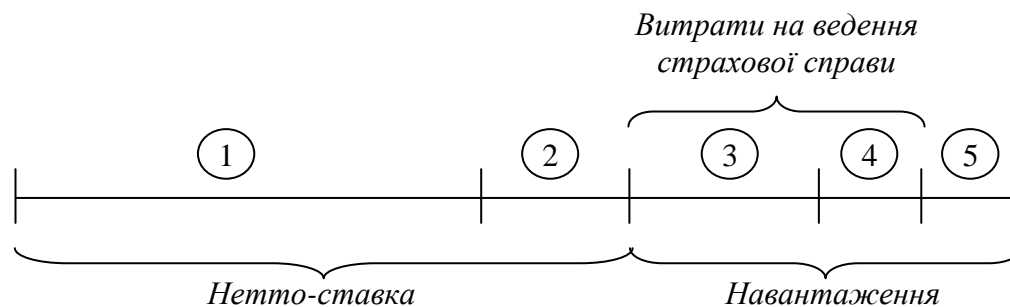
**Вправа 6.1.** Пов'язати наведені терміни з їх визначенням. Для цього проставити ліворуч від номеру терміну відповідну літеру.

<i>Термін</i>	<i>Характеристика</i>
1	2
__1. Актуарні розрахунки	<b>А.</b> Виражає ціну страхового ризику, призначений для здійснення страхових виплат, забезпечує створення страхового фонду та запасного фонду, які формують страхові резерви
__2. Актуарна калькуляція	<b>Б.</b> Сукупність прийомів дослідження порядку визначення страхових тарифів та страхових платежів
__3. Страховий тариф	<b>В.</b> Формує запасний фонд для забезпечення виплат при значних коливаннях ризиків, коли є відхилення кількості страхових подій від середнього значення, при можливості підвищених збитків при реалізації ризиків
__4. Тариф-нетто	<b>Г.</b> Забезпечує виплати за звичайними умовами страхування
__5. Тариф-нетто основний	<b>Д.</b> Система математичних та статистичних закономірностей у страхуванні, які визначають взаємовідносини між сторонами страхового процесу

1	2
__ 6. Ризикова надбавка	Е. Процес розробки, обґрунтування та визначення порядку застосування страхового тарифу
__ 7. Навантаження	Ж. Актуарні розрахунки страхових тарифів за даним видом страхування та по даному об'єкту для визначення суми необхідних витрат для здійснення страхової діяльності
__ 8. Методологія актуарних розрахунків	З. Покриває витрати страховика на ведення страхової справи, витрати на фінансування превентивних заходів та забезпечує заплановану норму прибутковості
__ 9. Тарифна політика	К. Встановлений розмір плати за послуги страхування, за використання страхового продукту, за передачу ризику чи його частини страховику

## Завдання

**Завдання 6.1.** Зазначити елементи (1-5), що входять до складу страхового тарифу:



**Завдання 6.2.** Віднайти спільні риси в розрахунку страхового тарифу ризикової сфери за різними методами. Вказати який метод за яких обставин краще застосовувати.

**Завдання 6.3.** Сформувати етапи розвитку актуарної справи. Визначити сучасний стан місце України в розвитку актуарної справи.

**Завдання 6.4.** Побудувати кросворд за актуарною термінологією (5x5).

## Задачі

**Задача 6.1.** Розрахувати тариф-брутто при страхуванні транспортних засобів, якщо ймовірність настання страхового випадку складає 1 %, середня страхова сума – 800 тис. грн., середнє страхове відшкодування – 575 000 грн., кількість укладених договорів – 12 000, частка навантаження в структурі тарифу – 25 %, рівень гарантії безпеки – 0,95.

**Задача 6.2.** Підприємство виготовляє 12 000 тис. телевізорів у рік. Протягом року 1 342 із них виходить із ладу. Страхова компанія уклала 10 000 договорів гарантійного обслуговування холодильників. Середня

страхова сума складає 8 900 грн., а середнє страхове відшкодування – 7 500 грн. Гарантія безпеки складає 0,98. Витрати страхової компанії на ведення страхової справи та очікуваний прибуток складають 5 000 грн. Визначити ціну страхової послуги та розрахувати розмір страхових платежів підприємства, якщо за даним договором страхування передбачена надбавка 1 %.

**Задача 6.3.** Підприємство виготовляє 15 000 тис. холодильників у рік. Протягом року 175 із них виходить із ладу. Страхова компанія уклала 5 000 договорів гарантійного обслуговування холодильників. Страхова сума на один договір страхування – 3 200 грн., страхове відшкодування на один договір страхування – 1 750 грн., ймовірність достатності зібраних страхових премій для здійснення страхових відшкодувань складає 95 %. Витрати страхової компанії на ведення страхової справи складають 13 % відносно загальної ціни страхової послуги, а прибуток заплановано в розмірі 15 % у складі тарифу-брутто. Визначити ціну страхової послуги та розрахувати розмір страхових платежів підприємства, якщо за даним договором страхування передбачена знижка 3 %.

**Задача 6.4.** ПП “Анна” реалізує 25 000 ноутбуків у рік. Протягом року 315 із них виходить із ладу. Страхова компанія уклала 20 000 договорів гарантійного обслуговування ноутбуків. Страхова сума на один договір страхування – 4 200 грн., страхове відшкодування на один договір страхування – 2 730 грн. Витрати страхової компанії на ведення страхової справи складають 1 567 грн., а прибуток заплановано в розмірі 15 % у складі тарифу-брутто. Визначити ціну страхової послуги та розрахувати розмір страхових платежів підприємства, якщо за даним договором страхування передбачена знижка 5 %.

**Задача 6.5.** Страхова компанія укладає договори страхування житла. Розрахувати страховий тариф, якщо ймовірність настання страхового випадку 0,003, середня страхова сума на один договір страхування становить 260 000 грн., а середнє страхове відшкодування – 63 000 грн. Кількість укладених договорів за даним видом страхування – 2 070. Питома вага навантаження в структурі страхового тарифу складає 20 %. Рівень гарантії безпеки – 0,95.

**Задача 6.6.** Визначити страховий тариф при страхування професійної відповідальності аудиторів та розмір страхового платежу страхувальника, якщо за даними страховика: ймовірність настання



страхового випадку – 0,005, середня страхова сума – 60 000грн., середнє страхове відшкодування – 24 000грн., кількість укладених договорів – 1050, гарантія безпеки – 0,98, частка навантаження у складі тарифу-брутто – 20 %. Даний договір страхування укладено із страховою сумою 52000 грн. При цьому передбачена знижка – 2 %.

**Задача 6.7.** Розрахувати страховий тариф для страхування від нещасних випадків 15 000 осіб, якщо за статистичними даними страховика збитковість страхової суми за останні 5 років наступна: 1 рік – 2,0 %, 2 рік – 1,9 %, 3 рік – 2,3 %, 4 рік – 2,5 %, 5 рік – 2,1 %, ймовірність не перевищення здійснених страхових виплат над зібраними страховими внесками становить 0,954, частка витрат на ведення страхової справи у складі ціни страхової послуги – 10 %, а прибуток у тарифі-брутто складає 9 %.

**Задача 6.8.** Визначити розмір страхового платежу на медичне страхування 28 працівників, якщо тариф на одну особу складає 500 грн.

**Задача 6.9.** Визначити розмір страхового платежу, якщо ціна страхової послуги складає 15 %, а страхова сума – 35 000,00 грн.

**Задача 6.10.** Визначити розмір страхового платежу, якщо страхова сума складає 520 000,00 грн., а тариф-брутто складає 12 коп. Також договором передбачена знижка 4 %.

**Задача 6.11.** Іванова І.А. застрахувала у страховій компанії “ТАС” власний новий автомобіль “Ford Focus”, скориставшись послугою КАСКО терміном на 1 рік. Вартість автомобіля – \$20 тис. Тарифна ставка відповідно до умов складає 5 % від страхової суми. Також у договорі передбачена франшиза “вільно від перших 3 %”. Обрахувати розмір страхового платежу та страхового відшкодування, якщо в результаті ДТП Іванова І.А. пошкодила авто на суму 4 000,00 грн.

**Задача 6.12.** Страхувальник у віці 18 років укладав договір змішаного страхування життя терміном на 5 років з щорічною сплатою страхових премій. страхова сума відповідно до договору становить 10 000 грн., страховий тариф – 20 %. Визначити розмір страхових платежів, а також страхове відшкодування, якщо страхувальнику в результаті нещасного випадку присвоєно II групу інвалідності.

**Задача 6.13.** Розрахувати суму страхового платежу та страхового відшкодування за системою пропорційної відповідальності із застосуванням безумовної франшизи 4 % від страхової суми, якщо відомі наступні дані:

№ з/п	Показники	Один. вимір.	1-й варіант	2-й варіант	3-й варіант	4-й варіант
1	Вартісна оцінка об'єкта страхування	тис. грн.	18,0	180,0	218,0	80,0
2	Страхова сума за договором	тис. грн.	10,0	120,0	200,8	78,0
3	Страховий тариф	%	5,0	4,0	3,2	4,7
4	Знижка до тарифу	%	–	–	3,0	–
5	Надбавка до тарифу	%	3,0	–	–	1,5
6	Сума зазначених збитків	тис. грн.	12,0	130,4	58,2	60,0

**Задача 6.14.** Розрахувати розмір тарифу-брутто, якщо відомі наступні данні: кількість несприятливих для страхової події випадків – 100 одиниць; загальна кількість випадків з однаковими можливостями настання – 1 000 одиниць; середня страхова виплата на один договір страхування – 2 000,00 грн.; середня страхова сума на один договір страхування – 8 000,00 грн.; навантаження – 5,45 грн. Для спрощення обрахунків в даному прикладі ризикова надбавка не застосовується.

**Задача 6.15.** Страхова компанія укладає договори страхування основних виробничих засобів. Розрахувати страховий тариф, якщо страховик уклав договір обслуговування на 18 000 одиниць обладнання, 900 шт. яких щорічно виходять з ладу. Середня страхова сума складає 25 000,00 грн., загальний розмір страхового відшкодування становить 14 000,00 грн. Для спрощення обрахунків в даному прикладі ризикова надбавка не застосовується. Витрати страхової компанії складають:

- на ведення страхової справи – 2,50 грн. з договору;
- витрати на превентивні заходи – 6 % тарифу брутто;
- зарплата страховим агентам – 5,00 грн. з договору;
- прибуток закладений у розмірі 10 % тарифу брутто.

**Задача 6.16.** Купівельна вартість активів в господарстві складає 20 000,00 грн. На момент укладання договору страхування активи були зношені на 15 %. Розрахувати тариф-брутто та розмір страхового платежу, яка збитковість страхової суми у 1 році складає 2 %, в 2-му – 3 %; в 4-му – 5 %, в 5-му – 3 %. Страховик планує отримати прибуток у сумі 300 грн., а витрати на ведення справи складають 20 % від страхової суми.

**Задача 6.17.** Петров П.В. застрахував квартиру вартістю 300 000,00 грн. від затоплення. Відповідно до укладеного договору страхування страхова сума складає 200 000,00 грн., страховий тариф – 2,5 %, франшиза вільно від перших 10 000,00 грн. із застосуванням системи пропорційної відповідальності. Також відповідно до договору передбачена надбавка 2 % за підвищений ризик.

Внаслідок настання страхового випадку квартирі було завдано збитку на суму 18 000,00 грн. Визначити розмір страхового платежу та страхового відшкодування.

**Задача 6.18.** Страхувальник застрахував майно, купівельна вартість якого складає 8 000,00 грн. На момент укладання договору майно було зношене на 30 % його первісної вартості. В договорі передбачена франшиза “вільно від перших 7 % від розміру збитку”, а також комісійна винагорода агенту в розмірі 5 % та витрати на превентивні заходи у сумі 50,00 грн. Майно було застраховано на повну вартість за системою пропорційної відповідальності. В наслідок настання страхового випадку майно пошкоджено на суму 5 000,00 грн.

Внутрішніми правилами страхування передбачено, що ймовірність настання страхового випадку (пошкодження майна) складає 0,005; коефіцієнт гарантії безпеки складає 0,98; відношення середньої страхової виплати до середньої страхової суми складає 0,62; прибуток закладений у вартість страхової послуги у розмірі 10 %.

Визначити розмір страхового відшкодування та страхової премії.

**Задача 6.19.** Банк застрахувався за системою першого ризику від неповернення кредиту у сумі 7 500,00 грн., які видані під 40 % річних боржнику та термін 6 міс. Перші 2 міс. боржник справно сплачував кредит і відсотки по ньому. Однак потім його фінансовий стан погіршився і боржник не зміг погасити свій борг. Згідно умов страхування страхове забезпечення складає 95 %.

Внутрішніми правилами страхування передбачено, що ймовірність настання страхового випадку (неповернення кредиту) складає 0,01; коефіцієнт гарантії безпеки (квантіль рівня нормального розподілу) складає 1,5; відношення середньої страхової виплати до середньої страхової суми складає 0,82; прибуток закладений у вартість страхової послуги у розмірі 10 %.

Визначити розмір страхового відшкодування та страхової премії.

**Задача 6.20.** Підприємство виготовляє 12 000 тис. телевізорів у рік і вирішило застрахуватися від можливих негараздів під час дії договору гарантійного обслуговування (повернення неякісного телевізору). За статистичними даними страховика за останні 5 років динаміка виходу з ладу телевізорів до закінчення терміну гарантійного обслуговування

наступна: 1 рік – 3,0 %, 2 рік – 1,7 %, 3 рік – 3,3 %, 4 рік – 3,5 %, 5 рік – 2,1 %, ймовірність не перевищення здійснених страхових виплат над зібраними страховими внесками становить 0,9; частка витрат на ведення страхової справи у складі ціни страхової послуги – 8 %, а прибуток у тарифі-брутто складає 5 %, страхова сума на один телевізор – 8 000,00 грн.

В результаті страхового випадку підприємству-виробнику було повернуто за договорами гарантійного обслуговування 14 телевізорів, які після приведення їх в порядок були знову повернуті власникам. Витрати на приведення одного телевізора в порядок склали 800,00 грн. Розрахувати страховий платіж, а також розмір страхового відшкодування за пошкоджений об'єкт (телевізор), що був застрахований за системою першого ризику.

**Задача 6.21.** Розрахувати брутто-ставку та одноразову брутто-премію, якщо страхувальник у віці 45 років уклав договір страхування:

- на дожиття терміном на 3 роки;
- на випадок смерті протягом наступних 3-х років;
- укладено договір змішаного страхування життя.

Відповідно до договору страхова сума складає 50 000,00 грн., річна ставка доходності – 13 %.

Видатки страхової компанії на обслуговування договору становлять 8,90 грн., а комісійна винагорода агенту – 10 %.

Таблиця смертності (данні умовні)

100 000 осіб

Вік ( $x$ ), років	Число осіб, які доживають до віку $x$ років, ( $l_x$ )	Число осіб, які помирають при переході від $x$ років до віку $x+1$ років ( $d_x$ )
...	...	...
45	86805	400
46	86405	?
47	85982	?
48	85528	?
49	85035	?
50	84502	573
...	...	...

**Задача 6.22.** Розрахувати одноразову нетто-ставку на дожиття та одноразову річну нетто-премію, якщо страхувальник у віці 45 років уклав договір страхування на дожиття терміном на 5 років на суму 10 тис. грн. із річною ставкою 8 %.

Таблиця смертності (данні умовні)

100 000 осіб

Вік ( $x$ ), років	Число осіб, які доживають до віку $x$ років, ( $l_x$ )	Число осіб, які помирають при переході від $x$ років до віку $x+1$ років ( $d_x$ )
...	...	...
45	84379	994
46	83385	?
47	82327	?
48	81208	?
49	80034	?
50	78811	1266
...	...	...

**Задача 6.23.** Розрахувати одноразову брутто-ставку та річну брутто-премію, якщо чоловік у віці 47 років уклав договір довгострокового страхування на дожиття із страховою сумою 5 тис. грн. та нормою доходності 5 %. Питома вага навантаження в структурі брутто-ставки складає 4 %.

Таблиця смертності (данні умовні)

100 000 осіб

Вік ( $x$ ), років	Число осіб, які доживають до віку $x$ років, ( $l_x$ )	Число осіб, які помирають при переході від $x$ років до віку $x+1$ років ( $d_x$ )
...	...	...
47	82237	1119
48	81208	?
49	80034	?
50	78811	?
51	77545	?
52	76239	1345
...	...	...

**Задача 6.24.** Розрахувати одноразову нетто-ставку та річну нетто-премію, якщо особа у віці 35 років уклала договір страхування на випадок смерті терміном на 5 років із страховою сумою 10 тис. грн. та нормою доходності 4 %.

Таблиця смертності (данні умовні)

100 000 осіб

Вік ( $x$ ), років	Число осіб, які доживають до віку $x$ років, ( $l_x$ )	Число осіб, які помирають при переході від $x$ років до віку $x+1$ років ( $d_x$ )
...	...	...
35	91491	524
36	90967	?
37	90406	?
38	89807	?
39	89168	?
40	88488	722
...	...	...

**Задача 6.25.** Розрахувати одноразову брутто-ставку та річну брутто-премію, якщо особа у віці 30 років уклала договір страхування на випадок смерті терміном на 5 років із страховою сумою 15 тис. грн. та нормою доходності 4 %. Витрати на ведення страхової справи 2,50 грн., комісійна винагорода агенту 3 %.

Таблиця смертності (данні умовні)

100 000 осіб

Вік ( $x$ ), років	Число осіб, які доживають до віку $x$ років, ( $l_x$ )	Число осіб, які помирають при переході від $x$ років до віку $x+1$ років ( $d_x$ )
...	...	...
30	92216	352
31	91864	?
32	91492	?
33	91103	?
34	90697	?
35	90275	440
...	...	...

**Задача 6.26.** Розрахувати одноразову нетто-ставку та одноразову нетто-премію, якщо жінка у віці 50 років уклала договір змішаного страхування життя терміном на 5 років із страховою сумою 10 тис. грн. та нормою доходності 8 % річних.

Таблиця смертності (данні умовні)

100 000 осіб

Вік ( $x$ ), років	Число осіб, які доживають до віку $x$ років, ( $l_x$ )	Число осіб, які помирають при переході від $x$ років до віку $x+1$ років ( $d_x$ )
...	...	...
50	90792	459
51	90333	?
52	89833	?
53	89285	?
54	88684	?
55	88028	709
...	...	...

**Задача 6.27.** Розрахувати одноразову брутто-ставку та одноразову брутто-премію, якщо чоловік у віці 50 років уклав договір змішаного страхування життя терміном на 5 років із страховою сумою 8 тис. грн. та нормою доходності 5 % річних. Частка навантаження у складі тарифу-брутто складає 3 %.

Таблиця смертності (данні умовні)

100 000 осіб

Вік ( $x$ ), років	Число осіб, які доживають до віку $x$ років, ( $l_x$ )	Число осіб, які помирають при переході від $x$ років до віку $x+1$ років ( $d_x$ )
...	...	...
50	79519	1121
51	78398	?
52	77205	?
53	75941	?
54	74609	?
55	73212	1462
...	...	...

**Задача 6.28.** Розрахувати одноразову брутто-ставку та одноразову брутто-премію, якщо чоловік у віці 45 років уклав договір змішаного страхування життя терміном на 5 років із страховою сумою 10 тис. грн. та нормою доходності 5 % річних. Витрати на обслуговування договору страхування становлять 1,80 грн., комісійна винагорода агенту – 3 %.

Таблиця смертності (данні умовні)

100 000 осіб

Вік ( $x$ ), років	Число осіб, які доживають до віку $x$ років, ( $l_x$ )	Число осіб, які помирають при переході від $x$ років до віку $x+1$ років ( $d_x$ )
...	...	...
45	84204	840
46	83364	?
47	82483	?
48	81554	?
49	80569	?
50	79519	1121
...	...	...

**Задача 6.29.** Розрахувати страховий платіж, якщо страхувальник у віці 45 років уклав договір страхування:

- на дожиття терміном на 3 роки;
- на випадок смерті протягом наступних 3-х років;
- укладено договір змішаного страхування життя.

Відповідно до договору страхова сума складає 50 000,00 грн., річна ставка доходності – 13 %, знижка – 5 %.

Видатки страхової компанії на обслуговування договору становлять 8,90 грн., а комісійна винагорода агенту – 10 %.

Таблиця смертності (данні умовні)

100 000 осіб

Вік ( $x$ ), років	Число осіб, які доживають до віку $x$ років, ( $l_x$ )	Число осіб, які помирають при переході від $x$ років до віку $x+1$ років ( $d_x$ )
...	...	...
45	86805	400
46	86405	?
47	85982	?
48	85528	?
49	85035	?
50	84502	573
...	...	...

**Задача 6.30.** Розрахувати розмір страхового тарифу та страхового платежу за даними таблиці:

№ з/п	Параметри умови		Значення
1	Кількість страхових випадків	Од.	215
2	Кількість застрахованих об'єктів	Од.	2500
3	Середня страхова сума на один договір страхування	Грн.	60000
4	Середня страхова виплата за одним договором страхування	Грн.	18000
5	Кількість договорів, що прогноуються	Шт.	3000
6	Коефіцієнт гарантії фінансової безпеки страховика		1,5
7	Частка навантаження у складі тарифа-брутто	%	20
8	Страхова сума за даним договором страхування	грн	37000
9	Передбачена знижка до страхового платежу	%	5

## Ситуації

### Ситуація 6.1.

З'ясувати який розмір страхового тарифу буде застосований в даних розрахунках, якщо договір страхування кредитів укладено терміном на 8 місяців із базовим тарифом-брутто 3 % при страховій сумі 350 тис. грн. Враховуючи стійкий фінансовий стан страхувальника, йому була надана знижка в 5 %.



---

---

## Тема 7

---

---

# Фонди та резерви страховика

---

---

### План:

1. Поняття фондів та резервів, їх економічний зміст.
2. Фонди страховика, їх види та порядок формування.
3. Страхові резерви, їх види та порядок формування.
4. Порядок розміщення страхових резервів.

### Після вивчення теми студенту необхідно:

- 1) *знати*: – порядок формування та використання фондів і резервів страховика;  
– порядок розміщення страхових резервів в Україні;
- 2) *вміти*: – визначати доцільність створення тих чи інших фондів та резервів в страховій компанії;  
– оцінювати рівень відповідності розміщення страхових резервів.

### Основні терміни і поняття:

*Власний капітал, залучений капітал, запозичений капітал, фонд, статутний фонд, гарантійний фонд, резерв, страхові резерви, резерв незароблених премій, резерв збитків, резерв коливань збитковості, резерв катастроф, резерв попереджувальних заходів, математичні резерви, технічні резерви.*

### Короткий виклад теми

Страхова компанія є невід’ємним елементом фінансової системи. Основою фінансових ресурсів страховика є капітал, який поділяють на власний (фонди), залучений (страхові резерви) та запозичений.

Фонди страховика представляють собою певні виокремлені фінансові ресурси, що призначені для забезпечення безперервного відтворювального процесу та є однією з особливостей фінансово-господарської діяльності страховика. Окрім відповідних фондів страховик створює певні резерви, що призначені забезпечити виконання зобов'язань страховика за майбутніми виплатами страхових сум і страхового відшкодування, підвищити надійність та платоспроможність страхової компанії (рис. 7.1).

Статутний фонд (статутний капітал) формується у відповідності до чинного законодавства за рахунок внесків засновників та у розмірах, передбачених Законом. Зазначений фонд складає основу власного капіталу страховика на початковому етапі функціонування страхової компанії. В подальшому, власний капітал страховика формується за рахунок поповнення із прибутку від страхової діяльності, доходів від інвестування коштів, додаткового капіталу.

Групу специфічних страхових фондів, призначених для виконання страховиком своїх зобов'язань щодо укладених договорів, складають страховий, запасний та гарантійний фонд.

Страховий фонд створюється за рахунок основної частини нетто-ставки та використовується для здійснення страхових виплат страхувальникам (страхового забезпечення – при особистому страхуванні, страхового відшкодування – при майновому страхуванні), тобто для виконання фінансових зобов'язань страховика за договорами страхування. Основою формування страхового фонду є ймовірність збитку, яка визначається на основі статистичних даних, теорії ймовірності, теорії великих чисел. А використання коштів із страхового фонду залежить від фактичних збитків, понесених страхувальниками за відповідний період.

Запасний фонд формується за рахунок ризикової надбавки (дельта-надбавки, гарантійної надбавки), яка є частиною нетто-ставки, і яка створюється для компенсації можливих відхилень у страховій діяльності від середнього розміру страхових платежів.

Відповідно до Закону України “Про страхування”, фонди страховика поділяються на статутний та гарантійний. Останній, в свою чергу, включає резервний та додатковий капітал, а також нерозподілений прибуток. Джерелом створення гарантійного фонду є власний капітал страховика, який повинен забезпечити підвищення рівня його платоспроможності.

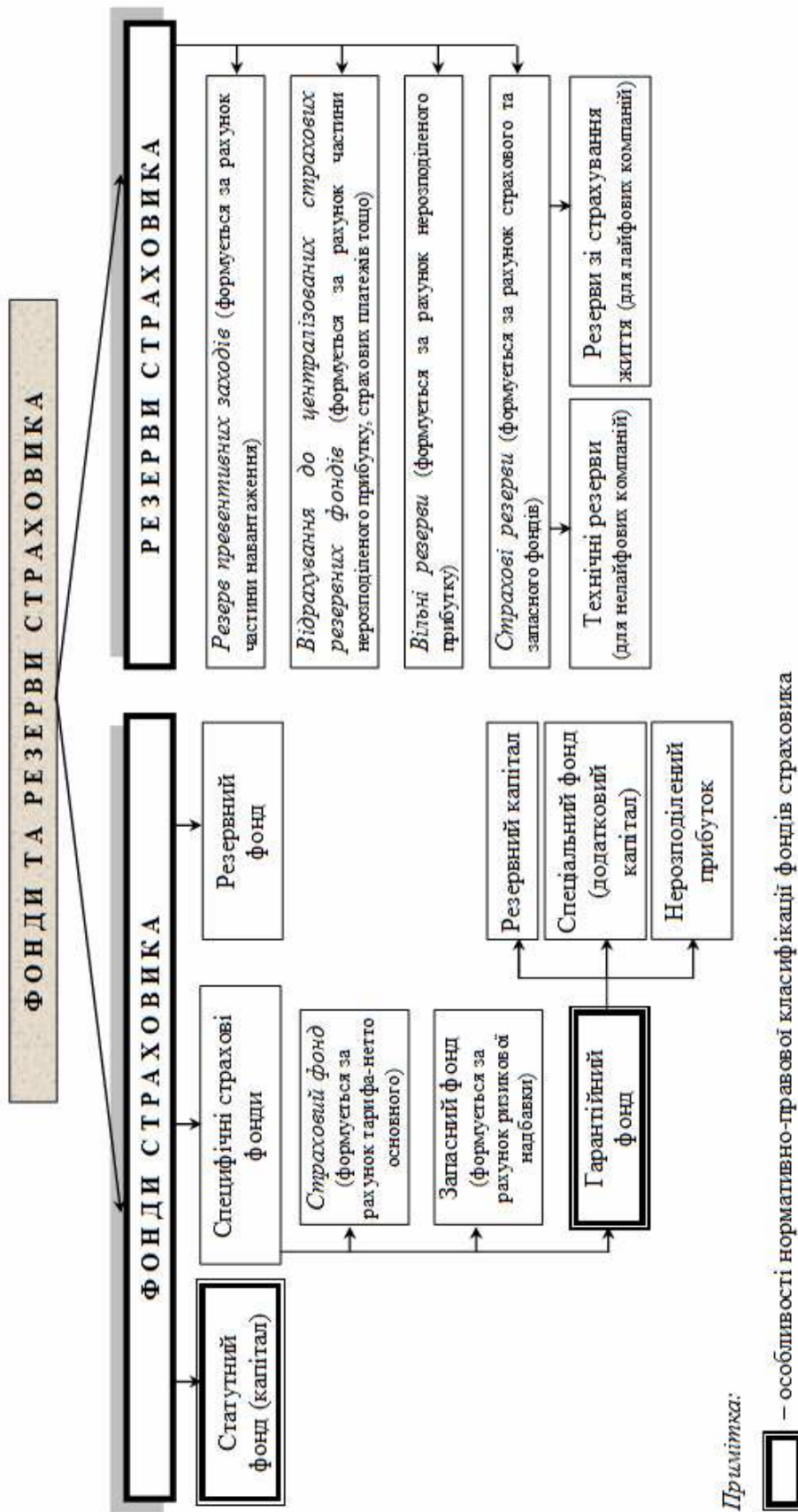


Рис. 7.1. Фонди та резерви страховика

Примітка:

— особливості нормативно-правової класифікації фондів страховика

Резервний капітал створюється у відповідності до засновницьких документів та в рамках діючого законодавства. Джерелом створення резервного капіталу є частина прибутку підприємства. Резервний капітал за певних умов може бути використаний на покриття невикористаних витрат та збитків, а також для погашення облігацій товариства й викупу акцій у випадку відсутності інших коштів. Зазначений резерв використовується також у разі недостатності коштів відповідних фондів на внутрішньогосподарські розрахунки. Така ситуація може скластися в збиткові для страхової компанії роки.

Відповідно до вітчизняного законодавства, додатковий капітал – це сума приросту майна підприємства, яка виникла в результаті переоцінки (індексації), безоплатно одержаних необоротних активів та від емісійного доходу.

Нерозподілений прибуток – частина чистого доходу (прибутку) підприємства, яка не розподіляється як дивіденд між власниками (учасниками), а утримується для її подальшого розвитку (реінвестується)\*.

Додаткові резервні фонди можуть бути створені для підвищення стійкості страхової компанії, зокрема, їх перелік передбачається в статуті страховика.

Щодо резервів, то страховики можуть створювати резерви для фінансування заходів по попередженню настання страхових випадків та інші резерви. Для забезпечення виконання страховиками зобов'язань щодо окремих видів обов'язкового страхування страховики можуть утворювати централізовані страхові резервні фонди та органи, які здійснюють управління цими фондами.

Резерв превентивних заходів забезпечує реалізацію попереджувальної функції страхування, забезпечує фінансування витрат на заходи із запобігання нещасних випадків, витрат чи пошкодження майна. В структурі тарифа-брутто належить до елементів навантаження.

Вільні резерви – частина власних коштів страховика, яка резервується з метою додаткового забезпечення платоспроможності відповідно до прийнятої методики здійснення страхування. Джерелом їх створення є нерозподілений прибуток підприємства. Необхідно зазначити, що платоспроможність передбачає здатність страховика відповідати за своїми зобов'язаннями.

---

\* Страховий словник [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ia.in.ua/useful-information/insurance-dictionary/55-n/227-retained-income.html>

Відрахування до централізованих страхових фондів мають на меті забезпечити виконання страховиками своїх зобов'язань щодо окремих видів страхування, як правило, визначених законодавчо. Джерелом їх є:

- відрахування від надходжень страхових платежів;
- внески власних коштів страховика (частина прибутку);
- доходи від розміщення тимчасово вільних коштів централізованих страхових резервних фондів.

У світовій практиці страховий бізнес поділяється на ризикове (загальне) страхування та страхування життя. Відповідно, страхові резерви поділяються на резерви за ризиковими видами страхування (технічні) та резерви зі страхування життя (рис. 7.2).

Технічні резерви передбачають створення резервів премій та резервів збитків в обов'язковому порядку, а також додаткових (специфічних) резервів за бажанням страховика, кожен з яких має своє призначення та порядок обрахунку (табл. 7.1).

Приймаючи рішення про створення додаткових технічних резервів, страховики повинні письмово повідомити Уповноважений орган про запровадження формування та ведення обліку таких технічних резервів за видами страхування, іншими ніж страхування життя, не пізніше як за 45 днів до початку календарного року.

Окрім того, ст. 31 Закону України “Про страхування” передбачено, що страховики, які мають право укладати договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, формують та ведуть облік страхового резерву збитків, які виникли, але не заявлені, та страхового резерву коливань збитковості в обов'язковому порядку (у той час, як резерв коливань збитковості для інших страховиків не є обов'язковим).

Резерви із страхування життя формуються окремо для забезпечення виконання зобов'язань за страховими виплатами із страхування життя та медичного страхування за рахунок надходження страхових платежів і доходів від інвестування коштів сформованих резервів за цими видами страхування. Кошти резервів із страхування життя не є власністю страховика, повинні бути відокремлені від його іншого майна і не можуть використовуватись страховиком для погашення будь-яких інших зобов'язань, не можуть бути включені до ліквідаційної маси у разі банкрутства страховика чи його ліквідації.

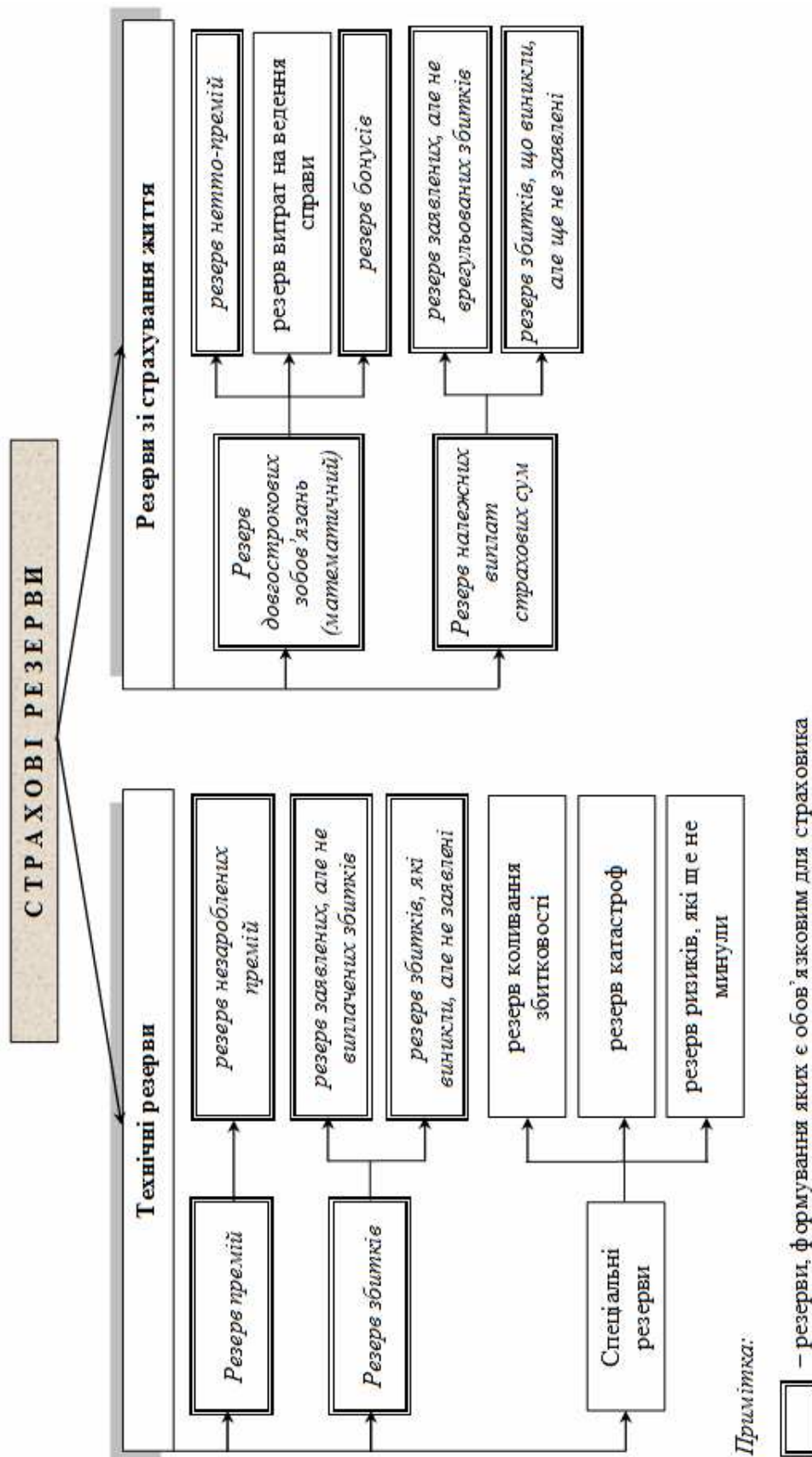


Рис. 7.2. Види страхових резервів

Табл. 7.1. Характеристика технічних резервів та порядок їх обрахунку

Вид резерву 1	Призначення* 2	Порядок обрахунку величини резерву 3
Резерв незароблених премій (обов'язковий)	Покриття розподіленого ризику за укладеними договорами страхування	<p>Метод "1/365", метод розрахунку по дням, про gate temporis застосовується за кожним договором страхування окремо, коли терміни сплати страхової премії розподілені у часі довільно; визначається як добуток страхової премії і частки від ділення строку дії договору страхування (у днях), який ще не закінчився, до всього терміну дії договору страхування</p> <p>Метод "1/4", "1/8", "1/12", "1/24", пашвальний метод – страхова премія розбивається на півріччя, квартали, місяці, декади, щоб відділити зароблену страхову премію від незаробленої в звітний період; використовується коли термін дії договорів страхування починається до початку звітного періоду; порядок розрахунку наступний: базава страхова премія групється за місяцем початку виникнення відповідальності страховика, далі розподіляється на термін дії поліса (премію ділять на рівні частини)</p> <p>Метод "40%" використовують, коли укладаються договори з невизначеними термінами початку та закінчення дії договорів; розмір РНП визначається за кожним окремим договором страхування в розмірі 40% від базової страхової премії на звітну дату</p> <p>Метод "плаваючих кварталів" є спрощеним методом розрахунку РНП, який використовується всіма українськими страховиками і виконується на основі брутто-ставки, при цьому вважається, що втрати на ведення страхової справи складають 20-28%, а всі договори страхування укладені в середині року, а відтак, розмір РНП на звітну дату встановлюється в залежності від суми страхових премій, що надійшли, за відповідним видом страхування в кожному із трьох кварталів періоду, що передує цій звітній даті. Порядок розрахунку РНП наступний: сума страхових премій, що надійшли в I кварталі помножується на 1/4, у II кварталі – на 1/2, у III кварталі – на 3/4, всі отримані значення додаються</p>

\* Галакхов О.О. Фінанси страхових організацій [Навч. посіб.] / О.О. Галакхов. – К.: КНЕУ, 2007. – 328 с. – С. 69.

1	2	3
Резерв заявлених, але не виплачених збитків (обов'язковий)	Резервування грошових коштів для виплат за заявами страховальників	Розмір резерву заявлених, але не виплачених збитків (РЗНВ) визначається за кожною нерегульованою претензією і відповідає сумі заявлених збитків за звітний період (ЗЗ <sub>з</sub> ), які зареєстровані в Журналі обліку збитків, збільшеної на суму нерегульованих збитків за попередні періоди (ЗЗ <sub>п</sub> ) та зменшеної на вже виплачені протягом звітного періоду збитки (ЗВ <sub>з</sub> ) плюс витрати на врегулювання збитку (ВВЗ). Як правило, останні приймаються в розмірі 3 % від суми нерегульованих претензій за звітний період (детальніше методи формування РЗНВ описані у Додатку до Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя № 3104 від 17.12.2004
Резерв збитків, які виникли, але ще не заявлені (обов'язковий)	Резервування грошових коштів для покриття збитків, які ще не відомі на звітну дату	Практично, при розрахунках розміру резерву збитків, які виникли, але ще не заявлені (РЗНЗ) приймають 10 % від страхової премії, що надійшла за звітний період, якщо вважати звітним періодом фінансовий рік
Резерв коливань збитковості	Покриття ризику перевищення рівня збитковості у несприятливі періоди	Нормативна база для формування резервів коливань на сьогодні в Україні відсутня. Страховики самостійно визначають порядок та умови формування зазначених резервів та узгоджують їх з уповноваженим органом нагляду за страховою діяльністю
Резерв катастроф	Покриття збитків від катастрофічного ризику	
Резерв ризиків, які ще не минули (резерв незакінчених ризиків)	Додатковий резерв до резерву незароблених премій з метою компенсації похибок при розрахунках ставок страхових премій	



Страховики повинні створювати наступні резерви із страхування життя:

- резерв довгострокових зобов'язань (математичні резерви);
- резерв належних виплат страхових сум.

Величина резервів довгострокових зобов'язань обчислюється актуарно окремо за кожним договором страхування.

Резерви довгострокових зобов'язань та належних виплат страхових сум формуються шляхом відрахування частини страхової премії, що призначена для страхових виплат та частини інвестиційного доходу від розміщення тимчасово вільних коштів страховика. Загальний розмір страхових резервів зі страхування життя визначається як сума резервів кожного окремого договору страхування життя. Розрахунки виконуються на базі таблиць смертності та норм доходності по інвестуванню тимчасово вільних коштів.

В страховій практиці особливої уваги потребує процес розміщення (чи інвестування) страхових резервів і власних коштів страховика. Згідно ст.31 Закону України “Про страхування” кошти страховика повинні розміщуватись за певними принципами (табл. 7.2).

**Таблиця 7.2.** *Зміст принципів розміщення коштів страховика*

№ з/п	Назва принципу	Зміст принципу
1	Безпечність	Передбачається максимально можлива надійність розміщення активів, мінімізація інвестиційного ризику страховика за рахунок вкладень в державні цінні папери, та в облигації, акції великих компаній з позитивною їх оцінкою та високим рейтингом
2	Прибутковість	Активи повинні розміщуватись з урахуванням фінансової ситуації на ринку капіталів, приносити постійний та достатньо високий дохід; інвестиційний прибуток в страховій діяльності відіграє особливу роль – при наявності збитку за страховими операціями забезпечує виконання зобов'язань страховика за договорами, хоча і не є домінуючим принципом при розробці портфельної стратегії страхової компанії
3	Ліквідність	Структура розміщення активів повинна бути такою, щоб у будь-який час швидко та без втрат можна було їх обернути у грошові кошти. Безперечно, що абсолютною ліквідністю володіють тільки готівкові кошти, проте вони не приносять дохід без відповідних вкладень. Страховик повинен сформувати достатньо стійкий портфель з вирівняними ризиками та з жорсткими вимогами щодо його ліквідності
4	Диверсифікованість	Забезпечується розподіл інвестиційного ризику на різні види вкладень, не припускається превалювання того чи іншого виду вкладень. Тим самим створюється високий рівень стійкості інвестиційного портфелю

Згідно Закону “Про страхування” кошти страховика повинні бути представлені активами наступних категорій: грошові кошти на поточному рахунку; банківські вклади (депозити); валютні вкладення згідно з валютою страхування; нерухоме майно; акції, облигації; цінні папери, що емітуються державою; права вимоги до перестраховиків; інвестиції в економіку України за напрямками, що визначає Кабінет Міністрів України; банківські метали; кредити страхувальникам-громадянам, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми; готівка в касі в межах встановлених лімітів.

В Україні нормативно встановлена певна структура розміщення активів (табл. 7.3).

**Таблиця 7.3.** Структура активів для розміщення страхових резервів згідно вимог чинного законодавства

№ з/п	Актив для розміщення резервів	Ризикова сфера	Сфера довгострокового страхування
1	На банківський депозит	до 70 % від загальних резервів і в одному банку не більше 20 %	до 50 % від загальних резервів і в одному банку – не більше 20 %
2	В нерухомість	до 20 % загальних резервів не більше 10 % в один об'єкт	до 20 % загальних резервів не більше 10 % в один об'єкт
3	Права та вимоги до перестраховиків	не більше 50 %;	–
4	Грошові кошти на поточному рахунку	до 10 % резерву незароблених премій, розрахованому спрощеним методом, до 100 % резерву збитків	до 5 % загальних резервів
5	В цінні папери	до 40 % загальних резервів, знято обмеження по розміщенню в одного емітента	до 40 % загальних резервів
6	Кредити страхувальникам	–	в межах викупної суми

Інвестування страхових резервів вимагає детальної розробки нормативних коефіцієнтів за напрямками розміщення. Закордонний досвід рекомендує за умови наявності таких нормативних коефіцієнтів для оцінки відповідності інвестиційної діяльності розраховувати спеціальний норматив відповідності (N) за наступною формулою:

$$N = \frac{1}{SV} \times \sum_{i=1}^n V_{fi} N_i, \text{ де}$$

$N$  – норматив відповідності інвестиційної діяльності страховика,

$SV$  – сума страхових вкладень,

$V_{fi}$  - фактична сума вкладень по  $i$ -тому напрямку,

$N_i$  – нормативний коефіцієнт по  $i$ -тому напрямку розміщення вкладень,

$i$  – напрямок вкладення фінансових ресурсів страховика,

$n$  – кількість напрямків вкладення.

Окрім того, норматив відповідності розраховується окремо по страхуванню життя та іншим видам страхування. При цьому встановлюється верхня та нижня межі зазначеного нормативу.

Страховики мають постійно аналізувати інвестиційну діяльність в частині розміщення страхових резервів і вживати необхідних заходів щодо покращання становища за фінансовими вкладеннями.

## **Завдання для самостійної роботи**

**Завдання 1.** Виконати реферат на тему:

1. Інвестиційна політика та інвестиційна стратегія страховика
2. Чинники забезпечення фінансово надійності страховика  
Платоспроможність страховика

---

---

## Тема 8

---

---

# Фінансово-господарська діяльність страховика

---

---

### **План:**

1. Доходи та витрати страховика.
2. Фінансові результати діяльності страхової компанії.
3. Платоспроможність страхової компанії.
4. Ефективність діяльності страховика.
5. Рейтингова оцінка страховика.

### **Після вивчення теми студенту необхідно:**

- 1) *знати*: – склад активів та фінансових ресурсів страховика;  
– склад доходів та види витрат страховика;  
– порядок визначення прибутку страховика, його розподіл;
- 2) *вміти*: – розраховувати рівень платоспроможності страховика;  
– визначати ефективність діяльності страховика;  
– обирати “свою” страхову компанію.

### **Основні терміни і поняття:**

*Доходи, витрати, фінансовий результат, фінансовий результат, прибуток, збиток, платоспроможність, ліквідність, рентабельність, ефективність.*

### **Короткий виклад теми**

Будь-яке підприємство у своїй діяльності здійснює витрати та отримує доходи. Взагалі під витратам розуміють гроші, кошти, використані на що-небудь. А доходи означають гроші, матеріальні цінності, одержувані внаслідок якої-небудь діяльності. У страхуванні

страховик спочатку акумулює кошти за рахунок отримання страхових премій, формує необхідний страховий фонд, запасний фонд, а потім їх використовує, тобто витрачає на компенсацію збитків у разі настання страхового випадку у страхувальників в межах взятих на себе зобов'язань.

Витрати страхової компанії відображають використання нею коштів для забезпечення своєї діяльності і визначають два взаємопов'язані процеси: виконання зобов'язань перед страхувальниками та фінансування діяльності страхової компанії. Витрати страховика поділяються за економічним змістом на чотири великі групи (табл. 8.1).

**Таблиця 8.1.** *Характеристика витрат страхової компанії*

№ з/п	Витрати	Характеристика
1	Виплата страхових сум та страхових відшкодувань за договорами страхування та перестраховання	Складають найбільшу частину витрат страховика та залежать від багатьох факторів, серед яких виділяються ймовірність настання страхового випадку, розмір страхового збитку, обсяг страхової відповідальності
2	Витрати на ведення страхової справи	Витрати, пов'язані із укладанням та обслуговуванням договорів страхування, тобто із фінансово-господарською діяльністю страховика. На величину цих витрат впливає багато факторів, до того ж вони постійно змінюються. Тому неможливо розробити норм зазначених видатків, а можна розробити загальні рекомендації по їх обмеженню та оптимізації. Проте, саме ці витрати дозволяють варіювати у встановленні розміру страхового тарифу
3	Витрати на фінансування превентивних заходів	Встановлюються страховою компанією в залежності від взятих на себе зобов'язань, розмір їх встановлює фінансова служба страховика
4	Витрати при здійсненні інвестиційної діяльності	Досить незначні і пов'язані із обслуговуванням розміщення страхових резервів та тимчасово вільних коштів страховика

У свою чергу витрати на ведення страхової справи мають свій внутрішній поділ (табл. 8.2).

**Таблиця 8.2.** *Характеристика витрат на ведення страхової справи*

№ з/п	Вид витрат на ведення страхової справи	Характеристика витрат на ведення страхової справи
1	2	3
1.	Організаційні	Витрати, що пов'язані із організацією, створенням страхової компанії, відносяться до фінансових ресурсів страховика, є інвестиціями
2.	Аквізачійні	Виробничі витрати страховика, пов'язані із залученням нових страхувальників, укладанням нових страхових договорів

1	2	3
3.	Інкасаційні	Витрати пов'язані із обслуговуванням товарно-грошового обігу страхової компанії. Витрати на виготовлення бланків, квитанцій, облікових регістрів тощо
4.	Ліквідаційні	Витрати, пов'язані із ліквідацією збитку, спричиненого страховим випадком. До них відносяться витрати на оплату праці ліквідаторам, судові витрати, поштово-телеграфні витрати тощо
5.	Управлінські	витрати поділяються на загальні витрати управління та витрати по управлінню майном. Ці витрати пропорційні зібраним страховим внескам. При оцінці рентабельності діяльності страхової компанії головне значення мають управлінські витрати

Дохід страховика відображає всю суму надходжень та поділяється в залежності від видів діяльності на три великих групи (табл. 8.3)

**Таблиця 8.3. Характеристика доходів страхової компанії**

№ з/п	Доходи	Характеристика
1	Доходи від страхової діяльності	Відносяться до доходів від основної операційної діяльності, включають всі надходження, пов'язані з проведенням страхування та перестрахування. У складі цих доходів – страхові премії за договорами страхування та перестрахування, комісійні винагороди, частки від страхових сум та страхових відшкодувань, сплачені перестраховиками, повернені суми із централізованих страхових фондів, повернені суми технічних резервів, інших, ніж резерв незароблених премій
2	Доходи від інвестиційної діяльності	Відносяться до додаткових доходів від фінансової діяльності і включають в себе доходи від розміщення страхових резервів та тимчасово вільних коштів за визначеними напрямками їх вкладання. Зазначені доходи використовуються не тільки на страхові виплати, а й на розвиток страхової справи
3	Інші доходи	Відносяться до звичайної діяльності страховика і включають в себе: доходи від здачі майна в оренду, доходи від перерахунку страхових виплат, доходи безповоротної фінансової допомоги, результат індексації основних засобів, доходи від реалізації прав регресії, від надання консультацій, штрафи, пеня тощо

Різниця між доходами та витратами створює фінансовий результат діяльності страхової компанії, що є це кінцевим підсумком діяльності за певний період з приводу формування доходу і відповідних фондів фінансових ресурсів та їх використання. Фінансовий результат включає два елементи: прибуток (збиток) та приріст (відплив) резерву внесків.

Аналогічно доходам страховика його прибуток складається із:

- прибутку від страхових операцій;
- прибутку від нестрахових операцій – інвестиційної діяльності та іншої звичайної діяльності;

– прибутку від надзвичайної діяльності.

Фінансова стійкість відображає співвідношення між отриманими доходами та понесеними витратами страховика. Умовами забезпечення фінансової стійкості страховика є:

- 1) наявність сплаченого статутного фонду;
- 2) створення достатніх за обсягом страхових резервів;
- 3) наявність гарантійного фонду;
- 4) перевищення фактичного запасу платоспроможності над нормативним.

Платоспроможність означає можливість, здатність страховика відповідати за своїми зобов'язаннями. Згідно чинного законодавства, страховики повинні відповідно до обсягів страхової діяльності підтримувати належний рівень фактичного запасу платоспроможності (нетто-активів).

Фактичний запасу платоспроможності страховика визначається вирахуванням із вартості майна (загальної суми активів) страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі й страхових:

Для забезпечення відповідного рівня платоспроможності за вимогами законодавства фактичний запас платоспроможності повинен перевищувати нормативний його запас на будь-яку дату.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює ризикові види страхування (інші, ніж страхування життя), повинен дорівнювати більшій із розрахованих величин:

I – розраховується шляхом множення суми страхових премій за попередні 12 місяців на 0,18 (останній місяць буде складатися із кількох днів на дату розрахунку), при цьому сума страхових премій зменшується на 50 % страхових премій, належних перестраховикам;

II – розраховується шляхом множення суми страхових виплат за попередні 12 місяців на 0,26 (останній місяць буде складатися із кількох днів на дату розрахунку), при цьому сума страхових виплат зменшується на 50 % виплат, що компенсуються перестраховиками згідно з укладеними договорами перестраховування.

Нормативний запас платоспроможності страховика, що здійснює страхування життя, на будь-яку дату дорівнює величині, яка визначається шляхом множення величини резерву довгострокових зобов'язань на 0,05.

У визначенні надійності страхової компанії та можливості її ефективного функціонування розраховують показник ліквідності, який характеризує можливість страховика здійснювати поточні виплати з поточних надходжень, тобто здатність платити негайно за своїми терміновими зобов'язаннями. Розрізняють наступні види ліквідності (табл. 8.4).

**Таблиця 8.4. Показники ліквідності страхової компанії**

№ з/п	Вид ліквідності	Характеристика	Порядок розрахунку	Нормативне значення
1	Абсолютна	Показує, яка частина поточної заборгованості може бути погашена за необхідністю негайно	(Грошові засоби + Поточні фінансові інвестиції) / Поточні зобов'язання	більше 0,2
2	Поточна	Відображає можливість погасити поточні зобов'язання страховика за умови своєчасного проведення розрахунків із дебіторами	(Грошові засоби + Поточні фінансові інвестиції + Дебіторська заборгованість) / Поточні зобов'язання	більше 0,5
3	Загальна	Характеризує, наскільки обсяг поточних (короткострокових) зобов'язань можна погасити за рахунок оборотних активів	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	більше 1,0

Ефективність діяльності будь-якого підприємства насамперед означає досягнення поставлених економічних задач, отримання позитивних результатів діяльності, а стосовно фінансової діяльності – отримання позитивного фінансового результату внаслідок організації та використання фінансових відносин.

Ефективність діяльності страхової компанії визначається багатьма показниками, проте насамперед, фінансовою стійкістю та рентабельністю здійснення господарських операцій, в першу чергу страхових, оскільки основна задача страхової компанії – забезпечення здійснення страхових виплат при настанні страхових випадків у учасників формування страхового фонду.

Особливість страхового процесу полягає в тому, що грошові ресурси страхувальників сплачуються наперед при формуванні страхових резервів та тимчасово затримуються у страховика, який їх розміщує та використовує з метою забезпечення страхових виплат та отримання певного доходу. Тому необхідна певна гарантія щодо

здатності страховика відповідати за своїми зобов'язаннями в межах прийнятих на страхування ризиків та обсягів відповідальності за ними. Такою основною гарантією є фінансова стійкість страховика, яка пов'язана з його тарифною, фінансовою, інвестиційною та перестраховальною політикою.

Фінансова стійкість страхової компанії розглядається з таких основних позицій:

- 1) вірогідність недостатності коштів у будь-якому періоді;
- 2) фінансова стійкість страхового фонду;
- 3) рентабельність всієї діяльності страхової компанії.

Вірогідність недостатності коштів страховика залежить від розміру страхового портфеля. Для визначення зазначеного показника використовують коефіцієнт Ф. Коньшина, який називається "коефіцієнтом варіації" і розраховується за формулою:

$$k_v = \sqrt{(1 - \bar{T}) / (n \times \bar{T})}, \text{ де}$$

$\bar{T}$  – середня тарифна ставка портфеля;

$n$  – кількість застрахованих об'єктів.

Чим менше  $k_v$ , тим вища фінансова стійкість страхових операцій

Для оцінки фінансової стійкості страхового фонду використовують наступний показник:

$$k_{sf} = \frac{\Sigma D + \Sigma RF}{\Sigma V}, \text{ де}$$

$k_{sf}$  – коефіцієнт фінансової стійкості страхового фонду;

$\Sigma D$  – сума доходів за звітний період;

$\Sigma RF$  – сума резервних фондів (допоміжних фондів);

$\Sigma V$  – сума витрат за звітний період (сума всіх страхових відшкодувань, витрат на ведення страхової справи; сума витрат на фінансування превентивних заходів).

Рентабельність є одним із основних показників ефективності роботи підприємства. Як відносний показник, рентабельність, характеризує рівень ефективності господарювання. При цьому, рентабельність розраховується як відношення прибутку до витрат (активів, ресурсів, капіталу, доходів), вимірюється у відсотках і показує: скільки копійок прибутку одержує підприємство при понесених витратах в його господарську діяльність в розмірі на одну гривню. Проте рентабельність страхової діяльності визначається іншим чином:



$$R = \frac{\Sigma P_v}{\Sigma D} \times 100\% , \text{ де}$$

$R$  – рентабельність;

$\Sigma P_v$  – прибуток балансовий (загальний обсяг страхових платежів за вирахуванням витрат на страхові виплати, відрахувань у запасні та резервні фонди, витрат на превентивні заходи, витрат на ведення страхової справи);

$\Sigma D$  – сума доходів за звітний період/

Зазначені показники є основними при оцінці ефективності господарювання страхової компанії, хоча для проведення детального комплексного аналізу необхідна значна кількість інформації, певна методика та набір відповідних інструментів.

Проте на практиці для оцінки ефективності діяльності страховика використовують ще такі допоміжні показники:

– ділова активність (відношення отриманих страхових премій на певну дату поточного року до валюти балансу на цю ж дату за попередній рік);

– співвідношення власного та залученого капіталу (відношення власного капіталу страховика до залученого);

– забезпечення страховика власними засобами (відношення власного капіталу до суми активів страховика);

– покриття інвестиційними активами страхових резервів (відношення обсягу інвестиційних активів та грошових коштів до резерву незароблених премій) тощо.

Надійність страхової компанії завжди викликає особливий інтерес клієнтів, проте, для більшості з них залишається таємницею. З цього приводу, експертом, який допомагає потенційному клієнту дізнатись про надійність страхової компанії, порівняти їх декілька між собою може стати незалежна рейтингова агенція. До того ж таке агентство дозволяє страховій компанії отримати, так зване, неофіційне свідоцтво своєї відкритості та готовності працювати за цивілізованими стандартами.

При здійсненні аналізу та формуванні рейтингової оцінки страховиків необхідно враховувати, те, що більшість класичних методик аналізу неможливо ефективно застосовувати. Це пояснюється багатьма причинами. Умовно проблеми рейтингової оцінки можна об'єднати в наступні групи:

1. *Проблеми організації страхування життя*: класичний аналіз збалансованості страхового портфелю застосувати неможливо в силу того, що має місце значна збитковість цього виду страхування, високі проценти за банківськими векселями, з іншого боку – головний ризик пов'язаний лише із зовнішніми факторами – змінами податкового законодавства або прийняттям державою репресивних заходів;

2. *Інвестиції*: проблема полягає в тому, що структура інвестицій відображається у звітності тільки у миттєвому зрізі – на певну дату, до якої страховики можуть спеціально модифікувати свій інвестиційний портфель, а як реально працюють грошові ресурси можна дізнатися лише із внутрішніх документів компанії;

3. *Проблеми звітності перестраховування*: спираючись на дані офіційної звітності (включаючи й звітність до органів держнагляду) визначити якість перестраховального захисту портфелю неможливо;

4. *Аналіз діяльності кептивних страхових компаній*: з одного боку визнано, що наявність крупних договорів негативно впливає на фінансову стійкість страхової компанії (чим менше вплив окремого страхувальника, тим вище фінансова стійкість страховика), проте на українському страховому ринку такий підхід не є однозначним; в умовах недостатньої активності страхувальників необхідно аналізувати структуру крупних корпоративних договорів та ризиків, що покриваються, визначати ефективність кумулятивного ефекту за різними застрахованими об'єктами.

Процес отримання рейтингової оцінки досить складний та трудомісткий, вимагає обробки значної кількості інформації, постійної зміни методик аналізу (з метою неможливості пристосування страховиків для штучного підвищення свого рейтингу), високого рівня професіоналізму працівників, їх сумлінності. Термін дії рейтингу – один рік. Проте, рейтингове агентство здійснює постійний моніторинг діяльності та звітності прорейтингових страховиків.

В Україні аналізом стану показників діяльності страхових компаній та брокерів займається Ліга страхових організацій України. Інформація, яка підлягає моніторингу та аналізу, надається страховиками добровільно. аналіз здійснюється за такими напрямками: показники обсягів діяльності; активи; ділова активність; власний капітал; страхові премії; отримано платежів по страхуванню; отримано платежів по перестраховуванню; страхові виплати; страхові резерви; частки страхових

платежів, належні перестраховикам; регіональна мережа; балансовий прибуток страховика. Проте, в сучасних умовах недосконалого розвитку страхового ринку України, відсутності виважених методик рейтингової оцінки страховиків тощо використовувати результати такої оцінки необхідно дещо обмежено та виважено. Адже вони суттєво можуть вплинути на попит та пропозицію на ринку страхових послуг, на його насиченість, на місце у ньому тієї чи іншої страхової компанії.

## ***Завдання для самостійної роботи***

**Завдання 1.** Виконати реферат на тему:

1. Інвестиційний портфель страховика та його характеристика
2. Чинники фінансової надійності та платоспроможності страховика

**Завдання 2.** Скласти кросворд термінів надійності страхової компанії

**Завдання 3.** Підготувати доповідь щодо вимог ЄС в галузі страхування

**Завдання 4.** Дослідити державне регулювання діяльності страхової компанії

## Третья практика 7-8

---

---

# Фінансово-господарська діяльність страховика. Підсумковий модульний контроль № 2

---

---

### **Питання для контрольного опитування:**

1. Складові доходи страховика за напрямками його діяльності.
2. Витрати страхової компанії за напрямами діяльності
3. Прибуток страхової компанії, порядок його формування.
4. Резерви страховика. Методичні підходи до їх визначення.
5. Особливості формування РНП страховиків ризикової і довгострокової сфери.
6. Сучасне оподаткування страхової діяльності.
7. Фінансова надійність страховика, фактори впливу.
8. Забезпечення фінансової стійкості страховика.
9. Умови платоспроможності страховика
10. Напрямки розміщення страхових резервів
11. Рейтингова оцінка страховика
12. Фонди, що формує страховик ризикової та довгострокової сфери.

### **Завдання**

**Завдання 7-8.1.** На підставі нижче наведених даних згрупувати доходи страхової компанії за видами діяльності: доходи від володіння банківськими металами – 2000 грн., комісійні винагороди, що сплачені перестраховками – 5000 грн., відсотки, що нараховані на залишки коштів на розрахунковому рахунку – 500 грн., зароблені страхові премії – 100000 грн., суми, що повернуті із централізованих страхових (резервних) фондів 1000 грн., дивіденди від володіння акціями – 3000 грн., доходи від операцій з фінансовою орендою – 2000 грн., доходи від операцій з оперативною орендою – 4000 грн.

## Задачі

**Задача 7-8.1.** Розрахувати резерв незароблених премій (РНП) та обсяг заробленої страхової премії (SP<sub>зар</sub>) станом на 31-е грудня, якщо договір укладено 1-го серпня поточного року до 15 травня наступного року. Страхова сума за даним договором складає 1500 тис.грн., узгоджений тариф-брутто – 1,5 %, винагорода страховому агенту визначена в розмірі 6 %, а відрахування до превентивних заходів становлять 3 %.

Вказати умови застосування даного методу для розрахунку РНП.

**Задача 7-8.2.** Визначити величину резерву незароблених премій (РНП) та суму заробленої страхової премії (SP<sub>зар</sub>) станом на 31-е березня, 30-е червня, 30-е вересня, 31-е грудня методом 1/4, якщо відомі наступні дані:

№ з/п	Показник	1 квартал	2 квартал	3 квартал	4 квартал
1.	Кількість укладених договорів, од.	720	700	810	690
2.	Середня страхова сума, грн.	150000,00	110000,00	90600,00	115200,00
3.	Середній страховий тариф, грн. на 100 грн. страхової суми	0,13	0,15	0,43	0,22
4.	Комісійна винагорода агенту, %	6,0	5,5	5,0	3,0
5.	Відрахування на превентивні заходи, %	3,0	3,0	4,0	2,0

Вказати умови застосування даного методу для розрахунку РНП

**Задача 7-8.3.** За даними, наведеними в таблиці, розрахувати резерв незароблених премій(РНП) та обсяг зароблених премій (SP<sub>зар</sub>) станом на 31 грудня, застосовуючи метод 1/24:

№ з/п	Показник	Період		
		У січні	У червні	У грудні
1.	Кількість укладених договорів, од.	340	410	270
2.	Середня страхова сума, грн.	10000,00	8000,00	12000,00
3.	Середній страховий тариф, %	3,0	5,0	5,5
4.	Комісійна винагорода агенту, %	2,0	1,5	3,0

Вказати умови застосування даного методу для розрахунку РНП

**Задача 7-8.4.** Розрахувати резерв незароблених премій(РНП) та обсяг зароблених премій (SP<sub>зар</sub>) станом на 31 грудня, застосовуючи метод 1/8 за даними, наведеними в таблиці:

№ з/п	Показник	1 квартал	2 квартал	3 квартал	4 квартал
1.	Кількість укладених договорів, од.	1420	1200	1370	980
2.	Середня страхова сума, грн	1500000,00	1210000,00	990600,00	1152000,00
3.	Середній страховий тариф, грн. на 100 грн. страхової суми	0,12	0,17	0,23	0,28
4.	Комісійна винагорода агенту, %	3,0	3,5	2,8	3,0
5.	Відрахування на превентивні заходи, %	3,0	3,0	3,0	3,0

Вказати умови застосування даного методу для розрахунку РНП

**Задача 7-8.5.** Розрахувати розмір заявлених, але не врегульованих збитків на звітну дату, якщо сума заявлених претензій за звітний період – 680 тис.грн., розмір страхових відшкодувань – 760 тис.грн., неврегульовані претензії за попередній період склали 210 тис.грн.

**Задача 7-8.6.** У страхової компанії А страховий портфель складається з 260 договорів ( $n = 260$ ); у страхової компанії В – 195 договорів ( $n = 195$ ).

У страхової компанії А середня тарифна ставка складає 0,455 грн. зі 100 грн. страхової суми; у страхової компанії В - 0,52 грн. зі 100 грн. страхової суми.

Визначити, у якої компанії показники фінансової діяльності кращі.

**Задача 7-8.7.** Страхова компанія А має страхових платежів (доходів) 130 млн. грн.. Сума коштів у резервних фондах на кінець звітного періоду – 32,5 млн. грн.; сума страхових відшкодувань – 52 млн. грн.; витрати на ведення справи – 13 млн. грн.

Страхова компанія В має суму доходів 91 млн. грн. Залишок засобів у резервному фонді – 26 млн. грн. Страхові відшкодування – 39 млн. грн.; витрати на ведення справи – 13 млн. грн.

Визначити, у якої компанії показники фінансової діяльності кращі.

**Задача 7-8.8.** Загальний об'єм страхових платежів страхової компанії А – 130 млн. грн.; погашення обов'язків перед страхувальниками (страхові відшкодування) – 39 млн. грн., відрахування у страхові і запасні резерви – 13 млн. грн.; відрахування на попереджувальні дії (тобто попередження пожеж, консультації щодо вибору вогнетривких конструкцій і т. ін.) – 6,5 млн. грн., затрати на ведення справи – 7,8 млн. грн.

Загальний об'єм страхових платежів страхової компанії В – 91 млн. грн.; погашення обов'язків перед страхувальниками (страхові відшкодування) – 26 млн. грн., відрахування у запасні і резервні фонди – 13 млн. грн.; відрахування ПМ – 6,5 млн. грн.; затрати на ведення справи – 10,4 млн. грн.

Визначити, у якої компанії показники фінансової діяльності кращі.

**Задача 7-8.9.** У страхової компанії “Скіф” страховий портфель складається з 286 договорів, а середня тарифна ставка складає 0,468 грн. зі 100 грн. страхової суми. У страхової компанії “Оранта” – 195 договорів, а середня тарифна ставка складає 0,533 грн. зі 100 грн. страхової суми. Визначити, у якої компанії показники фінансової діяльності кращі.

**Задача 7-8.10.** Страхова компанія “Енергополіс” має страхових платежів (доходів) на суму 280 000,00 грн. Сума коштів у резервних фондах на кінець звітного періоду складає 210 900,00 грн., а сума страхових відшкодувань – 193 400,00 грн.; витрати на ведення справи – 200,00 млн. грн.

Страхова компанія “Гарант Авто” має суму доходів 364 000,00 грн. Залишок засобів у резервному фонді – 274 170,00 грн. Страхові відшкодування – 251 420,00 грн.; витрати на ведення справи – 600 грн.

Визначити, у якої компанії показники фінансової діяльності кращі.

**Задача 7-8.11.** Визначити обсяг резерву незароблених премій страховика (методом  $\frac{1}{4}$ ) на 01.01.10 та 01.04.10, а також резерв зароблених премій станом на 01.04.10 виходячи з наступних даних:

<i>Місяць</i>	<i>Надходження страхових премій за договорами страхування (тис.грн.)</i>	<i>Надходження страхових премій за договорами перестрахування (тис.грн.)</i>	<i>Страхові премії, які належать перестраховикам (тис.грн.)</i>
Травень 2009 р.	240	120	90
Червень 2009 р.	360	–	–
Липень 2009 р.	240	240	120
Серпень 2009 р.	480	360	240
Вересень 2009 р.	120	–	–
Жовтень 2009 р.	600	120	360
Листопад 2009 р.	–	240	–
Грудень 2009 р.	720	–	480
Січень 2010 р.	–	600	–
Лютий 2010 р.	90	–	60
Березень 2010 р.	240	360	120

# *Теми для самостійного опрацювання*

## ***Тема 1. Історія виникнення та розвитку актуарних розрахунків.***

## ***Тема 2. Глобалізація страхової індустрії.***

### ***Тема 3. Науково-дослідна:***

1. Вплив тарифної політики на формування страхового портфелю.
2. Інвестиційний портфель страховика.
3. Державне регулювання розміщення коштів страхових резервів: вітчизняний та світовий досвід.
4. Чинники забезпечення фінансової надійності страховика.
5. Вплив Податкового кодексу на інвестиційну політику страховика.
6. Інвестиційний прибуток страховика та його прогнозування.
7. Порівняльна характеристика доходів та витрат страховика з іншими фінансовими інститутами.
8. Методичні підходи до визначення зароблених страхових премій: вітчизняний та світовий досвід.
9. Особливості оподаткування страховика.
10. Прибуток страховика, порядок його формування та розподілу.



## Тематичне завдання № 2

### Розподіл тематичних завдань за академічними групами

<i>Номер групи на потоці</i>	<i>Тематичне завдання</i>
Перша група	Охарактеризувати будь-яку послугу страхування відповідальності за критеріями, зазначеними нижче
Друга група	Охарактеризувати будь-яку послугу особистого короткострокового страхування за критеріями, зазначеними нижче
Третя група	Охарактеризувати будь-яку послугу особистого довгострокового страхування за критеріями, зазначеними нижче
Четверта група	Охарактеризувати будь-яку послугу добровільного майнового страхування за критеріями, зазначеними нижче
П'ята група	Охарактеризувати будь-яку послугу обов'язкового майнового страхування (перша половина академічної групи) або послугу обов'язкового особистого страхування (друга половина академічної групи) за критеріями, зазначеними нижче

## **Критерії для охарактеризування страхових послуг**

<i>Назва критерію</i>	<i>Характеристика</i>
1. Страхова послуга	Навести повну назву обраної страхової послуги
2. Страховик	Хто може надавати дану страхову послугу (лайфові чи не лайфові страхові компанії). Перерахувати декілька компаній, які надають дану послугу в м. Житомирі та у Житомирській області
3. Страхувальник	Хто може бути страхувальником за даною послугою відповідно до законодавства України
4. Застрахований	Чи застосовується дане поняття при даній страховій послугі та хто може бути застрахованим за даною послугою відповідно до законодавства України
5. Вигодонабувач	Чи застосовується дане поняття при даній страховій послугі та хто може бути вигодонабувачем за даною послугою відповідно до законодавства України
6. Форма	Зазначити ознаки за перерахованими критеріями класифікації (див. тему 3 “Класифікація у страхуванні”)
7. Сфера	
8. Галузь	
9. Підгалузь	
10. Вид	
11. Об’єкт страхування	Що є об’єктом страхування за даною страховою послугою
12. Страхові випадки	Зазначити перелік страхових та не страхових ризиків
13. Страхова вартість	Чи визначається вартість об’єкту страхування та який порядок її визначення
14. Страхова сума	Який порядок встановлення страхової суми та чи встановлені законодавством граничні межі
15. Страховий тариф	Як обраховується тариф за обраною страховою послугою
16. Страховий платіж	Як визначається розмір страхового платежу, сума мінімального розміру платежу та періодичність його сплати (одноразово, щорічно, щомісячно)
17. Франшиза	Чи встановлюється, якщо так – то до чого (страхової суми чи збитку), зазначити її вид, а також межі
18. Збиток	Порядок визначення розміру збитку
19. Страхове відшкодування	Як визначається розмір страхового відшкодування
20. Особливості договору страхування	Зазначаються усі особливості договору страхування за обраною страховою послугою

## Орієнтований перелік страхових послуг

### Страхування відповідальності:

1. “Зелена картка” (обов’язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів на території країн Європи);
2. АвтоКАСКО (добровільне страхування наземного транспорту);
3. Добровільне страхування відповідальності за книжкою МДП (TIR);
4. Обов’язкове страхування цивільної авіації;
5. ОЦВ (обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів);
6. Страхування від нещасних випадків на транспорті;
7. Страхування відповідальності орендаря / орендодавця;
8. Страхування відповідальності власників зброї;
9. Страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам;
10. Страхування відповідальності експедиторів та митного перевізника;
11. Страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов’язаних із обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків завданих пасажиром, багажу, пошті, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам;
12. Страхування відповідальності перевізника при здійсненні внутрішніх перевезень наземним транспортом (ТТН);
13. Страхування відповідальності перевізника при здійсненні міжнародних перевезень наземним транспортом (CMR);
14. Страхування відповідальності перед третіми особами;
15. Страхування відповідальності при настанні ДТП (добровільне);
16. Страхування відповідальності роботодавця;
17. Страхування відповідальності суб’єктів перевезення небезпечних вантажів;
18. Страхування відповідальності суб’єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров’ю туриста або його майну;
19. Страхування відповідальності товаровиробників за якість продукції, що виробляється;

20. Страхування працівників які беруть участь у наданні психіатричної допомоги, в тому числі здійснюють догляд за особами, які страждають на психічні розлади;

21. Страхування професійної відповідальності митних брокерів;

22. Страхування професійної відповідальності нотаріусів;

23. Страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою;

24. Страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту;

25. Страхування цивільної відповідальності суб'єктів космічної діяльності.

#### **Короткострокове страхування життя:**

1. Добровільне страхування від нещасних випадків на морі;
2. Добровільне страхування від нещасних випадків у горах;
3. Медичне страхування іноземців, які тимчасово перебувають на території України;
4. Особисте страхування від нещасних випадків на морському транспорті;
5. Особисте страхування від нещасних випадків на транспорті;
6. Особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків;
7. Особисте страхування працівників відомчої та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд);
8. Страхування різних частин тіла (пальців, ніг, голосу);
9. Страхування вагітності та пологів;
10. Страхування викладачів (терміном до 1 року);
11. Страхування від нещасних випадків позичальників банків;
12. Страхування дітей (терміном до 1 року);
13. Страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини;
14. Страхування здоров'я на випадок хвороби;
15. Страхування зимового відпочинку на гірськолижних курортах;

- 16.Страховання на випадок застрягнення у ліфті.
- 17.Страховання осіб, що виїжджають на роботу (фізичну) за кордон;
- 18.Страховання осіб, які тимчасово проживають у готелях;
- 19.Страховання подорожуючих Україною;
- 20.Страховання спортсменів вищих категорій;
- 21.Страховання студентів (терміном до 1 року);
- 22.Страховання студентів на період практики;
- 23.Страховання студентів, що виїжджають за кордон на навчання;
- 24.Страховання туристів, виїжджаючих за кордон;
- 25.Страховання школярів (терміном до 1 року).

### *Довгострокове страхування життя:*

1. Довгострокове страхування життя найманих працівників;
2. Довічне страхування;
3. Змішане страхування життя;
4. Колективне страхування робітників та службовців за рахунок підприємств;
5. Комплексна програма медичного страхування;
6. Накопичувальне дитяче страхування;
7. Накопичувальне страхування життя;
8. Особисте добровільне страхування від нещасних випадків;
9. Особисте накопичувальне пенсійне страхування;
- 10.Ритуальне страхування;
- 11.Сімейне страхування життя;
- 12.Страховання викладачів;
- 13.Страховання дітей;
- 14.Страховання до вступу в шлюб (весільне);
- 15.Страховання до народження дитини;
- 16.Страховання життя позичальника банку;
- 17.Страховання на випадок вагітності;
- 18.Страховання на випадок інвалідності;
- 19.Страховання на випадок критичного захворювання;
- 20.Страховання на випадок смерті;
- 21.Страховання на дожиття страхувальника до закінчення терміну страхування або обумовленого договором віку;

22. Страхування пацієнтів медичних установ;
23. Страхування рент;
24. Страхування студентів;
25. Страхування школярів.

### **Добровільне майнове страхування:**

1. Добровільне страхування водного транспорту;
2. Добровільне страхування залізничного транспорту;
3. Добровільне страхування сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень;
4. Страхування авто від угону;
5. Страхування банківського кредиту при споживчому кредитуванні;
6. Страхування банкоматів, посттерміналів і іншого електронного встаткування;
7. Страхування будівельно-монтажних ризиків;
8. Страхування вантажів і багажу;
9. Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ;
10. Страхування врожаю сільськогосподарських культур;
11. Страхування житла при іпотечному кредитуванні;
12. Страхування заміського будинку;
13. Страхування застави при довгостроковому, мікро- і споживчому кредитуванні;
14. Страхування застави при кредитуванні під покупку автомобіля;
15. Страхування квартир та дач;
16. Страхування квартири;
17. Страхування кредитів під інвестиційні засоби;
18. Страхування наявних коштів що перебувають в банкоматах і під час перевезення в інкасаторних автомобілях;
19. Страхування при кредитуванні банком під будівництво квартири в кредит;
20. Страхування ризику втрати права власності на нерухомість (титульне страхування);
21. Страхування ризику неповернення кредиту власниками платіжних карток по зарплатних проектах;
22. Страхування бджіл;
23. Страхування сільськогосподарських тварин;

24. Страховання на випадок неповернення навчальним закладом плати за навчання у випадку відрахування студента;

25. Страховання фінансового ризику емітента платіжних карток.

#### **Обов'язкове майнове страхування:**

1. Страховання будівельно-монтажних робіт забудовником;
2. Страховання засобів водного транспорту;
3. Страховання ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок впливу стихійних явищ або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб;
4. Страховання майна, переданого у концесію;
5. Страховання майнових ризиків за договором про участь у фонді фінансування будівництва;
6. Страховання майнових ризиків за угодою про розподіл продукції;
7. Страховання майнових ризиків користувача надр під час дослідно-промислового і промислового видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ;
8. Страховання майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти і газу;
9. Страховання об'єктів космічної діяльності;
10. Страховання предмета іпотеки від ризиків випадкового знищення, випадкового пошкодження або псування;
11. Страховання сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень;
12. Страховання тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків.

#### **Обов'язкове особисте страхування:**

1. Державне особисте страхування працівників прокуратури;
2. Державне особисте страхування службових осіб державної контрольно-ревізійної служби;
3. Державне особисте страхування службових осіб органів державної податкової служби;
4. Державне страхування життя і здоров'я народних депутатів;
5. Державне страхування працівників державної лісової охорони;

6. Державне страхування службових осіб державних органів захисту прав споживачів;

7. Державне страхування службових осіб інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю

8. Державне страхування судових виконавців;

9. Обов'язкове медичне страхування для подорожей у країни Шенгенської зони і Швейцарії та Ліхтенштейну;

10. Обов'язкове страхування життя і здоров'я суддів;

11. Особисте страхування від нещасних випадків на транспорті пасажирів залізничного, морського, внутрішнього водного, автомобільного і електротранспорту;

12. Особисте страхування від нещасних випадків на транспорті працівників транспортних підприємств незалежно від форм власності та видів діяльності, які безпосередньо зайняті на транспортних перевезеннях;

13. Особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків;

14. Особисте страхування працівників відомчої та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд);

15. Спеціалізовані страхові поліси медичного страхування;

16. Страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини;

17. Страхування медичних та інших працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ на випадок захворювання на інфекційні хвороби, пов'язаного з виконанням ними професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження збудниками інфекційних хвороб;

18. Страхування працівників, які беруть участь у наданні психіатричної допомоги, в тому числі здійснюють догляд за особами, які страждають на психічні розлади;

19. Страхування спортсменів вищих категорій;

20. Універсальний поліс обов'язкового медичного страхування.



## *Питання на залік*

1. Поняття ризику, його місце в страхуванні.
2. Страховий захист, страховий фонд, їх характеристика.
3. Страхування як економічна категорія та як вид діяльності.
4. Функції та принципи страхування та страхової діяльності, їх зміст.
5. Роль страхування в ринковій економіці.
6. Поняття страхового ринку, його складові та види.
7. Поняття та зміст страхової термінології.
8. Класифікація страхових понять і термінів.
9. Система регулювання страхової діяльності в Україні.
10. Закон України “Про страхування”, його зміст.
11. Ліцензування страхової діяльності в Україні.
12. Державний нагляд за страховою діяльністю в Україні.
13. Внутрішні документи страхової компанії, що регламентують страхову діяльність.
14. Договір страхування, його основні елементи.
15. Сутність та критерії класифікації у страхуванні.
16. Форми страхування, їх характеристика.
17. Поділ страхування за галузями та підгалузями.
18. Види страхування у відповідності до чинного законодавства.
19. Актуарні розрахунки у страхуванні.
20. Показники страхової статистики, їх зміст
21. Поняття страхового тарифу, його структура.
22. Порядок розрахунку страхового тарифу у ризиковій сфері страхування.
23. Порядок розрахунку страхового тарифу в довгостроковій сфері страхування
24. Тарифна політика підприємства, її зміст, принципи здійснення.

25. Методи та системи страхування.
26. Види систем страхування, їх характеристика.
27. Алгоритм розрахунку та порядок застосування страхового відшкодування за різними системами.
28. Особливості фінансово-економічної діяльності страховика, фактори впливу.
29. Доходи та видатки страховика.
30. Прибуток страховика, порядок його визначення та оподаткування.
31. Ефективність діяльності страховика.
32. Фінансова надійність та платоспроможність страхової компанії.
33. Рейтингова оцінка страхової компанії.
34. Поняття майнового страхування, його зміст, призначення, функції.
35. Об'єкти майнового страхування. порядок їх оцінки.
36. Класифікація у майновому страхуванні за різними ознаками
37. Методологія актуарних розрахунків у майновому страхуванні.
38. Сутність особистого страхування.
39. Класифікація особистого страхування за різними ознаками.
40. Договір особистого страхування, його основні елементи, порядок укладання.
41. Методологія актуарних розрахунків в особистому страхуванні.
42. Поняття страхування відповідальності.
43. Класифікація страхування відповідальності.
44. Характеристика основних видів страхування відповідальності.
45. Сутність та необхідність перестраховання.
46. Механізм проведення та послідовність операцій з перестраховання.
47. Види перестраховання за методами проведення, їх характеристика.
48. Форми проведення перестраховання, їх характеристика.
49. Співстрахування його призначення, механізм дії.
50. Організація процесу страхування, характеристика його етапів.

# Довідник формул

## Ймовірність настання страхового випадку ( $P(A)$ )

### У ризикових сферах страхування

$$P(A) = \frac{m}{n} \times 100 \%$$

$m$  – кількість несприятливих для страхової події випадків

$n$  – загальна кількість випадків з однаковими можливостями настання

### У сфері страхування життя

$$p_x = \frac{l_{x+1}}{l_x}$$

$p_x$  – ймовірність для особи  $x$  років дожити до віку  $x+1$

$l_{x+1}$  – кількість осіб, які доживають до віку  $x+1$  років

$l_x$  – кількість осіб, які доживають до віку  $x$  років

$$q_x = \frac{d_x}{l_x};$$

$q_x$  – ймовірність для особи  $x$  років померти при переході до віку  $x+1$

$d_x$  – кількість осіб, які помирають при переході від віку  $x$  років до віку  $x+1$

$$q_x = 1 - p_x$$

${}_n p_x$  – ймовірність для особи віком  $x$  років прожити ще  $n$  років

$${}_n p_x = \frac{l_{x+n}}{l_x}$$

$l_{x+n}$  – кількість осіб, які доживають до віку  $x+n$  років

$${}_n q_x = \frac{d_{x+n}}{l_{x+n}}$$

${}_n q_x$  – ймовірність для особи  $x$  років померти при переході до віку  $x+n$

$d_{x+n}$  – кількість осіб, які помирають при переході від віку  $x$  років до віку  $x+n$

### Вартісна оцінка об'єкту (W)

$$W = ПВ - З$$

*ПВ* – первісна (або купівельна) вартість об'єкту  
*З* – знос (амортизація) об'єкту

### Страхова сума (S)

$$S = k \times W$$

*k* – норма відсотку, встановлена у договорі страхування  
*W* – дійсна вартість об'єкту страхування

$$S_{пок} = k \times W_{пок}$$

*S<sub>пок</sub>* – показна страхова сума  
*W<sub>пок</sub>* – показна вартість об'єкту страхування

### Страховий тариф або тариф-брутто (T<sub>b</sub>)

Якщо навантаження задано у грошовій одиниці

$$T_b = T_n + N$$

*T<sub>n</sub>* – тариф-нетто  
*N* – навантаження (грн.)

Якщо навантаження задано у відсотках

$$T_b = \frac{T_n \times 100}{100 - N(\%)}$$

*T<sub>n</sub>* – тариф-нетто  
*N(%)* – навантаження (грн.)

Якщо навантаження задано у грошовій одиниці та у відсотках одночасно

$$T_b = \frac{T_n + N}{1 - [N(\%) \div 100]}$$

*T<sub>n</sub>* – тариф-нетто  
*N* – навантаження (грн.)  
*N(%)* – навантаження (грн.)

### Тариф-нетто (T<sub>n</sub>)

$$T_n = T_{no} + \Delta r$$

*T<sub>no</sub>* – тариф-нетто основний  
*Δr* – ризикова надбавка

Тариф-нетто основний у ризиковій сфері страхування

$$T_{no} = P(A) \times k \times 100$$

*k* – коефіцієнт відношення середньої виплати до середньої страхової суми  
*P(A)* – ймовірність настання страхового випадку

$$k = \frac{\bar{Q}}{\bar{S}}$$

$\bar{Q}$  – середня страхова виплата на один договір страхування  
 $\bar{S}$  – середня страхова сума на один договір страхування

### Одноразова нетто-ставка на дожиття

$${}_nE_x = \frac{l_{x+n}}{l_x} \times V^n \cdot 100$$

${}_nE_x$  – одноразова нетто-ставка на дожиття  
 $V^n$  – дисконтуючий множник  
 $l_{x+n}$  – кількість осіб, які доживають до віку  $x+n$  років  
 $l_x$  – кількість осіб, які доживають до віку  $x$  років

### Одноразова нетто-ставка на випадок смерті

$${}_nA_x = \frac{d_x V^1 + d_{x+1} V^2 + \dots + d_{x+n-1} V^n}{l_x} \cdot 100$$

${}_nA_x$  – одноразова нетто-ставка на випадок смерті  
 $d_x$  – кількість осіб, які помирають при переході від віку  $x$  років до віку  $x+1$   
 $d_{x+n}$  – кількість осіб, які помирають при переході від віку  $x$  років до віку  $x+n$   
 $V^n$  – дисконтуючий множник

### Ризикова надбавка ( $\Delta r$ )

$$\Delta r = 1,2 \times T_{no} \times \alpha(\gamma) \sqrt{\frac{1-P(A)}{n' \times P(A)}}$$

$T_{no}$  – тариф-нетто основний  
 $\alpha(\gamma)$  – коефіцієнт гарантії безпеки  
 $P(A)$  – ймовірність настання страхового випадку  
 $n'$  – кількість договорів страхування за визначеним ризиком

### Дисконтуючий множник ( $V^n$ )

$$V^n = \frac{1}{(1+i)^t}$$

$i$  – ставка доходності  
 $t$  – термін, на який здійснюється інвестування

### Страхова премія ( $SP$ )

$$SP = \frac{T_b \times S}{100}$$

$T_b$  – тариф-брутто (в грн.)  
 $S$  – страхова сума

**Страхове відшкодування ( $Q$ )**

*За системою страхування за дійсною вартістю майна*

$$Q = Z \leq W$$

$Z$  – розмір збитку  
 $W$  – дійсна вартість об'єкту страхування

*За системою страхування за відновленою вартістю майна*

$$Q = W_{new}$$

$W_{new}$  – вартість нового аналогічного майна відповідного виду

*За системою пропорційної відповідальності*

$$Q = \frac{Z \times S}{W}$$

$Z$  – розмір збитку  
 $S$  – страхова сума  
 $W$  – дійсна вартість об'єкту страхування

*За системою першого ризику*

$$Q = Z \leq S$$

$Z$  – розмір збитку  
 $S$  – страхова сума

*За системою дрібної (дробової) частки, якщо показна вартість дорівнює дійсній*

$$Q = Z \leq S_{пок}$$

$Z$  – розмір збитку  
 $S_{пок}$  – показна страхова сума

*За системою дрібної (дробової) частки, якщо показна вартість менше дійсної*

$$Q = \frac{Z \times S_{пок}}{W_{пок}}$$

$Z$  – розмір збитку  
 $S_{пок}$  – показна страхова сума  
 $W_{пок}$  – показна вартість об'єкту страхування

*За системою граничного страхового забезпечення*

$$Q = k \times (D_n - D_f)$$

$k$  – межа відповідальності страховика  
 $D_n$  – плановий дохід  
 $D_f$  – фактично отриманий дохід

*За системою страхування з франшизою*

$$Q = Z - F_{\delta/y}$$

$Z$  – розмір збитку  
 $F_{\delta/y}$  – франшиза безумовна  
 $Q = Z \leq S$ , якщо  $F_y \geq Z$   
 $F_y$  – франшиза умовна

# Додаток



VIENNA INSURANCE GROUP

## Договір страхування відповідальності квартиро-, домовласників перед третіми особами

№	73-0101-0000	Дата	200__р.
Страховик:	ЗАТ «Страхова компанія «Українська Страхова Група» в особі _____, який діє на підставі Довіреності _____ . Цей Договір укладений на підставі ліцензії Міністерства фінансів України Серія АБ № 100315 від 31.08.2005р. та Правил добровільного страхування відповідальності перед третіми особами (крім цивільної відповідальності власників наземного, повітряного, водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника) затвердженими ДКРРФПУ за № 1550767 від 28.08.2005р. – надалі Правила.		
Адреса, реквізити, телефон	Юридична адреса - Україна, 03038, м. Київ, вул. І. Федорова, 32 А Головний офіс – Україна, 03038, м. Київ, вул. І. Федорова, 32 А тел. (044) 206-65-44, факс 206-65-45 П/рахунок 2650423431 в ВАТ АБ “Укргазбанк”, МФО 320478, Код ЄДРПОУ 34540244		
Страховальник (П.І.по Б.)			
Дата народження			
Адреса			
Паспортні дані			
Ідентифікаційний код			
Застрахована особа (П.І.по Б.)			
Застрахована особа набуває прав і обов’язків Страховальника з моменту набуття чинності даного Договору			

### 1. Об’єкт страхування

- 1.1. Об’єктом страхування є майнові інтереси Страховальника (Застрахованої особи), пов’язані з її обов’язком відшкодувати майнову шкоду, завдану майну третіх осіб, в процесі користування нею приміщенням житлового фонду.

Тип приміщення (квартира, приватний будинок)	
Адреса	

## 2. Умови страхування

<p>Страхові випадки: виникнення зобов'язання Страхувальника (Застрахованої особи), на основі обґрунтованої претензії третьої особи чи рішення суду, що набрало законної сили, відшкодувати шкоду, завдану майновим інтересам третіх осіб в процесі користування нею приміщенням житлового фонду, в результаті таких подій:</p>	<p>Страхова сума на договір страхування, грн.</p>	<p>Франшиза (безумовна)%</p>	<p>Річний тариф, %</p>	<p>Страхова премія, грн.</p>
<p>2.1. пожежі, вибуху газу, що використовується для побутових потреб, а також в результаті аварії систем газо- та електропостачання.</p>				
<p>2.2. пошкодження водою в результаті аварії водопровідної, каналізаційної чи опалювальної системи або в результаті необережних (ненавмисних) дій Страхувальника (Застрахованої особи )</p>				

## 3. Термін дії Договору страхування

<p>з " ___ " _____ 200__ року по " ___ " _____ 200__ року</p>
---

## 4. Підписи сторін

<p>Страховик</p>	<p>Страхувальник</p> <p>З Правилами та умовами страхування в т.ч., викладеними на звороті цього Договору ознайомлений та зобов'язуюсь виконувати.</p>
<p>Підпис</p>	<p>Підпис</p>

## 5. Дії Страхувальника при настанні страхового випадку.

### Взаємовідносини Сторін.

5.1. При настанні страхового випадку Страхувальник (Застрахована особа) зобов'язаний вжити наступні заходи:

5.1.1. Протягом двох робочих днів як стане відомо про настання страхового випадку письмово повідомити Агента та/або Страховика про настання страхового випадку.

5.1.2. Вжити всі можливі заходи для усунення причин, що можуть сприяти виникненню додаткового збитку, внаслідок настання подій зазначених в п. 2.1. та п. 2.2.



5.1.3. В разі отримання обґрунтованої претензії від третьої особи, повідомити про це Агента та/або Страховика та узгодити з ним вимоги третіх осіб.

Претензія третьої особи вважається обґрунтованою, якщо Страхувальник визнає її такою в процесі досудового врегулювання спору з третьою особою. При цьому, Страхувальник (Застрахована особа) не має права на визнання претензії обґрунтованою за відсутності письмової згоди на це Страховика. У випадку недотримання Страхувальником (Застрахованою особою) даної вимоги Страховик має право відмовити в виплаті страхового відшкодування.

5.1.4. Якщо при настанні подій зазначених в п. 2.1. та п. 2.2. необхідне втручання компетентних органів, негайно повідомити про це відповідні установи і отримати від них документи, що підтверджують факт настання таких подій.

5.1.5. Надати Агенту та/або Страховику можливість провести огляд та обстеження пошкодженого майна для визначення причин та розмірів збитку. Представник Страховика має право розпочати огляд місця пригоди та ушкодженого майна, не чекаючи повідомлення Страхувальника про настання страхового випадку. Якщо Страхувальник (Застрахована особа) чи його представник відмовляють йому в такій можливості, або чинять перешкоди, то Страховик має право відмовити у виплаті страхового відшкодування.

5.2. Після отримання повідомлення про страховий випадок, Страховик зобов'язаний за свій рахунок провести експертизу по визначенню суми збитку.

5.3. Якщо Страхувальник (Застрахована особа) не згоден з результатами експертизи, він має право оскаржити її результати у судовому порядку та провести повторну експертизу. При цьому витрати на повторну експертизу несе Страхувальник.

## **6. Умови здійснення страхової виплати. Причини відмови у страховій виплаті.**

6.1. Страховик виплачує страхове відшкодування тільки після отримання всіх належним чином оформлених документів, які підтверджують причини настання страхового випадку та реальний розмір завданого збитку.

Ненадання таких документів дає право Страховику відмовити в виплаті страхового відшкодування.

6.2. Необхідними документами для виплати страхового відшкодування є:

а) заява Страхувальника (Застрахованої особи) про настання страхового випадку;

б) страховий акт;

Для складання страхового акту Страхувальник (Застрахована особа) надає Агенту та/або Страховику:

-обґрунтовану та визнану Страховиком претензію чи рішення суду, що набрало законної сили про відшкодування шкоди завданої третім особам при використанні приміщення житлового (нежитлового) фонду.

- копія договору страхування;

- документи щодо факту та причин настання страхового випадку від компетентних органів, підписані посадовими особами, які мають право підписувати документи такого рівня, а саме:

- при пожежі Страхувальник (Застрахована особа) зобов'язаний надати документ від пожежної служби, де будуть обов'язково вказані причини та наслідки пожежі.

- при вибуху Страхувальник (Застрахована особа) зобов'язаний надати документ від органів МНС або газової служби, де будуть обов'язково вказані причини та наслідки вибуху.

- при впливу рідини з водопровідних, каналізаційних, опалювальних систем Страхувальник (Застрахована особа) зобов'язаний надати документ від органів водо – і теплопостачання, де будуть обов'язково вказані причини аварії цих систем.

- інші документи, що підтверджують факт настання страхового випадку та розмір збитків.

6.2.1. При необхідності Страховик має право запросити відомості пов'язані із страховим випадком в правоохоронних органах, медичних установах, інших установах та організаціях, що володіють інформацією про страховий випадок.

6.2.2. Страховик виплачує страхове відшкодування протягом 30 днів з дня складання страхового акту.

6.2.3. У випадку, коли Страхувальником (Застрахованою особою) подані всі необхідні документи згідно з п.6.2. цього Договору, і Страховик приймає рішення про відмову у виплаті страхового відшкодування, то він зобов'язаний повідомити про таке рішення Страхувальника (Застраховану особу) в письмовій формі не пізніше 10 робочих днів з дня отримання таких документів.

6.2.4. Якщо в період дії Договору страхові випадки виникали неодноразово, то наступні виплати страхового відшкодування будуть проводитись з розрахунку страхової суми, зменшеної на суму вже проведених виплат.

6.2.5. Страхувальник (Застрахована особа) вносить платежі лише у грошовій одиниці України.

6.2.6. Страхове відшкодування визначається розміром фактичних збитків нанесених майну третіх осіб, за вирахуванням франшизи, але не більше страхової суми, що встановлена Договором страхування.

Розмір збитків визначається:

а) при повному знищенні майна – в розмірі фактичної вартості знищеного майна в межах страхової суми за Договором страхування;

б) при пошкодженні майна – в розмірі витрат на його відновлення. В витрати на відновлення враховуються витрати на придбання матеріалів для ремонту та на оплату робіт по його проведенню;

6.3. Страховик також відшкодовує документально підтверджені витрати Страхувальника (Застрахованої особи), направлені на зменшення розміру збитків, якщо такі витрати були розумними та необхідними або були проведені для виконання наказів Страховика, навіть якщо вони виявились безрезультатними.

6.4. Страховик несе майнову відповідальність за несвоєчасне здійснення страхової виплати (страхового відшкодування) шляхом сплати Страхувальнику (Застрахованій особі) неустойки у розмірі подвійної облікової ставки НБУ від суми простроченого платежу за кожен день прострочення, при цьому сума неустойки не може перевищувати суму страхового відшкодування, що підлягає сплаті.

6.5. Страховик має право відмовити у виплаті страхового відшкодування у наступних випадках:

- згідно умов викладених в Правилах страхування

- несвоєчасне повідомлення Страхувальником (Застрахованою особою) про настання страхового випадку без поважних на це причин або створення Страховикові перешкод у визначенні обставин, характеру та розміру збитків;

- якщо факт настання страхового випадку, що вимагає втручання компетентних органів, не підтверджений відповідними органами;
- в результаті навмисних дій Страхувальника (Застрахованою особою), спрямованих на настання страхового випадку. Зазначена норма не поширюється на дії, пов'язані з виконанням ним громадянського чи службового обов'язку, в стані необхідної оборони (без перевищення її меж) або захисту майна, життя, здоров'я, честі, гідності та ділової репутації;
- вчинення Страхувальником (Застрахованою особою) або іншою довіреною особою, на користь якої укладено Договір страхування, умисного злочину, що призвів до страхового випадку;
- подання Страхувальником (Застрахованою особою) свідомо неправдивих відомостей про об'єкт страхування або про факт настання страхового випадку;
- отримання Страхувальником (Застрахованою особою) повного відшкодування збитків за майновим страхуванням від особи, винної у їх заподіянні;
- в інших випадках, передбачених чинним законодавством України.

6.6. Якщо по факту завдання шкоди третій особі порушено кримінальну справу, розпочато судовий процес чи проводиться адміністративне слідство Страховик має право відстрочити виплату страхового відшкодування до моменту завершення процесу чи встановлення невинності Страхувальника (Застрахованої особи).

## 7. Права та обов'язки Сторін. Відповідальність Сторін.

7.1. Страховик та/або Агент має право:

7.1.1. Перевіряти достовірність інформації, що надається Страхувальником (Застрахованою особою).

7.1.2. Вимагати зміни умов Договору страхування чи сплати додаткового страхового внеску відповідно збільшенню страхового ризику, у випадку виникнення обставин, що збільшують рівень ризику;

Якщо Страхувальник (Застрахована особа) заперечує проти зміни умов Договору страхування чи сплати додаткової премії Страховик має право вимагати розірвання Договору страхування.

7.1.2. Відмовити у виплаті страхового відшкодування у випадках, передбачених чинним законодавством України та цим Договором.

7.1.3. Достроково припинити дію Договору страхування у порядку, передбаченому чинним законодавством України.

7.2. Страхувальник (Застрахована особа) має право:

7.2.1. На отримання страхового відшкодування в порядку і строки, що встановлені даним Договором;

7.2.2. Достроково припинити дію Договору страхування у порядку, передбаченому чинним законодавством України.

7.3. Страховик та/або Агент зобов'язується:

7.3.1. Ознайомити Страхувальника (Застраховану особу) з умовами страхування та Правилами.

7.3.2. Протягом двох робочих днів, як тільки стане відомо про настання страхового випадку, вжити заходи щодо оформлення всіх необхідних документів для своєчасного здійснення страхової виплати або страхового відшкодування Страхувальнику (Застрахованій особі).

**7.3.4.** Сплатити страхове відшкодування протягом 30 днів з дня отримання всіх необхідних документів, що підтверджують факт настання страхового випадку, розмір збитків та після оформлення страхового акту.

**7.3.5.** Відшкодувати витрати, понесені Страхувальником (Застрахованою особою) при настанні страхового випадку щодо запобігання або зменшення збитків;

**7.3.6.** За заявою Страхувальника (Застрахованої особи) у разі здійснення ним заходів, що зменшили страховий ризик, або збільшення вартості майна переукласти з ним Договір страхування;

**7.3.7.** Тримати в таємниці відомості про Страхувальника (Застраховану особу) та його майновий стан за винятком випадків, передбачених чинним законодавством України.

**7.4.** Страхувальник (Застрахована особа) зобов'язується:

**7.4.1.** При укладанні Договору страхування надавати Страховику всю інформацію, що необхідна для оцінки ризику, та в подальшому, без зволікань, у письмовій формі повідомляти Страховика про зміни рівня страхового ризику на протягом дії Договору страхування, а саме про факти:

- 1) настання подій зазначених в п. 2.1. та п. 2.2.
- 2) інші факти, що змінюють рівень ризику.

Якщо Страхувальник (Застрахована особа) надасть неправдиву або неповну інформацію, допустить її спотворення чи приховає будь-які факти про ризик або будь-які матеріали про зміни рівня ризику і це призведе до неправильної оцінки ризику зі сторони Страховика при укладанні Договору чи збільшить ступінь ризику, то Страховик має право відмовити у виплаті страхового відшкодування або його частини, якщо не доведено, що така недостовірність, неповнота чи спотворення мали місце не з вини Страхувальника. У будь-якому випадку, обов'язок доведення лежить на Страхувальнику.

**7.4.2.** Вносити платежі у строки, передбачені даним Договором страхування.

**7.4.3.** Повідомити Страховика про інші діючі Договори страхування щодо цього об'єкта страхування;

вживати заходів щодо запобігання та зменшення збитків, завданих внаслідок настання страхового випадку;

**7.4.4.** Повідомити Страховика про настання страхового випадку в строк, передбачений даним Договором страхування.

## **8. Набуття чинності Договором страхування.**

### **Порядок припинення дії Договору.**

**8.1.** Цей Договір набуває чинності з моменту підписання Договору.

**8.2.** Договір страхування припиняє свою дію:

- 1) у випадках, що передбачені чинним законодавством України;
- 2) у випадку прийняття судом рішення про признання Договору страхування недійсним. Після цього сторони проводять фінансові взаєморозрахунки у порядку, що передбачений чинним законодавством України.

**8.3.** Дія Договору страхування може бути достроково припинена за вимогою Страхувальника (Застрахованої особи) або Страховика. При цьому про намір достроково припинити дію Договору страхування, будь-яка сторона

зобов'язана письмово сповістити іншу не пізніше, ніж за десять днів до передбачуваної дати припинення із зазначенням причин.

**8.3.1.** У разі дострокового припинення Договору страхування, за вимогою Страховика Страхувальнику повертаються повністю сплачені ним страхові платежі. Якщо вимога Страховика обумовлена невиконанням Страхувальником умов Договору страхування, то Страховик повертає йому страхові платежі за період, що залишився до закінчення дії Договору, з вирахуванням нормативних витрат на ведення справи, встановлених нормативом у розмірі страхового тарифу (20%), фактичних виплат страхових сум та страхового відшкодування, що були здійснені за цим Договором страхування.

**8.3.2.** У разі дострокового припинення дії Договору страхування, за вимогою Страхувальника, Страховик повертає йому страхові платежі за період, що залишився до закінчення дії Договору, з відрахуванням нормативних витрат на ведення справи, які встановлені нормативом в розмірі страхового тарифу (20%), фактичних виплат страхових сум та страхового відшкодування, що були здійснені за цим Договором страхування. якщо вимога Страхувальника обумовлена порушенням Страховиком умов Договору страхування, то останній повертає Страхувальнику сплачені ним страхові платежі повністю.

## **9. Порядок та форма розрахунків.**

**9.1.** Страхова премія сплачується без ПДВ на поточний рахунок Страховика протягом 35 календарних днів з моменту підписання цього Договору.

**9.2.** При настанні страхового випадку, у відповідності з цим Договором, Страховик відшкодовує Страхувальнику збитки у розмірі, що не перевищує страхову суму.

## **10. Заключні положення.**

**10.1.** Цей Договір складений у двох примірниках, кожний з яких має однакову юридичну силу.

**10.2.** Суперечки між Сторонами, що виникли у процесі виконання цього Договору, вирішуються у відповідності з чинним законодавством України.

**10.3.** Зміни та доповнення до цього Договору можуть вноситися тільки за взаємною згодою Сторін з письмовим оформленням Додаткової угоди до цього Договору.

## *Рекомендована література*

1. Александров А.А. Страхование. – М.: “Издательство ПРИОР”, 1998. – 192 с.
2. Александрова М.М. Страхування: Навчально-методичний посібник. – К.: ЦУЛ, 2002. – 208 с.
3. Алексеев І.В., Кіндрат І.Ю., Ярошевич Н.Б. Страхові послуги: Навч.посібник. – Львів: видавництво національного університету “Львівська політехніка”, 2006. – 204 с.
4. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни. – М.: Мысль, 1987 – 187 с.
5. Багаратьян С.Н. Страхование насаждений и сельскохозяйственных культур. – Л. Финансы и статистика, 1983. – 96 с.
6. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. – К.: Товариство “Знання”, КОО, 1997. – 216 с.
7. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Страхование. – СПб: Питер, 2001. – 256 с.
8. Банасинский А. Теория страхования при социализме: Экономико-кибернетический аспект / Под ред. Е.В. Коломина. – М.: Финансы, 1980. – 159 с.
9. Басаков М.И. Страхование: Конспект лекций. Пособие для подготовки к экзаменам. – Ростов н/Дону: Феникс, 2004 – 192 с.
10. Басаков М.И. Страхование:100 экзаменационных ответов. / экспресс-справочник для студентов вузов. – Москва: ИКЦ МарТ, Ростов н/Д: Издательский центр МарТ, 2003. – 256 с.
11. Баторин В.Г., Шерменев М.К. Сборник задач по государственному страхованию. – М. Финансы, 1977. – 110 с.
12. Безугла В.О., Постіл І.І., Шаповал Л.П. Страхування: Навч.пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 582 с.

13. Бігдаш В.Д. Страховання: навч.посіб.для студ.вищ.навч.закл. – К.: МАУП, 2006. – 448 с.
14. Біленчук Д.П., Біленчук П.Д., Залетів О.М., Клименко Н.І. Страхове право України. Підручник для вищих навчальних закладів. За редакцією професора П.Д. Біленчука і президента Ліги страхових організацій України О.Ф. Філонюка. – Київ: Атака, 1999. – 368 с.
15. Бірюков В.Є., Єфімов Ю.П., Залетов О.М., Мюллер П., Расшивалов Д.П. Страхове посередництво: теорія і практика: Навчальний посібник / За редакцією О.М. Залетова – К.: Міжнародна агенція “BeeZone”, 2004. – 416 с.
16. Борисова В.А., Огаренко О.В. Організаційно-економічний механізм страхування. – Суми: Видавництво „Довкілля”, 2001. – 194 с.
17. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту: Пер.з англ.. – Київ: Молодь, 1997. – 1000 с.
18. Бридун Є.В. Моделювання страхового механізму компенсації еколого-економічних збитків. – Х.: Вид-во „Форт”, 2004. – 256 с.
19. Бурков В.Н., Заложнев А.Ю., Новиков Д.А. Механизмы страхования в социально-экономических системах. М.: ИПУ РАН, 2001. – 109 с.
20. Василенко А.В. Інвестиційна стратегія страхових компаній: Навч. посіб. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2006. – 168 с.
21. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2001. – 1440 с.
22. Вещунова Н.Л., Фомина Л.Ф. Бухгалтерский учет в страховых компаниях: Практ. пособие. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 528 с.
23. Внукова Н.М. Практикум із страхування. Випуск 1. – Київ, Лібра, 1998. – 40 с.
24. Воблый К.Г. Основы экономии страхования. – М.: Изд. центр “Анкил”, 1993. – 228 с.
25. Вовчак О.Д. Страховання: Навчальний посібник. – Львів: „Новий світ – 2000”, 2004. – 480 с.
26. Вовчак О.Д., Завійська О.І. Страхові послуги: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво „Компакт-ЛВ”, 2005. – 656 с.
27. Галагуза Н.Ф. Реклама в страховании: ключ к успеху. – М.: Финансы, 1995. – 132 с., илл.
28. Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: Навч.посіб. – К.:КНЕУ, 2007. – 328 с.

29. Гвозденко А.А. Основы страхования: Учебник. – 2-е изд., переаб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 320 с.
30. Гинзбург А.И. Страхование – СПб.: Питер, 2004. – 176 с.
31. Гинзбург А.И. Экономический анализ: Учебник для вузов. 2-е изд., перераб. и доп. – СПб: Питер, 2008. – 528 с.
32. Головач А.В. та ін. Фінансова статистика (з основами теорії статистики): Навч.посіб / А.В. Головач, В.Б. Захожай, Н.А. Головач, Г.Ф. Шепітко. – К.: МАУП, 2002. – 224 с.
33. Говорушко Т.А. Страхові послуги. Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.
34. Головки А.Т., Денисенко М.П., Ковтун І.О., Кабанов В.Г. Основы довгострокового страхування: Навч. посібник. – Алерта, 2007. – 444 с.
35. Горбач Л. М. Страхова справа: Навч. Посібник. – 2-ге вид., виправлене. – К.: Кондор, 2003. – 252 с. (с. 150 – 158).
36. Государственное страхование в СССР: Учебник./Под ред. Л.А. Мотылева. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1986 – 320 с.
37. Государственное страхование в СССР: Учебник./Под ред. Л.И. Рейтмана. – М.: Финансы и статистика, 1989 – 336 с.
38. Гоцуляк С.А., Залетов. А.Н., Перетяжко А.И., Шевченко В.И. Страховое дело в Украине: состояние, тенденции, перспективы. – К.: Міжнародна агенція “BeeZone”, 2005. – 416 с.
39. Грищенко Н.Б. Основы страховой деятельности: учеб.пособие. – М.: Финансы и статистика, 2008. – 352 с.: ил.
40. Долгошея Н.О. Страхування в запитаннях та відповідях: Навч.посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 3178 с.
41. Дюжиков Е.Ф. Аудит деятельности страховых организаций (Страховой аудит). – М.: ЗАО Издательский дом “Аудитор”, 2001 – 92 с.
42. Дьячкова Ю.М. Страхування. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
43. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Страхування: термінологічний словник. – 2-е вид., випр. та доп. – Львів: Видавництво „Бескид Біт”, 2002. – 104 с.
44. Задков А.П. Фактор риска в сельском хозяйстве / РАСХН СибНИИЭСХ.- Новосибирск., 1998. – 264 с.
45. Залетов О.М., Мюллер П., Шевченко В.І. Довідник страхового агента. Навчальний посібник. – К.: Міжнародна агенція “BeeZone”, 2003. – 256 с.



46. Залетов О.М. Страховання<sup>ua</sup>. Навчальний посібник / За редакцією д.е.н. О.О. Слісаренко – К.: Міжнародна агенція “BeeZone”, 2003. – 320 с.
47. Залетов А.Н., Пукала Р., Слюсаренко О.А., Цыганов А.А. Страховые рынки Восточной Европы и СНГ: Справочное пособие. – К.: Международная агенция “BeeZone”, 2004. – 624 с.
48. Заруба О.Д. Страхова справа: Підручник. – К.: Товариство “Знання”, КОО, 1998. – 321 с.
49. Збірник задач з фінансової математики / О.Д. Борисенко, Ю.С. Мішура, В.М. Радченко, Г.М. Шевченко. – К.: Техніка, 2007. – 256 с.
50. Історія страхування: Підручник / С. К.Реверчук, Т. В.Сива, С. І.Кубів, О.Д. Вовчак; За ред. С. К.Реверчука. – К.: Знання, 2005. – 213 с.
51. Кашенко О.Л., Борисова В.А. Соціально-економічні основи страхування: Навчальний посібник. – Суми: Видавництва “Університетська книга”, 1999. – 252 с.
52. Ковтун І.О., Денисенко М.П., Кабанов В.Г. Основи актуарних розрахунків. – Навчальний посібник. – К.: „ВД „Професіонал”, 2008. – 480 с.
53. Маренков Н.Л., Косаренко Н.Н. Страховое дело. Учебное пособие – Ростов на Дону: НИБ, 2003. – 608 с.
54. Маренков Н.Л., Косаренко Н.Н. Страховое дело для студентов вузов. Серия “Шпаргалки”. Ростов н/Д: Феникс, 2004. – 256 с.
55. Маслов П.П., Рябикин В.И., Дарков Г.В. Статистика финансов. – М.: Издательство “Статистика”, 1979. – 280 с.
56. Матвійчук А. В. Аналіз і управління економічним ризиком. Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
57. Махонин И.Л., Терентьев Б.И. Краткий справочник по страховому делу. – Харьков. – 1993. – 42 с.
58. Машина Н.І. Міжнародне страхування: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 504 с.
59. Машина Н.І. Страхування для туристичних підприємств. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 368 с.
60. Никулина Н.Н. Финансовый менеджмент страховых организаций: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальностям (080105) “Финансы и кредит”, (080109) “Бухгалтерский учет, анализ и аудит” / Н.Н. Никулина, С.В. Березина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 431 с.

61. Основи актуарних розрахунків: навчально-методичний посібник / За ред. чл. Українського Товариства актуаріїв І.О. Ковтуна. – К.: Алерта, 2004. – 328 с.
62. Охріменко О.О. Страховий захист: менеджмент, маркетинг, економіка безпеки (туристське підприємництво): Навчальний посібник. – К.: Міжнародна агенція “ВеєZone”, 2005. – 416 с.
63. Пацурія Н.Б. Страхове право України: Навч. посібник / Н.Б. Пацурія. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 176 с.
64. Піратовський Г.Л. Страховий бізнес: управління розвитком: Монографія. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2006. – 254 с.
65. Плиса В. Й. Страхування: Навч. посібн. – К.: Каравела, 2005. – 392 с.
66. Практикум по страховому делу: Учеб. пособие для вузов/ Под ред. В.И. Рябикина. – М.: Финстатинформ, 1998. – 72 с.
67. Приходько В.С. Бухгалтерський облік страхової діяльності. Навчальний посібник. – Київ - Вінниця, 1998. – 152 с.
68. Приходько В.С. Бухгалтерський облік страхової діяльності. Навчальний посібник. – 2-ге видання, доповнене й перероблене. – Київ: Лібра, 2002. – 216 с.
69. Ринок фінансових послуг: Навч. посібник / М.А. Коваленко, Л.М. Радванська, Н.В. Лобанова, Г.М. Швороб. – Херсон: Олді-плюс, 2003. – 572 с.
70. Ротова Т.А., Руденко Л.С. Страхування: Навч. посіб. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2001. – 400 с.
71. Ротова Т.А. Страхування: Навч. посіб. – 2-ге вид. переробл. та допов. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2006. – 400 с.
72. Рэдхед К., Хьюс С., Управление финансовыми рисками. – Пер.с англ. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 288 с.
73. Рябикин В.И. Актуарные расчеты. – М.: Финстатинформ, 1996. – 87 с.
74. Саркисов С.Э. Личное страхование. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 94 с.
75. Сборник задач по статистике финансов: Учеб. пособие / М.Г. Назаров, Е.М. Четыркин, В.И. Рябикин и др.; Под ред. М.Г. Назарова. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 144 с.
76. Сербиновский Б.Ю., Гарькуша В.Н. Страховое дело: Учебное пособие для вузов. Изд-е 2-е перераб. и доп. Ростов н/Д.: Феникс, 2003. – 384 с.

77. Серебровский В.И. Страхование. – М.: Финиздат НКФ СССР, 1927. – 144 с.
78. Серебровский В.И. Очерки советского страхового права. – М.: Л., Госиздат, 1926. – 80 с.
79. Справочник страхового агента. Колл. авторов под руковод. А.С. Голикова. – М.: Финансы, 1971. – 143 с.
80. Статистика підприємництва: Підручник / П.Г. Вашків, П.І. Пастер, В.П. Сторожук, Є.І. Ткач; За ред. П.Г. Вашків, В.П. Сторожка. – К.: Національний банк України, 1999. – 600 с.
81. Статистика финансов: Учебник. – 2-е изд./ Под ред. В.Н. Салина. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 816 с.
82. Статистика финансов: Учебник / М.Г. Назаров, Е.М. Четыркин, В.И. Рябикин и др.; Под ред. М.Г. Назарова. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 247 с.
83. Стратегічне управління страховою компанією: Кол. моногр./В.М.Фурман, О.Ф.Філонюк, М.П.Ніколенко, О.І.Барановський та ін.; Наук.ред. та кер.кол.авт. д-р економ. Наук В.М.Фурман. – К.: КНЕУ, 2008. – 440 с.
84. Страхование: учебник/под ред.Т.А.Федоровой. – 3-е изд., перераб.и допол. – М.: Магистр, 2008. – 1006 с.
85. .Страховое посредничество: теория і практика. Навчальний посібник. За редакцією О.М. Залетова. – К : Міжнародна агенція “BeeZone”, 2004. – 416 с.
86. Страховое право: Навч. посіб./За ред. Ю.О. Заіки. – К.: Истина. – 2004. – 192 с.
87. Страхові послуги: Підручник / С.С.Осадець, Т.А.Артюх, О.О. Гаманкова та ін.; Кер. авт. кол. й наук. ред. проф. С.С. Осадець і доц. Т.М.Артюх. – К.: КНЕУ, 2007. – 464 с.
88. Страховий та інвестиційний менеджмент: Підручник / Під керівн. і наук. ред. В.Г. Федоренка / В.Г. Федоренко В.Б. Захожай, О.Г. Чувардинський та ін. – К.: МАУП, 2002. – 344 с.
89. Страхування: навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. / О.О. Гаманкова, Т.М. Артюр, С.В. Горянська та ін.; За заг. ред. О.О. Гаманкової. – К.: КНЕУ, 2000. – 120 с.
90. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. – Вид.2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.

91. Страхування: теорія та практика: Навчально-методичний посібник / Внукова Н.М, Успенко В.І., Временко Л.В. Та ін.; За загальною редакцією проф. Внукової Н.М. – Харків: Бурун Книга, 2004. – 376 с.

92. Страхування. Опорний конспект лекцій./Навчально-методичне видання./Укладач Т. А.Ротова. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2007. – 59 с.

93. Таркуцяк А.О. Страхування: Навч. посіб. – К.: Вид-во Європ. ун-ту фінансів, інформ. систем, менеджм. і бізнесу, 2000. – 115 с.

94. Таркуцяк А.О. Страхування: питання і відповіді. Навч. посібник. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 253 с. – Бібліогр.: с. 245 – 251.

95. Таркуцяк А.О. Страхові послуги: Навч. посіб. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 584 с.

96. Ткаченко Н.В. Страхування. Навчальний посібник. – К.: Ліра – К, 2007. – 376 с.

97. Ткаченко Н.В. Страхування. Практикум: навчальний посібник. – К.: Ліра-К, 2007. – 270 с.

98. Фінансово-банківська статистика. Практикум.: Навч. посібник / П.Г. Вашків, П.І. Пастер, В.П. Сторожук, Є.І. Ткач; За ред. Є.І. Ткача. – К.: Либідь, 2002. – 324 с.

99. Филонюк А.Ф., Залетів А.Н. Страховая индустрия Украины: стратегия развития. – К.: Международная агенция “Бизон”, 2008. – 448 с.

100. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник: Курс лекцій / За ред. проф. Г.Г. Кірейцева. – Житомир: ЖІТІ, 2001. – 432 с.

101. Фисун В.І., Ярова Г.М. Страхування. Навч.посіб. – К.: Центр учбової літератури, 1011. – 232 с.

102. Фонд государственного страхования в СССР: Монография / Под ред. А. П.Плешкова. – М.: Финансы и статистика, 1984. – 182 с.

103. Хохлов Н.В. Управление риском: Учеб.пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 239 с.

104. Цуканова В.Я. Страховое дело: Конспект лекций / Харьков. гос. эконом. ун-т. – Харьков, 2002. – 98 с.

105. Цуконова В.Я. Страхование: Курс лекций. – 2-е изд., испр. и доп. – Х.: Издательский Дом “ИНЖЭК”, 2003. – 128 с.

106. Чернова Г. В. Основы экономики страховой организации по рисковым видам страхования. – СПб: Питер, 2005. – 240 с.: ил. – (Серия “Учебник для вузов”).

107. Шаповал В.М., Аврамчук Р.Н., Ткаченко О.В. Економіка підприємництва: Уведення в спеціальність: Навчальний посібник / За науковою і загальною редакцією д-ра екон.наук, проф. В.А.Ткаченка. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003 – 288 с.
108. Шахов В. В. Введение в страхование: Учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 288 с.
109. Шахов В. В. Страхование: Учебник для вузов. – М.: Страховой полис, ЮНИТИ, 1997. – 311 с.
110. Шелехов К. В., Бігдаш В. Д. Страховання: Навч. Посібник. – К.: МАУП, 1998. – 424 с.
111. Шиминова М. Я. Страхование жизни, здоровья и имущества граждан. – М.: Юридическая литература, 1979. – 104 с.
112. Шумелда Я. П. Страховання: навчальний посібник. – Видання друге, розширене. – К.: Міжнародна агенція “BeeZone”, 2007. – 384 с.
113. Шумелда Я. П. Основи актуарних розрахунків. Навчальний посібник для студентів спеціальності “Фінанси” (спеціалізація “Страхова справа”). – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – 160 с.
114. Экономическая эффективность государственного страхования / А. П. Плешков, Ю. А. Сплетухов, Е. Ф. Дюжиков и др.; Под ред. А. П. Плешкова; Н.-и фин. ин-т – М.: Финансы и статистика, 1990. – 175 с.
115. Юдин Э. Г. Системный подход и принцип деятельности. – М.: Наука, 1978. – 391 с.
116. Яворська Т. В. Страхові послуги: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 350 с.
117. Яковлева Т. А., Шевченко О. Ю. Страхование: Учеб. пособие / Яковлева Т. А., Шевченко О. Ю. – М.: Экономистъ, 2004. – 217 с.
118. Інтернет ресурси : <http://edigest.uainsur.com>.  
[http://luda-usa.narod.ru/health\\_insurance.htm](http://luda-usa.narod.ru/health_insurance.htm)  
<http://www.business.dir.bg>.  
<http://www.dmg.ru>.  
<http://www.insur-today>.  
<http://www.rosmedstrah.ru>.  
<http://forinsurer.com/>

# Зміст

<i>Вступ</i> .....	3
<i>Розподіл навчального часу по темах</i> .....	5
 <i>Модуль № 1. Теоретичні основи страхування та організація страхової справи в Україні</i>	
<b>Тема 1</b>	<b>Сутність страхування, його роль в господарському житті суспільства..... 8</b>
Практика 1	Сутність страхування, його роль в господарському житті суспільства..... 21
<b>Тема 2</b>	<b>Термінологія у страхуванні..... 36</b>
<b>Тема 3</b>	<b>Класифікація у страхуванні..... 41</b>
Практика 2	Термінологія у страхуванні. Класифікація у страхуванні..... 51
<b>Тема 4</b>	<b>Страховий ринок України та регулювання страхової галузі..... 61</b>
Практика 3-4	Страховий ринок України та регулювання страхової галузі. Підсумковий модульний контроль № 1..... 74
<b>Теми для самостійного опрацювання..... 85</b>	
<b>Тематичне завдання № 1..... 86</b>	

*Модуль № 2. Процес страхування та критерії вибору  
“своєї” страхової компанії*

<b>Тема 5</b>	<b>Процес страхування, його етапи.....</b>	<b>87</b>
Практика 5	Процес страхування.....	97
<b>Тема 6</b>	<b>Актуарні розрахунки .....</b>	<b>108</b>
Практика 6	Актуарні розрахунки .....	115
<b>Тема 7</b>	<b>Фінансово-господарська діяльність страховика.....</b>	<b>129</b>
<b>Тема 8</b>	<b>Фонди та резерви страховика.....</b>	<b>139</b>
Практика 7-8	Фінансово-господарська діяльність страховика. Підсумковий модульний контроль № 2.....	148
<b>Теми для самостійного опрацювання.....</b>		<b>152</b>
<b>Тематичне завдання № 2.....</b>		<b>153</b>
<i>Питання на залік.....</i>		<i>161</i>
<i>Довідник формул.....</i>		<i>163</i>
<i>Додаток.....</i>		<i>167</i>
<i>Рекомендована література.....</i>		<i>174</i>

Навчальне видання

*Марія Михайлівна Александрова  
Олександр Михайлович Петрук  
Каріна Касумбеківна Уллубієва*

# СТРАХУВАННЯ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК**

Науковий редактор *д.е.н., проф. О.М. Петрук*

Технічний редактор *М.М. Александрова*

Корректор *К.К. Уллубієва*

Підписано до друку \_\_\_\_\_ 2011 р. Папір офсетний. Формат 60x84 1/16

Гарнітура “Таймс”. Друк офсетний. Ум. др. арк. 7,1.

Обл. вид. арк. 5,6. Наклад 200 прим. Зам. № \_\_\_\_.

Видано редакційно-видавничим відділом ЖДТУ

вул. Черняхівського, 103, м. Житомир, 10005